5369

Bibl. Jag.

II

5369

Ż. Pauli:
Notatki dot. prawa niemieckiego i polskiego oraz osadników niemieckich w Polsce.

Kart 122.

N. Inw. 5369.

Kolonie
niemieckie
w Galicyi

FIN

5369

CC. III. 38. (Nr 75) (Nr 399 fol)

Rękopism z r. 1420 obejmuje:

1) Tłomaczenie łacińskie prawa saskiego około (1270)
(Sächsisches Landrecht - Lateinisch Juris Magdeburgensis Interpretatio)
2) Urtheile des magdeburger Schöppenstuhls für
Krakau, und Krakauer Urtheile.

W Ziemczech pierwszy dopiero Książe Konrad von Zähringen nadał r. 1120 miastu Freiburg im Breis: gau przywilej swobody dozwalający każdemu mies: czaninowi wolności zarobkowania. Przywilej ten zwano „Freiheit von Koeln" ponieważ główne ustawy zabes: pieczające osobistą wolność mieszczan spisane zos: tały na wzór ustawy miasta Kolonii, i ponieważ apelacyja orteléw miasta Bryzgowii szła do sądu ławników w Kolonii. Prawo to miejskie Fry: burskie służyło za wzór dla miast Villingen, Neuenburg, Bern - a urząd ławniczy w Fryburgu w XIII wieku stał się sądem apellacyjnym dla 32 miast nad Renem, w Schwarcwaldzie i w Szwabii. - Podob: ny stosunek jak w Fryburgu, dostało się w udziale miastu Soest w Westfalii, od którego r. 1165 miast: teczko Medebach swe ustawy powzięło - toż samo Lubeka od której swe prawa miasta poczęwszy od oceanu wschodniego aż do Inflant wypożyczały - Aachen dla miast północnozachodnich - Goslar dla Saxonii - Magdeburg dla Marchii, Pomorza, Prus, Luzacyi, Szlas:

ka – Kolonia dla prowincyj nadreńskich – Chełmno dla Prus i Wielkopolski – Środa dla Małejpolski – Wrocław dla Krakowa. – Wolność stanowienia sobie wilkierzy objawiła się najprzód w handlownych miastach Flandryi, w Gent, Brügge, Ypern.
Kosz jako kara (na zgromadzeniu nadbagrem) dla przestępnych piekarzy używany był w XIV wieku w Zürich – zwano to „Schelle".

O przymierzu hanzeatyckim co do Krakowa p. Bandtkiego
Rocznik tow. Krak. I. 30.

Poeci niemieccy na Szląsku p. Czajkowskiego Rocznik Krak XI. 307.

O najstarszym psałterzu polskim Rocznik XII. 25.

De codice juris magdeb. Posnan. 1389. Miscel. nova I. 100

De senecae libello germ et Pol. 1541. Miscel II. 73.

o drukach Krak. a szarfenberg niemieck. Murmelius

O urzędach i sądach pod Piastami Rozmait nauk III. 26. 48. 163.

De duplici rusticorum in Polonia origine Miscel. II. 46.

Literae Sigismundi de jure saxonico 1535 Mis. nov. 96. 98.

Mnich David + 1271 franciszkan w klasztorze w Regensburgu ułożył w południowo niemieckim (forjmułfj) dyjalekcie obszerniejszą księgę prawną zwaną Schwabenspiegel, do której napisania użył prawa saskiego Sachsenspiegel zwanego prawa rzymskiego, kanonicznego, ustaw rządowych niemieckich praw pojedynczych szczepów n.p. Allemanów; który to ułożony kodex acykolwiek także zaniemiał (o którą się wtedy nie starano) używany został za kodex sędowy w Szwabii, Frankonij, Bawarji, Austrji, (W Polsce był podobno nieznany) a nawet r. 1356 na łacińskie przez Oswalda benedyktyna z klasztoru Ankausen przełożony nawet na czeski i francuski język tłomaczony. (Pierwsza edycja tekstowego wyszła 1472 roku w Heidelbergu — a najnowsze przez Lasberga (Schwabenspiegel) Tübingen 1840 i — Der Schwabenspiegel in der ältesten Gestalt mit den Abweichungen der gemeinen Texte herausgegeben von Wilh. Wackernagel Zürich 1840. 4° I Theil Landrecht (2½ Thlr)

Obok tego powstawały prawa miejskie; r. 1251 prawo chełmińskie (Kulmsches von Culm drukowane w: Vorzeit und Gegenwart von Schottky I. 208-216), 1270 Strasburga, 1253 miasta Oehringen, 1260 miasta Bazylei, 1261 miasta Wrocławia przez Radników magdeburskich przysłane i podług tychże prawa wypracowane (drukowane w: Das alte Magdeburgische und Hallische Recht von Gaupp — zobacz też: Deutsche Staatsrechte des Mittelalters von Gaupp Breslau 1851. I Bd — Stenzel Urkundenbuch i t. p.) Prawa miejskie udzielane były przez Króla lub Księcia w Kształcie przywileju; Więc magdeburskie było by najstarsze bo od Wichmanna biskuppa: Ottona. później skopiowano z niego: do prawa saskiego (Sachsenspiegel) niemiecki język zaczęto w Niemczech używać do przywilejów dopiero w XIII wieku, pierwszym jest datowany w Thun (w Hagen: Germania II. 66, a pierwszym przywilejem przez panującego wydany: Friedebrif cesarza Rudolfa z r. 1281 (w Zeitz Monumenta German-historiae III. 427) Przedtem pisano tylko po łacinie przywileje

R. 1852 Daniels (De saxonici speculi origine Berolini 1852.) chciał dowieść iż Sachsenspiegel jest wypisem z Szwabenspiegel — leg to twierdzenie mylne 4

Nieupre przełożył z stranu Thüring von Dingoltingen z miasta Bern 1456

Książki nasze lekarskie i zielniki: tłomaczone te z dzieła Tomasza de Cantimpré który się przezwał Albertus magnus 1349 po łacinie pisał o naturze

Podróż dwa z Rozmitalu spisał uczestnik tej podróży Gabriel Tetzel. (Schmeller Jos biskupskim Znoim Leos v. Rozmital Witkab-Hof-u Pilgram reise Stuttgart 1844) Podróż ta trwała 1465-1467 przejechała do wschodniej Europy dla świetności dworu Jurnici

Prawo miejskie Weichbild zwane (Weychbildes-recht) w dziejszej formie zredagowane zostało przed r. 1294 (bo chronologia w nim dochodzi do lej: Wilhelma + 1256 i arcy. biskupa Rudolfa v. Dingelstedt 1253-1263), do redakcyj użyto dawniejszego magdeburskiego prawa miejskiego i prawa Radników (Schöffenrecht) magdeburskich oraz prawa saskiego (Ruffmus Zinge)

Najlepsze wydanie: Das sächsische Weichbild von Ludovici Halle 1721

największa różnica panuje w rękopisach i wydaniach prawa miejskiego magdeburskiego bo do tych praw odnoszano się podług potrzeb miasta uchwały miejskie i wileckie.

Przyczyna zasięgania ortylow spoczywa w Weichbild który mówi
Nu vernemet, wie die Stadt Magdeburg allererst besetzet
ward mit des Landes Willkür und bestaettiget an ihren
Rechten – Und Hall war daraus gestift, und also sind
die von Hall und die von Magdeburg ganz und gar
mit einem Recht begriffen. Darumb sollen all die von
Polen und Boehmen und aus der Mark von Meissen
und Lausitz und die aus der Mark zu Brandenburg
und die aus dem Herzogthum zu Sachsen und von der
Grafschaft Aschersleben und alle die aus den Städten,
so darinnen begriffen sind ihr Recht zu Magdeburg
holen. Könten aber die von Magdeburg des Ur:
theils nicht finden – so mögen sie es zu Halle holen.
(Weichbild Ludovici 10, Gaupp Altes Magdeb. und
Hallisches Recht 200.

W pierwszej połowie XIII wieku gdy nauka prawa w Mag-
deburgu i Halli kwitnęła posyłano tamże w razach
wątpliwych prawnych po ortyle: (Schöffen urtheile
Magdeburger Fragen) które zbierano w korpus bez ładu
lub w systematycznym porządku

Kompendia prawa saskiego pisał Nicolaus Wurm rodem z
neu Ruppin dworzanin Księcia Ruprechta lignickiego z
końcem XIV wieku

Das Rechtbuch nach Distinctionen (Układ prawa
saskiego) powstał na szlązku (zwano go także: Das
schlesische Landrecht) (Ob: Rechtsbuch nach
Distinctionen von Ortloff Jena 1836 – Das schlesische
Landrecht von Gaupp. Leipzig 1828) w XIV wieku

Statuta zakonu Krzyżaków (Die Statuten des deutschen
Ordens v. Hennig. Königsberg 1806)

Prawo karne cesarza Karola V wyjęte najprzód z prawa
miejskiego w Bambergu napisanego w XIV wieku
(ob Zöpfl: Peinliche Gerichtsordnung Karls V Heidelberg
1842 – Das alte Bamberger Recht von Zöpfl
Heidelberg 1839) przełożył go Groicki.

Juris Municipalis Maideburgensis
liber vulgo Weichbild nuncupatus ex vetus=
tissimis exemplaribus vigilanti opera nu=
per latinitati datus summaque cum
diligentia recognitus adjunctis simul glos=
sis et textus interpretationibus adid
necessariis... In regia Poloniae Cracovia
Hieronymus Vietor excudebat mense
Aprili Anno 1535 fol. K. 75
ded. Petro Tomicki episcopo cracov...
Nicolaus Jaskier.

Promptuarium juris ~~codex~~ provincialis
saxonici quod Speculum Saxonum vocatur
tum et Municipalis Maydeburgensis sum=
ma diligentia recollectum... In regia
Poloniae Cracovia Hieronymus Vietor
excudebat mense Mayo 1535. fol. K84
jest to index alfabetyczny ded.
Senatui Crac. ... Nicolaus Jaskier

Wszystkie 3 dzieła przedrukował Ibor
w Zamościu Adam Burski.
(Bibl. Janocki Nachricht I. 46)

Sądy wyższe, apelacyjne (Supremum judicium)
Przywilej Ludwika margrabi brandeburskiego
dla Berlina (Dat. Berlin 1348 feria 5ª
infra festivitatem Pentecostes) wspomina
już w Berlinie: supremum judicium civi-
tatis nostrae Berlin" (G. W. Raumers
Codex diplom. Brandenb. Pars I p. 18)

Nakładowe.

Książeczka do nabożeństwa ku czci Św. Jadwigi.
Kraków, 1849. in-16°.

6 ex. oprawn. w pap. kolor. po złp. 5 gr. 15.
2 " do z rzoc. brzeg. 5 — 20.

29. Band.

Geschichte Kaiser Karl's des Fünften.

Von **Ludwig Storch.**

Mit dem Portrait Karl's nach Tizian.

Der Standpunkt der allgemeinen Betrachtung ist ein wahrer, der nationalen Ueberzeugung Genüge leistender. Die Einwirkung der Persönlichkeit des Kaisers auf die Entwickelung der deutschen Verhältnisse gerade in dieser höchst wichtigen Epoche ist mit scharfbestimmten Umrissen skizzirt. **(Allgem. Militär-Zeitung.)**

Dem vorliegenden Buch gebührt das Lob verständiger Zusammenstellung. **(St. Galler Blätter.)**

30. Band.

Geschichte der alten und der mittleren Zeit

in biographischer Form.

Von **Dr. A. Geisler.**

31. Band.

Geschichte der neueren Zeit 1500—1815.

in biographischer Form.

Von **Dr. A. Geisler.**

32. Band.

Geschichte der neuesten Zeit 1815—1854.

Von **Dr. A. Geisler.**

Die Ab- und Eintheilung ist gut, die Sprache deutlich und das hier und da eingestreute Urtheil patriotisch und gemeinfaßlich. Die sog. biographische Form entspricht der ausgedrückten Absicht; sie belebt und hält zusammen. **(Heidelb. Jahrb.)**

In einer von widerstreitenden Interessen bewegten Zeit, wie die unsrige es ist, gewinnt die erwähnte Schrift wegen ihrer durchaus eigenthümlichen Auffassung eine völlig berechtigte hervorragende Bedeutung, da sie ganz geeignet ist, durch ihren klar vorgeführten Inhalt, den Geist des Lesers, der oft genug von den Wirrnissen der Gegenwart angewidert wird, an den lebensfrischen Bildern untergegangener historischer Größen in Wahrheit zu erfrischen und Zuversicht einzuflößen, daß das Wesen der Humanität immer mehr und mehr die Völker des Erdkreises durchdringt. Das höchst anziehend geschriebene und wesentlich biographisch gehaltene Buch bringt in den acht Kapiteln der ersten Abtheilung die interessante Geschichte des Kampfes um kirchlich-religiöse Freiheit der Völker; man erkennt in der Zerlegung und der Bezeichnung der einzelnen Abschnitte den völlig wissenschaftlichen Sinn und die scharfe Dialektik des fleißigen Historikers. — — — Auch in der Bezeichnung der Hauptepochen der neueren Zeit (1789 — 1815) wird der Leser den denkenden Geschichtsforscher nicht verkennen. **(Breslauer Ztg.)**

Geisler's beide Bände sind in ihrer Art treffliche Arbeiten. Man erhält wirklich Biographien in sauberer, abgerundeter, frischer Darstellung voll plastischer Anschaulichkeit. Die Auswahl ist zweckmäßig, die Haltung knapp und praktisch. Man findet viel Neues und dies stets am rechten Orte und in der rechten Weise. — Man sieht, daß der Verf. die Methodik des Geschichtsunterrichts tüchtig studirt und gut anwendet. **(Höhere Bürgerschule.)**

33. Band.

Geschichte der Kalifen
vom Tode Mohamed's bis zum Einfall in Spanien.
Von Washington Irving.
Mit dem Titelbild: Mohamed nach Düsios.

Es ist eine wundervolle Welt, in die wir hier geführt werden; fortdauernde Kämpfe, Abdankungen, Morde der Herrscher, Intriguen aller Art! Helden und Heldinnen (Kaled, Aban Ibn Seid und seine Amazonen-Gattin, Moawija, Emir von Syrien, Abkah, Al Mohalleb, die Prophetenkönigin Kaheina, Musa, Ibn Nosseir,) in nicht geringer Anzahl streiten für den Glauben, für und gegen die Gebieter; ein kleiner Haufe Proselyten eines Pseudopropheten, der überall vertrieben, sich in Höhlen und Grotten verbergen muß, aus dem endlich aber die Heere der Römer, Griechen und Perser überwindende Anführer hervorgehen und nach vielen Siegen unter dem zwölften Kalifen Waled ihre Fahne auf die Säulen des Herkules pflanzen. Die Geschichte der Kalifen schließt in dem Momente, wo der siegreiche Feldherr Musa den Arabergeist seines Herrn durch eine glänzende Aussicht auf neue Eroberungen aufregt und dieser, sich an eine Sage erinnernd, daß Mahomed die Verbreitung seines Gesetzes bis zu den äußersten Gegenden des Westens verheißen habe, Musa die unbeschränkte Vollmacht giebt, zu seinem frommen Unternehmen zu schreiten und das Schwert des Islam in das umnachtete Land Andalusien zu tragen. **(Hambg. Lit. Bl.)**

Derselbe Zauber der Darstellung, der Washington Irving's Skizzen zu einem der Lieblingsbücher des englischen Publikums gemacht hat, verbreitet sich auch über seine historischen Werke. Mit dem geringsten Aufwand, ja mit einer seltenen Einfachheit weiß er der Phantasie des Lesers ein vollständig klares Bild zu geben. **(Grenzboten.)**

Zeichnet sich durch eine dem Verfasser eigenthümliche Klarheit und plastische Anschaulichkeit aus. **(Berl. Kreuzzeitung.)**

Elegant, lebhaft malerisch wie kaum eine andere Geschichte. **(Der Wanderer.)**

34. Band.

Geschichte Oliver Cromwell's
und der englischen Republik.
Von Franz Guizot.
Mit dem Portrait Cromwell's.

Wir wünschen der histor. Hausb. für die verständige Wahl Glück. Die Gesch. Cromwell's bildet mit der der engl. Revolution (vergl. Band 14) ein gemeinsames, höchst werthvolles und interessantes Ganze.

Wir können dieser Uebertragung, die sich durch eine fließende Sprache, klaren, guten Ausdruck empfiehlt, nur recht viele Leser und damit diejenige Verbreitung wünschen, welche gediegene Werke der Art auch bei einem größern Publikum mit Recht ansprechen können. **(Heidelb. Jahrb.)**

Gaupp: Über deutsche Städtegründung, Stadtverfassung und Weichbild im Mittelalter. Jena 1824. Hüllman: Städtewesen des Mittelalters – Eichorn – Savigny.

Leber: Wiens Kais. Zeughaus Leipzig 1846. 2 Bde co do zbroi.

Żydzi byli to = fürstliche Kammerknechte.

Sava v. Bemerkungen über Waffen, Rüstung und Kleidung im Mittelalter (Quellen und Forschungen Wien 1849. p. 313–350.

Franz Freiher

poetische und p

Hera

Dr. Art

Neue Ausgabe c

à Band von 13—14 Bogen Schillerformat auf

5

Monatlich erſ

Verlag von **A. Hofm**

Inhalt der

I. Band. Lieder. — Romanzen. — Terzinen. — Aus de
Römerzug. **III. Band.** Mein Römerzug, II. Theil. **IV. Band.**
V. Band. Novellen und Erzählungen. — Schüler-Liebe. — Der
Ludwiga. — Die Baierische Kellnerin. — Der Deutsche
und Erzählungen. — Der Katzen-Raphael. — Jugendliebe.
rathenen. — Der Schweizer Soldat in Bologna. — Der mod
Liebe Loos. — Portogalli, Reise- und Lebensbilder aus Itali

9

Palugyai Imre: Magyar
orszag. (Neueste
hist. geogr. stat. Beschreib
Ungarns III Bd.
(Jazygisch Kumanische Be
zirke u. Ober Scholnoker
Geschwaushaft Pesth
1854 Hackenaff 8. 444
Nr 3663 3125
1853

Magyar nép mesék
kiadja Erdélyi János
Magyarische Volksmärchen
herausgegeben von Johan
Erdélyi Pesth 1855

Heckenast 8° S 194
Gaal, Mednyanszky
Mailath

*3766 Behrmann, H., de Skra van Nougarden d. i. die Handels-, Gerichts- u. Polizei-Ordn. des deutsch. Handelshofes zu Nowgorod in uralt. Zeit. ins jetzige Deutsche übertrag. Coph. 828. 8. cart. 10

Stiftungen. Leipz. 814. br.

3788 Bruns, P. J., Beiträge zu den deutschen Rechten des Mittelalters, a. d. Handschrift. d. Bibl. in Helmst. 799. 8. Ppbd.

3789 Budde, [illegible]

Bzovius wydał: Tragoedia Vratislaviensis 1608.

Kazimierz Prowadzący około 1356
Niemców do Polski zaktada:
Lemberg, Landshut, Görlitz, Freistadt,
Rosenberg. (Lohl-I p. 127)

R. 1357 na szlaszu zaczęto po niemiecku
dokumenta pisać (Lohl I. 127)

W Wrocławiu 1369 spalono się: Kaufhaus
Schmetterhaus, Brot- und Fleischbänke, Rathaus
und Stadthaus

Dat buk wichbelde recht. Das sächsische Weichbildrecht nach einer Handschrift der königl. Bibliothek zu Berlin von 1369 herausgegeben von Dr. Alexander v. Daniels königl. geheimen Ober-Revisionsrath und Professor der Rechte. Berlin 1853 Verlag von Fr. Chr. Fr. Enslin. 8°.

Tenzam autor wydał wprod: A. a Daniels: De Saxonici Speculi origine ex Juris communis libro Suevico Speculo perperam nominari solito. Berlin (Enslin) 1852. 2 Thlr. Recenzyja in Literarischen Centralblatt 1852. № 31.

Autor ma zamiar wydać nową edycyję prawa saskiego – przeciw niemu powstał Dr. Homeyer Geheimer Ober-Tribunals-Rath und Professor

Prawo saskie (Landrecht) dopiero w początku XIV wieku otrzymało nazwę Sachsenspiegel t. j. po r. 1271 (bo Durantis pierwszy w innym prawie użył wyrazu Speculum) którą nazwę potem innych naśladowano

Ein Magdeburger Schöffenurkunden napisana 1262 a potwierdzona 1283 (nie ma jej podobno w tłomaczeniu łacińskim) – Później dodano część des Landfriedens, a prawo saskie napisane 1278 czyli raczej r. 1275 jest wyciągiem z praw południowo-niemieckich (Schwabenspiegel) – Liber saxonicus podług A. Daniels było to pierwsze skrócenie praw południowych niemieckich – Speculum saxonicum zwie się jego obrobienie późniejsze na 3 księgi podzielone

mylnie bo tłomaczenie łacińskie nowe że Eyko von Repcow pisał

Neuabdruck Bekkers von Ludovici Halle 1721.

mówi ten w tym prawie pomnik o 3 prawach Gottesfriedens, Marktfriedens, Landfriedens.

(tu pomieszane Landfriedens z Weichbild!)

Oprócz tych trzy księgi: noe Kain, Esau, Nemrod, Babilonien

Landfriedens

Ein neuer Vertrag findet – Von Burgfrieden

Von der Gewere – Morgengabe – Herrgewat – Frauwalen was Mannes Tode ein Rüstet – Hofgerichte

Ein König Otto der Statt Magdeburg Jahrmarkt gab – Von Wunden – Diebstahl

Lesen für Körperverletzungen
Zeugnis des Burgrichts

Lena zwierząt ptaków – Von der Juden Eide (Formula)

§. 113 Formular der Lehnsbriefe in Berg

Narody niemieckie po upadku państwa rzymskiego używały do sądów pisanego prawa rzymskiego przy czem się także tradycyjne prawa zwyczajowe narodowe zachowywały (odległej starożytności sięgające) i nowe zwyczajowe zbierając w jeden korpus, zajął się tem zbiorem anhaltski szlachcic Eike von Repgowe który to zbiór jako prywatną pracę na żądanie hrabi Hoyer z Falkenstein, którą to pracę nazwano Sachsenspiegel. Dzieliła się ona na 2 części: na prawo ziemskie (Landrecht) i na prawo feodalne (Lehnrecht). Do układu swego używał Eyke z Repgowa pisanych praw dawniejszych pisanych po łacinie i po niemiecku. Druga część Zwierciadła saskiego obejmująca prawo feodalne czyli lenne ułożona została z Księgi tegoż lennego prawa zwanej: Vetus autor de beneficiis. Prawo saskie czyli Eyke z Repgowa nie miało jednak takiej powagi i zasięgu jak prawo lewskie, które jak wielkie dzieło Średniowiecza wkrótce uzyskało wielkie rozpowszechnienie w całych Niemczech północnych: uważano go za Kodex jurysty prawa krajowego. Ze Śląska dostało się ono w drugiej połowie XIII wieku pisane do Polski i do Prus, gdzie osadnicy niemieccy poprzednio już zwyczajów prawnych staroniemieckich używali które jus Teutonicum zwano (najlepsza edycja: Sachsenspiegel nebst verwandten Rechtsbüchern herausgegeben von C.G. Homeyer 2te Ausgabe Berlin 1835–1844. 8°. 3 Tomy (7½ Thlr.) – Homeyer: Verzeichniss deutscher Rechtsbücher des Mittelalters und ihrer Handschriften. Berlin 1836. 8°. 15 Sgr.). Prócz tego używały miasta swoich praw oddzielnych takiemi są: Magdeburskie prawo municypalne (Weichbild) i miejskie prawo w Lubku (jura de Lubek civitate) które i w Polsce były znane.

Glossy do prawa saskiego pisał Jan von Buch kanclerz brandeburgski pierwszy około r. 1338 nowa prawa saskiego: górno-saska: Obrządkiem które pisali ortyle w magdeburgu (cokolwiek tam niedawniej mówiono) nowa ta została urzędowo i na Śląsku wiec nasze niemieckie pomniki prawne są w górno saskim dialekcie

prawo lenne było dawniejsze i pierwotnie po łacinie napisane: Vetus autor de beneficiis

Grzegorz XI bulla r. 1374 niektóre artykuły prawa saskiego potępił.

de Repkaw

saskier Spec. Sax. fol. i mówi: Eicke (translator fuit praesentis privilegii Saxonici (Saxonicalis) ex latino in germanicum.... Ex mandato vero imperatoris Ottonis Ruffi Burchardus de Manpelt Sacri palatii requestra: tot privilegium praesens gloss. illuminavit. Idem etiam Jus municipale in lucidiorem redegit formam

I Red. z Magdeburga do Krakow

1) Codex Cracov. Bibl. fol. ~~[illegible]~~ Nr 399 (opisał Bischoff) Summa Juris Jacobi Canonici Plocensis
po niem. XV wiek 306 ortele pag 139-312 (p 193-228 w środku jest Versio Vratislaviensis Speculi Saxonici)

2) Pilzneński Cod. Bielowskiego (opisał Wisłocki)
po niem. z XV w. ma 299 ortelow z XV w. ~~darował~~ był w łasnością Laurentius a Stężyca
bacal. art. Notar. Pilznensis 1577. str. 159

3) Codex Berolinensis Homeyer. No 60. XV w. (ob Behrend druk.
po niem z XV w. 221 ortelow

4) Codex Regiomontanus Homay. No 361. Steffenhagen Catal. Cod. bibl
po niem Magdeburgische Fragen z XV w. Regiomont. No 561. – i opis i wydał w Behrend) z XV w.

5) Codex Gedanensis Homayer No 138 z XV w. (druk Behrend
po niem. z XV w. 203 ortelow

6) Cod. Leopolien Ossol. fol. No 50 (~~wydał~~ opisał Wiszniewski Tom V.
tłomaczenie polskie z XV w. Registrum Ortilegiorum
258 ortelow tłomaczon. Kazimierzem

7) Cod. Scalensis z Stronczynskiego z XV w. tłom. pol.
tłomacz pol. 269 ortelow wydał Maciejowski 1858 Tom VI.
pisany r. 1500 przez jakiegoś Wojciecha Szczurkowskiego z Poniecza.

8) Cod Wiszniewskiego tłom. pol. XV w. druk Wiszniewski T. V.
265 orteli pisany r. 1501.

9) Cod Oswiecimensis bibl. Krak od 1873 opisał Bobrzynski w
tłomacz pol. 270 orteli Przewodnik 1873. IV Tom.
z r. 1518.

10) Codex Muczkowski Josephi opisał Rzesiński w Processus 1840 pag XII
z r. 1533 tłomacz pol. i Wiszniewski pisany 1533 z niem. tłom pol.

11) Cod Działyńskiego łacińskie tłomaczenie Homeyer No 149. Helcel Pomniki I p. XXXVIII
63 ortelow z 15 wieku (wydany w Faximile D. I
z XV wieku pag. 331-342 jest 63 ortelow po łacinie tłomaczonych.

Handschrift D. I. pag. 331–342.
De legittimo pupillari tutore tam agnato .... Questio prima

Beilage II Lateinischer Text

Sądu wyższego wojci
1362 Fraczko teloneator. (Dypl. Mogil
1367 Jacussius Kmel (Cod Pilzn. No. 266 et Dipl. Rzyszczew
1370 Franczko Teloneator. (Cod Mogil)
1374 ~~Codd~~ Schm. Heyncz (Cod. Dr. No. 208
1382 Jencz (Cod. Mogil. (Cod. Pilzn. No. 133)
1385 (95?) Paulus Waltdorf (Cod Pilzn. No. 270
1388 Nicolaus Schaffer (Cod dipl. Univ.
1394 } idem. (Do.
1395 }
1409. (idem Co Do.

13

Pfenth d. 4 Aug. 824.

No 307.

K. 90

Codexa Ortelow.

W Bibl. Uniw. Krak. 3. (Cr. I. II. Os. Cod Cracov. fol. № 399 Homeyer Rb. № 133 1)
vide Bischoff 1867 Archiw 38 Bd.
Mscr. domi Jacobi Canonici Plocensis
pro libraria z r. 1420.
ma 306 ortelow (Bobrzyn 311)

" Ossol. II (Lp. i Oss)

W Kurnicki D. V.
i faxymile D. I

U Bielowskiego
Wisłocki

Magdeburger Fragen druk 1518 pierwszy raz
ob. Wasserschleben 1860 Dresdenski
Böhme Diplom. Beytrage 1774 Brieg
Behrend Magdeb. Fragen Berlin 1865 Berlin, Thorn, Königsberg
Bischof. 1867 Krakau.

Michał Wiszniewski } tłomaczenie z XVw.
W. A. Maciejowski }

~~Mat~~ Mortitz Prof. in Freiburg: die Magdeburger Fragen
kritisch untersucht. (Zeitschrift für Rechtsgeschichte 1874
XI Bd. III Hft) dowodzi iż głowne zrodło jest Krakauer
Urtheilsbuch

Druga redak.

12) Cod Thorunensis z XV w. 230 ortelow (po niemieck ?) ob. Behrendt, opis i wypisy = Steffenhagen Zeitschrift für Rechtsgeschichte IV Bd. p. 183 (r. 1864)

Trzecia redak.

13) Codex Dresdensis z XV w. 245 ortelow niemieck (Homeyer No. 172 Wasserschleben, Samlung deutscher Rechtsquellen, Behrend – Laband: Magdeburg-Breslauer Schöffenrecht

Czwarta redakcya

14) Cod. Bregensis Homeyer. No. 161. z XV w. druk w Böhme Beiträge V Bd. p. 60. VI Bd p. 90 na pergam. folio – po niemiecku Behrend i Laband opisali tez

Piąta redakcya

15) Cod Cracov. (Bibl) fol. No. 170. Liber distinctionum ob. Ortloffa wydanie toż samo i 187 ortelow. od pag. 265 (niemieck.)

16) w tłom. łacin: Cod Działyn (D. V.) No. 61 fol. kart 48 opisał Helcel Pomniki I p. LII. z r. 1484. 117 ortelow po łacinie

17.) tłom łac. Cod Opatowiensis w bibl Ossol. pisany 1488 opis Bischoff.

K 69

Cod. Lilyn.
Crac I
B.
Lp.
Sc
Wi
Bs
} zgodne

Cod Lilyn i Crac I są jednobrzmiące po niemiecku
Lp. Sc. Wi. Os. po polsku z tych 2 tłomaczeń
najzupełniejszy zbiór jest Crac I — w Lilyńskim
brakuje tylko z Krakowskiego 293–306.

Krakowski od 259 i Lilyński od 284 aż do końca
brakują w Systematische Fragen (więc może są
polskie i w innych więc są nowo dodane.
(widać że jedno i to samo źródło we wszystkich
tylko dodawano i zastósowywano do miejscowości
zasady były: Systematische Magdeburger Fragen.)
Lp. Sc. Wi. Os. w tłomaczeniu mają nowe dodane
23–28 których niema w żadnym zbiorze
oraz 106 i 107

6) Cod. ~~W.~~ 6 Leopol. Ossol.
jest tu p. 2 Przywilej Kazimierza W. pro Judeis Lamburgensibus (z r. 1357 lub 1367) z potwierdzeniem Władysława Jagiełły z r. 1387 (o nim Wisłocki w Przewodnik 1873 Wrzesień p. 717)
pag. 11–105 Ortele tłomaczone po polsku jest ich 258
a na czele Wilkierz jakiegoś miasta: De evaginato cultello De citatione Bedelli, Juramenta – Mensura Mensuum seu laneorum.
na str. 26 verso dopiero poczynają się Ortilegia po polsku

9) Codex Oświecimski fol. Kart 291. był r. 1550 pisany przez ~~własnością~~ Alexego Stradomskiego dla Alexego Brandysa podstarościego Oświecim
Bibl. Krak. 1873 Kupiony od Reinfusa
tłomaczenie Statutu Łaskiego z r. 1506
i tłomaczenie Statutów późniejszych przez Macieja z Lipnika proboszcza Gierałtowskiego w r. 1518
Ortelye Myeydeburskye – jest ich 270 tłomaczone z niemieckiego na polskie przez Macieja syna Mikołajowego z Lipniczy 1518 dla Mikołaja Gołogórskiego podstolego lwowsk.
przywileje Oświecimskie po polsku z r. 1532 i 1540

10) Muczkowskiego. Kart 148 – po polsku z r. 1533 tłom. z niemieck.

16) Cod. Działyn. obejmuje: Ustawy i Statuta Mazowieckie i Łęczyckie z r. 1377 – 1434 (wydał Helcel) – Kronikę polską do r. 1410 pisaną przez Johannem de Nyegloszowo terrae lancienses 1484 d. 4 m. Julii – od karty 31 sequuntur Statuta in Meidborg do karty 35 – od k. 36 Compendiolum breve (prawa niemieck. i kanoniczne do k. 48.
Farrago u mnie podobne nieco lecz odmienne co do układu i treści.

17) Codex Opatoviensis in 4o Mscr. Bibl. Ossol. Nr 832
opisał Bischoff: Beiträge zur Geschichte des Magdebur-
gerrechtes in den Sitzungsberichten. hist. philosoph.
Classe. Wien 1865. I. Bd. pag. 341-345
pisał Nicolaus Arnolphiades de Glowno clericus Gneznen.
dioec. in Oppathow civitate A. 1488.
Obejmuje Brevilogvus liber de Jure (ten sam
co pod Nr 6
Ortilegia w tłom łac.
jest ich do 100

Akta Generalne
z Mesiąca Listopada
1823 Roku

od N. 1 Pl. do 192.

I Plz Nr 2
Cr. I Nr 1) niemieck
B. Nr 3 berlinski
Rb. Nr 4 Regiomontanus
Da Gdanski Nr 5
Lp Nr 6. Lwowski
Sc. Nr 7 Scalensis u Maciejowskiego
Wi Nr 8 ~~Tarn~~ polskie
Os Nr 9 Oswiecim w Krak bibl
Mu Nr 10
D. I lat Nr 11. Dziatynsk.
Th. piemiec Nr 12. Thorun.
Dr. Nr 13 Dresd. niemieck.
Br. Nr 14 Bregensis Niemieck.
Cr. II Nr 15 Krakow. bibl. Niemack.
D. V. Nr 16 Dziatynski – po łacinie
Magdeburger Fragen.
Op. Nr 17 – Ossolinsk. po łacinie

od N. 17/c do 19/2.

1487 d. 20 Febr. Johannes Lasoczky
Scholasticus Gneznens.

Ortele dla Kazuistyki prawnej
Są to ortele z r. 1385 Nr. 237
z r. 1386 (Pilznien)
1367 Krakowski
1388 Pilzn.
1398
1476 Krakowski dla Pilzna

Kazmierz W. zakazał Apelacyi do Magdeburga
1365
drugi raz zakazano 1399 (ob. Cod. dipl
Polon I p. 258

Przypuszczenie że był Urtheilsbuch z kto-
rego robiono kopie stosownie do
potrzeb – i z minut
gegenseitiger Austausch mit Schlesien

Prawo niemieckie

Bantkie hist pol Wyd. 3e pag. 315.
Bandtkie: Zbior rozprawi p. 130.
(o Wielkopolsce)
Bandtkie: Hist prawa polsk.
Caro
Meister Fried: Über die Aufnahme u. fortdauernde Gültigkeit des Sachsenrechts in Schlesien. Breslau 1808. 8.

Dreyers D. Joh. Carl Henr. Sammlung vermischter Abhandlungen zur Erläuterung der teutschen Rechte und Alterthümer wie auch der Critic und Historie. Rostock und Wismar beg Berger und Boedner 1754. 8°

pag. 442 – 472 Codicillus Jurium Germaniae statutariorum et provincialium, inedtorum adhuc, illustrationi juris Germanici maxime inservientium. I Codex Juris Lubecensis A. 1266 civitati Dantiscanae communicatus prodit ex Codice membranaceo. Lautet: Anno dominica incarnationis 1266 ob honorem, dilectionem et petitionem illustris domini I. Ducis Pomeraniae nec non pro dilectione et petitione civium de Dancke conscribi fecerunt Consules civitatis Lubicensis justitiam ipsis a glorioso domino Henr. Duce Sveviae, Bavariae, Saxoniae, Hungariae et Nordalbingiae indultam et suo privilegio confirmatam. Incipit Decretum civitatis Dancke a Consulibus Lubicensibus ei rationabiliter collatum. De conquisitis proprietatibus viri. Titulus primus. Vir liberum habet arbitrium ------

... (koniec) De aedificiis. Forsan quod si ita est, quod duobus .... nisi componat hoc in amicitia advocati et laesi."

Explicunt acta acticata Theutunicalia
alias ortelie que iam in re facta
sunt et sententiata in Meydeburg
et sunt translata de Theutunico
idiomate in vulgare ad petitionem
strenui domini Nicolai Golo-
gorski subdapiferi Leopol. scripta
vero per Mathiam Nicolai de
Lyprzycza 1518.

Das alte Recht der Armenier in Lemberg von Dr. Ferdinand Bischoff. Wien 1862 (Gerold) Aus dem Julihefte des Jahrganges 1862 der Sitzungsberichte der phil. hist. Classe XL Bd. Seite 255 besonders abgedruckt.) 8o pp. 50.
(prawo Ormiańskie po łacinie potwierdz. 1519) w 124 §.
Przywileje lwowskie ob: Bischoff: Stadtrechte und Privilegien p. 72.

Urkunden zur Geschichte der Armenier in Lemberg herausgegeben von Dr. F. Bischoff. Wien 1864 (Gerold) (Aus dem XXXII Bande des Archivs für Kunde österreich. Geschichtsquellen) 8o pp. 155.
(69 dypl. ~~[illegible]~~ od r. 1377–1736; z XIV wieku jest 2; z XV w. jest 16.)

1 f 25

Ueber einen deutschen Rechtscodex der Krakauer Universitäts-Bibliothek von. Dr. F. Bischoff Wien 1865 (Gerold) (Aus dem Novemberhefte des Jahrganges 1864 der Sitzungsberichte der phil. hist. Classe XLVIII Bd. abgedruckt) 8o pp. 29.

W Kodexie Krakowskim Konrada z Opola pisanym r. 1308 który według Homeiera jest kopią tylko z oryginału Konrada z Opola pisanego r. 1306 dla Cuswelt Henryka (Codex Henrychowski) co mylne
W Krak. Kodexie jest prawo Wrocławskie z r. 1261–1283, 1295 z dodatkami (widać że obstalowany na Szląsku i z tłom. szląskiego)

Prawo niemieckie
w Polsce

Slady prawa niemieckiego w Polsce
przed Bolesławem wstydliwym: 22

Bolesław Kędzierzawy pozwala (r. 1146 – 1173) Dzierzsławowi i Wojciechowi Jastrzębczykom do przeniesienia włości ich, Jakosowic i Kobelnik z prawa polskiego na teutońskie. (Okolski I 319)

R. 1212 wieś Cecowicze w Wielkiej polsce zaludniona osadnikami niemieckiemi (Voigt. Cod. dyplom p. 9)

R. 1224 Konrad Xże Mazowiecki w Warszawie pozwala Warcisławowi w powiecie Ciechanowskim przenieść wsie dziedziczne Slepowrony, Drozdzino, Wola Strachowa z pod prawa polskiego pod teutońskie (Paprocki herby p. 312 i 313)

Około 1230 Bolesław wstydliwy osadza Niemców w Krakowie i Sandomierzu. (Miscell. Cracov. 1815. II 63)

R. 1233 Herman de Salza mistrz Krzyżacki miastu Chełmnu Toruniowi i całej ziemi Chełmińskiej nadaje prawo Magdeburskie. (Bandtke Jus Culmense str. 283.)

Prawo polskie
Prawo wołoskie
Prawo ruskie
" litewskie

Prawo teutońskie, magdeburskie, czyli szredzkie (może od miasta wielkopolskiego Środa Novum forum) lub od miasta szlązkiego Novum forum Neumarkt które w r. 1178 prawo niemieckie miało (jus sredense, novifori)

Prawo chełmińskie (culmense) było tożsamo co niemieckie tylko nieco zmodyfikowane.

Sarnicki Podgorios Bastarnae Annal l. 2
Bielski str 42 Bolesław wielk
Okolski Vichfried 1173 T I p 319
Kazimierz II który jako zakładnik pokoju u
Fryderyka Barbarossy bawił sprowadził wiele
Niemców Bonary, Firleje, Czerny
Henryk brodaty Xże Wrocł: 1240 prawo
Teutońskie w Polsce rozszerzył
Roman Danielowicz pojął Gertrudę synowi
cę Fryderyka ostatniego z linij Bawar
skiej Xięcia Austr. Niemców na Rus
Długosz Chron p 374.

Leszek czarny Niemcami urzędy osadzał
miastom prawa Niem dawał bo mu Niemcy
w czasie wojny z Konradem Xiem Mazo
wieckim pomagali. Cromer Lib II p 466
Głód w Niemczech w wieku XIII wiele
osadników do Polski Rusi Węgier spro=

wadjit Schlötzners Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. p. 282

Po + Henryka VII cesarza podczas wojen domowych za Fryderyka Austryjaka i Bawarczyka Ludwika cesarzów wiele niemców przyszło do Polski miasta w XIV wieku niemi były obsadzone miasta najwięcej winniśmy niemcom handel, rękodzieła sztuki

---

Lwów miał akta i magistr niem

Kazimierz W. niemców sprowadza
Stryjk. l. XII p 399
Kromer potomek niemców lib XII p 606
Sarnicki 1385 lib VII p 1142

Bolesław III wiele jeńców pomorskich
r. 1113 osadził Kadłubek p. 712

Krosno Gorlice, Tyczyn, Pilzno
Łańcut, Frisztak, Felsztyn,
Schorstein, Tymbark, Reichshoff
Dönhoff Dynow, Dreisort, Kreutz
hoff Kraczkowa, Markshoff
Markowa.

Bielski ze Bolesław osadza Saxonami
Spiż i Karpaty (ob. Spiż)

Rzeszow Reichshoff Kazmierz wielki
darował Ligięzie Niemcy osadzeni
koło Rzeszowa i Łańcuta podług Kromera
przybyli z Saxonii zwią się Głusi Niemcy.
ob. Pątnik

Gc/ 11.5/1

1352 Lemburgue

55 Kazmierz Wielki potwierdza przywilej Bertoldo Germano który mu dał Lew xiaze ruski na darowiznę wsi Parva ~~[illegible]~~ Vinnik młyn i wójtostwo tamże.

Napływy mieszczan niemieckich trwały aż do reformacyi która przecięła od tąd widzimy napływy włochów

Anuoia WMci Zdrowa ale nie wie jeszcze

14 14 28 15-100 15-55 45 Jo/ 10.2/3 12 54-12 52-10 2/2 53-42 52-10 32 -==

W Krakowie WMci brat i sługa poki żyw ~~[illegible]~~ Zborowski z Rytw Sct.

7 14 5.4 15 16-40 15-51

12 12 24 60 4 10 24-20 25-10. 20-20 gr. 16 40

W dziele Acta Societatis Jablonovianae (nova Lipsiae 1802 T. I ff. 67–114 sq 2 rozprawy o przyczynach zaprowadzenia prawa saskiego w Polsce. Autor pierwszej Jan Rudolf Becker daje 3 przyczyny: 1) brak praw krajowych (co fałsz bo było prawo polskie od najdawniejszych czasów zwyczajowe aż do ozław Kazimierza wielkiego pisane polskie) 2) stosunki wojenne i handlowe Niemców z Polską 3) osadzenie Niemców w Polsce w XIII wieku zwyczajne (co także fałsz bo już w XII wieku jak. n.p. w Lubuszu wsi dziny niemieckich osadników). — Autor drugiej Karol Teof. Roeßig daje 10 przyczyn 1) związek Polski z Niemcami lenny (clientelaris. — Co fałsz bo jeździ w niektórych stronach Polski n.p. na Pomorzu ten związek widzimy, to niedługo trwał, w całej Polsce go niebyło chyba w pierwszych czasach z reszty wojny które cesarze Henryk II i Henryk V z Polakami wiedli zbyt krótko trwały i niepomyślny dla Niemców miały skutek, Cesarze zaledwie z wojskiem do rzeki Warty doszli; całej Polski nie podbili; z reszty nigdy takiego związku niebyło, w jakim n.p. margrabiowie ruszy lub króle czescy jako lennicy do cesarstwa stali. Z reszty prawo saskie niebyło nigdy przez Cesarzów potwierdzone było raczej w samowolnem użyciu — więc też go Cesarze Polsce narzucać nie mogli. Dowiem gdy w Niemczech nie miało powagi od czasu potwierdzonej, Kazimierz wielki na Sejmie 1356 w Krakowie go zatwierdził i w miastach i wsiach na prawie niemieckim lokowanych używać dozwolił — Kolonie niemieckie na Szląsku już w XI wieku się raczyły) 2) związki małżeńskie [illegible] Księżąt polskich z Księżniczkami niemieckiemi (co tylko pomagało do przyjęcia obyczajów niemieckich i kolonizacyj) 3) Wychowanie

(w tomie III 1809 ff. 67–87 jest Chr. G. Buener Disquisitio de origine et indole feudorum polonicorum legibusque feudalibus in Polonia receptis. dowodzi że to prawo niemiec przyszło bo w Polsce było własne prawo zwyczajne Quid arsam dederit Poloniae jam saeculo XIII juse saxonico utendi ff. 67–74.

unde factum sit ut Poloni juribus saxonicis jam saeculo XIII usi sint ff. 75–114.

I Ottokejan zostawał w stosunkach z mieczysławem Henryk bawerski cesarz Otto III i inni

Prawo feudalne powstało u Longobardów dostało się do Niemiec gdzie go zmieniono a stąd do Polski z prawem saskim

Oda margrabianka mężna 1018 żona Bolesława Chrobr

Rycheza Konopatj Ottonis III żona Mieczysława syn jej Kazimierz mnich wychował się w Saxonii

Zofia córka Henryka III żona Władysława I

Adelajda żona Władysława II

O ~~[illegible]~~ surowości prawa polskiego mówi Kadłubek Lib. IV. cap. 9. wyliczając nadużycia powstające z podwodów i ospów

Lubeckie prawo powstało z Weichbildu saskiego

Annales Vratislavienses (Sommersberg II. 173) mówią ~~[illegible]~~ pod r. 1264 „Tanta enim fames erat „in Allemania ut multi relictis agris et possesionibus suis irent in Poloniam."

Długosz Lib IX p. 1082 tak się wyraża o korzyściach z Kolonii niemieckich:
„Regnum Poloniae tam in urbibus quam in vicis „et rure per Almanos et forenses cultum et „habitabile effectum, et hominibus Polonis mitia „magisque justa et modesta provenere ingenia."

~~Cromer~~ Leszek czarny r. 1285 Niemcom podczas wojen z Konradem Mazowieckim oddał opiekę swej żony Gryfiny i zamku Krakowsk. ufając ich wierności. (Długosz Lib VII. p. 838.) Za dzielną obronę nadał Leszek czarny pozwolenie Kraków murem otoczyć (owym Niemcom mieszczanom) i sądy niemieckie

Cromer L. XII. p. 214. mówi o Niemcach: „Eorum Cura et opera „Polonia frequentari et cultior esse pagis et oppidis coepit."

Wohlbrück Leubus I p. 354.

niektórych książąt w Niemczech n. p. Bolesława I Księcia Szląskiego + 1201 który Niemców na Szląsku osadzał – Kazmierza Mnicha, który Niemców Benedyktynów może do Tyńca sprowadził.) 4) Stosunki Niemców z Polską mianowicie biskupa Magdeburskiego (do którego dyecezyi należała podobno Polska i skąd księży sprowadzono) – 5) Osady niemieckie na prawie niemieckiem 6) religia (bo zakonnicy i księża w Polsce częstokroć z Niemiec pochodzili.) 7) stosunki handlowe z Niemcach zwłaszcza z Magdeburgiem (bo Kraków należał aż po r. 1516 do związku hanzeatyckiego, przeto prawa Lubeku do Polski przyszły) 8) powaga Cesarstwa niemieckiego (ta niebyła nigdy w Polsce) 9) Zwyczaj XIII wieku (?) 10) Powaga miasta Magdeburga jako najznaczniejszego w Polsce.

W pierwotnych czasach sąsiadowali Polacy z Saxonami, stąd wiele związku dla Magdeburka z resztą prawo Magdeburskie może mieć w sobie wiele pierwiastku sławiańskiego bo stanowi przepisy i dla Sławian saskich (Wenden)

Albrecht I margrabia brandenburski odebrawszy Wendom kraj nad Elbą posłał do Utrechtu i nad Ren aby do kraju swego sprowadzić osadników z Holandyi Zeelandyi i Flandryi którzy wtedy od zalewów morza wiele ucierpieli w własnym kraju, (Helmold Chron. Slavor. ed. Bangerti p. 203) było to około 1160 – bo w zdobytym kraju wiele było pustych miejsc. R. 1160 już w przywilejach margrabiego Alberta I brandenburgskiego wspomniane są łany holenderskie (mansi holandrensis dimensionis) ~~[illegible]~~ a r. 1170 w przywileju Ottona I margrab. brandenb. Kolonisci: Hollandigenae super ripam Albis positi

R. 1154 biskup z Meissen osadzając wieś Kühren koło Wurzen viris ex flandrensi provincia adventantibus wspomina wójta ich (Scultetum) trzecią część dochodów które pobierał, sądy wójtowskie i dochody trzeciej części z sądów, zupełnie jak u nas

R. 1159 opat w Ballenstedt sprzedał dużę małe wioski koło Defrau zamieszkałe Flamingis ~~Olsa~~ z prawem osadzenia się wolno na czynszu; ci mieli swego wójta:

Holsztyńskie

Po połowie XII wieku kolonie holenderskie: flandryjskie zeszły od ~~rzek~~ Brenen i zachodniego Holsztynu rozlały się na całe Niemcy t. j.: Wagrią, Lenenburg, Marchią, Magdeburg, Turyngią, Saxonią, Luzacyją, Miśnią, Czechy, Szląsk. Bb: Wersebe: Ubm dr

niższych kolonicach wolno w niwelinu kultiwacyi (Urbarz w XII Jahrhundert wrzuciłem wrzodu.)

przychodzą dyplomata wspominające kolonie 1106 około Bremen - kolonistów osadzano jako wolnych ludzi nie było niewoli (Leibeigenschaft) której podlegali chłopi krajowi (Wendzi) Kolonistom wolno było kupować kraj od antepreneza Kolonii, ten był ich właścicielem tylko pewny czynsz płacili. Potomkowie Flamingów i Holendrów osiedli jako kolonisi w Szląsku w Polsce w Marchii

Kazimierz Wielki r. 1355 wiele Niemców na podgórzu osadził którym tam dali nazwy miastom Lemburg, Landeshut, Pilsna, Gedica, Freistadia, Licinum, Licinum et cetera (Kromer Dziejnik Polski Lib VII. cap. 1) to samo mówi Kromer o Kazimierzu Wielkim

W Niemczech istniało do XV wieku prawo saskie w całości a odtąd w miastach tylko

Orzele magdeburskie provocationes nie były to wyroki (appelationes) były tylko rady i rozwiązania prawne tyczące się sądu nie zaś osób prawujących się

Z praw niemieckich wiele przeszło do Statutu polskiego n.p. podług praw polskich za zabój była kara śmierci (capitali poena) Kazimierz wielki zaś nazna: za Wergeld za wojskowego 30 grzywien krowym (a Księże jeszcze nic nie brał)

Zygmunt III potwierdził prawo saskie: Weichbild

Falkenhagen wieś 1321 opidum Valkenhain

Reppen (miasto) czyli Rypin w południowej Marchii

Walloni (Gallici) już r. 1052 dla głodu opuszczali Belgiją i osiadali w Węgrzech. Kronika Leodyjska Adriani de veteri Busco (w Martene Scrijpt. vet. Tom IV pag. 1317) mówi A. D. 1052 tempore Wazonis episcopi Leodiensis illos propter inediam et famem de Leodio exivisse et a rege Ungariae gratiose receptos fuisse."

Podobnie jak w Słowiańszczyźnie tak też i w Niemczech widać różnicę w mowie niemieckiej od najdawniejszych czasów. Przeto też dzielą mowę niemiecką na 2 główne narzecza (dialekty): 1) górno niemiecki hochdeutsch vom obern Deutsch, Hochdeutsch w południowych Niemczech względnych (Teutones) obejmujący państwa Allemanią, Bajoarią, Frankonią, Austriją, Swewiją, Turyngijną 2) dolno niemiecki niederdeutsch, niederdeutsch w północnych niziznach Niemiec obejmujący państwa Flandryją, Hollandyją, Westfalią, Ostfalią, Saxonią i wyszłe z nich prowincyje: Brandeburgią, Pomeranią w dawnej części saskiej wschodniej Marchii i dzisiejszych Prusach. Pierwszy był Jacob Grimm (Geschichte der Deutschen Sprache: Gramatyka p. 482) który zarzucił nazwę południowych i północnych Niemiec a przyjął na to miast hochdeutsch (narzecze teutońskie) i niederdeutsch (narzecze saskie). Podług tego sławnego badacza mowy byłby najstarszy podział narzeczy niemieckich: 1) hochdeutsch czyli dem Niederdeutschen: a) allemanisch-bajoarisch b) fränkisch. - 2) niederdeutsch mit dem Niederländischen: a) flandrisch-niederländisch b) niedersächsisch. Przeto też-

La Księże brat głowy, kark

lonisci w Polsce i ~~Węgrzech~~ w Węgrzech należą do oddziału Saxonów, a później do Teutonów. Kolonisci w Polsce byli już w XII wieku albowiem papież Innocenty (2) potwierdzając r. 1136 posiadłości arcybiskupa gnieźnieńskiego wspomina w tychże posiadłościach i przybyszów: hospites (Raciążki Cod. dipl. Maj. Pol. tt. i — Bb: hospites w dypl. Arcywiejki, Gradyniowicz, Nakielski, Maciejowski.)

kolonii wschodnich mamy tylko przykłady w Ormianach i ci trudnili się tylko handlem.

Nowa kolonizacja Galicyi była dziełem Józefa barona Borygido który był wprzód prezydentem w Banacie: kolonizacyą zajął się dopiero w Galicyi na mocy patentu Cesarskiego dat. a od r. 1782 patentu w. 21 Septemb. 1782 i około II wiele kolonistów do Galicyi przybyło 1782–1784 z górnych Niemiec (Oberdeutschland)

Schröer profesor z Preßburga: Über die deutschen Stadtrechte insbesondere über ungarische. Przyczynek do języka Niemców spiskich jest mittelfränkisch z XII–XIV wieku. Fundusz i że ci Niemcy górnictwo rozpoczęte przez Słowian tylko dalej wiedli, zaw wieku XII nastąpiły kolonie z nadrenskich prowincyi (mittelfränkisch, Flandrensis) Rzecz ta i dawniejsze dowiedzione porównanie VII Communi i VIII Cultiae parochiales in Gotschee ze Spiszem [illegible] Prawa Saxonum siedmiogrodzkich były odpisem Oberstadtrechts z r. 1488.

F A. Michnay und L. Lichner: Ofner Stadtrecht. Preßburg p. 221–235) Ustawa spiska ma 95 artykułów z których niektóre podobne do Sachsenspiegel. Ciekawe i wcale byłoby porównanie. – Ofner Stadtrecht dz. 1235 z XIV. czyli raczej z XV wieku głównie opierało się na prawie magdeburskiem P

Zalewy morza północnego (Nordsee) przelania i zalew za zatoki Zuyderzee, gęste zaludnienie, chęć do wędrówek (Wanderlust) głód, wojny były przyczyną wynoszenia się i rozdrowania w obce kraje Niemców niższych (Deutsch) Powody te powoli stały się nawet charakterem tychże plemion (Deutsch Wanderlust) Flandrowie (Flamingi, Flämen) Sasi (Sachsen, Niederdeutsche) Rheinländer (w ogóle części całej niższych Niemiec zwano Saxonią) w XII wieku całemi gromadami i w XIII w. za Bolesława wstydliwego i Henryka prześladowali się do Szląska, Polski a za Gejzy 1141–1161 i Beli III do Węgier gdzie karczując lasy, otwierając kopalnie kruszców, rękodziełami, handlem i wydoskonalonem rolnictwem, obronę granic stali się użytecznemi bardzo mieszkańcami kraju. To też było przyczyną iż Książęta i Królowie protegowali ich i zabezpieczyli narodowość głównie na wyższych prawnych i języku

W XII wieku Saxonia sięgała od Sprei aż do Renu i od gór hercyńskich (Harz) aż do morza bałtyckiego i zajmowała dzisiejsze Prusy zachodnie, Hanower a nawet we Flandryi i Brabancyi były osady saskie dla tego też nazwa Flandrensis, Saxoni była niemal jedno znacząca (dla rozróżnienia od Teutonei Galli ci czyli niemców południowych) Z stąd też łatwo sobie wytłomaczyć można dla czego wyraz Saxo Flandrensis niekiedy tożsamo oznaczało, dla czego narzecze kolonistów saskich w siedmiogrodzie zbliża się wielce do narzecza jakim mówią Koloniści Elberfeld; dla czego osadnicy Spiża turyńscy przybyli z Westfalii i od gór hercyńskich; dla czego przywileje i ustawy miejskie zgodne są i zbliżają się wiele do ustaw saskich (Sachsenspiegel i mianowicie magdeburskiej (Magdeburger Recht) takiemi pomnikami są: Stadt und Bergrecht von Schemnitz z r. 1244 (wydane przez Dr Gust. Wenzl w Wiener Jahrbücher der Litteratur. CIV Bd.) i Die Zipser Willkühr (Willkühr der Sachsen in dem Zips vom J. 1370 druk w Wagner Analecta I p. 240–260 i poprawniej w F

B. Hölscher: Über das deutsche Kirchenlied v. d. Reformation. Reclam. 1846. 4°.

Der Ursprung deutscher Ansiedelungen in Polen reicht wohl in das graueste Alterthum, und sein Anfang kann füglich mit der Einführung des Christenthums im ehemaligen Polenreiche bezeichnet werden, indem zugleich mit der neuen Glaubenlehre eine Menge Bekehrer aus Böhmen und Deutschland kamen, welche nebst dem Religionslichte zugleich auch Wissenschaften, Cultur und Gewerke in Pohlen zuerst pflanzten. Dieß sehen wir ganz deutlich in den zumahl größeren Städte-Ansiedlungen in Polen welche einst beinahe durchaus mit Deutschen bevölkert waren, in den heute noch allgemein gebrauchten technischen Ausdrücken im fache der Gewerke und Handels welche aus der Deutschen Sprache entlehnt sind, in vielen Orts- und Familiennahmen deren Nachkommen obschon gänzlich polonisirt jedoch sichtbare Spuren deutscher Abstammung beurkunden, wie auch in der eingeführten ehemaligen polnischen Städte- und Gerichtsordnung welche sämtlich mit der Deutschen überein stimmen.

Die deutschen Ansiedlungen im heutigen Königreiche Galizien lassen sich vorzüglich in die entferntesten Zeiten zurückführen. Der polnische Chronist Martin Bielski schreibt schon vom Boleslaus dem Tapfern daß er im J. 1006

Magdeburg, Meißen, Meklenburg, Holstein und viele andere Städte bis zur Elbe und Saale eroberte, aus welchen Ländern er 30,000 Deutsche nach Polen ~~ins~~ Karpathengebirge ~~[illegible]~~ zur Bewachung der Gränzen gegen die Ungarn und Russen verpflanzte, welche sich hier vorzüglich mit der Viehzucht, und Linnenweberei beschäftigten.

Jedoch nicht nur das Kriegsgeschick allein war Ursache deutscher Colonien in Polen. Schlesische Fürsten zogen viele Deutsche in ihre Länder und da die polnischen und russischen Landesherren sahen welchen großen Nutzen die arbeitssamen, ökonomischen und industriösen Deutschen ihren Nachbaren brachten, erwachte auch in ihnen der rege Wunsch ihre durch viele Einfälle und Plünderungen wilder Horden entvölkerten Länder und wüste liegende Gauen mit diesen thätigen Deutschen zu colonisiren. Um sie aber zu locken mußten die polnischen Fürsten nebst hinlänglicher Grundverleihung in fruchtbaren Länderstrichen, auch selben gewisse Freiheiten und Vorrechte zusichern, welche diese neuen deutschen Ansiedler in ihrer früheren Heimath bereits hatten. Die polnischen Fürsten verliehen daher den deutschen Colonien auch deutsche Rechte (jus magdeburgicum - jus noviforense - jus lemburgense, culmense) welche mit der Zeit ~~auch auf~~ ~~be~~ auch beinahe auf alle polnischen Städte und die meisten Dörfer ausgedehnt wurden.

Bereits im XII Jahrhunderte finden sich schon Spuren solcher deutscher Rechte in Polen, wie es aus Okolski (welcher Privilegien Boleslaus des Krausshaarigen anführt) ersichtlich ist, obwohl Szczygielski in seiner Geschichte der Tyniecer Benediktiner~~klosters~~ abtei behauptet, daß der breßlauer Fürst Heinrich der bärtige, wel-

cher als Vormund des minderjährigen Boleslaus des keuschen die Regentschaft in Polen führte, im J. 1240 deutsches Recht (jus teutonicum) ~~nach Polen ein~~ in Kleinpolen einführte und Schultheiße und Vögte bestellte, welche die Bevölkerung in Städten und Dörfern nach deutschem Gebrauch und Recht richten sollten, was hernach Boleslaus der keusche selbst bestättigte und sein Nachfolger Alexander der Schwarze (Leszek czarny) noch mehr ausdehnte und die Amtsstellen im krakauer Stadtrathe fast durchgehends mit deutschen besezte, indem die deutschen Bewohner Krakaus eine vorzügliche Anhänglichkeit und Treue gegen ihren Landesfürsten ~~indem~~ zur Zeit der Trostreitigkeiten mit Konrad Herzog von Masovien bewiesen. Alexander der Schwarze hegte eine besondere Vorliebe gegen die deutschen; indem er ihre Sitten, wie die Chronisten berichten, ~~an nahm~~ ihre ~~Klea~~ Tracht annahm und das ganze Hofleben nach deutscher Art einrichtete. Noch in der Mitte des XVI und zu Anfange des XVII Jahrhunderts verwalteten deutsche Abkömlinge (wie Kromer und Starowolski schreiben) in Krakau alle Stadtämter, die ~~Hea~~ Pfarr ~~Stadt~~kirche zu St. Maria war eine deutsche Kirche in der durchaus deutsch gepredigt wurde; bis zur Zeit Sigismund des III der deutsche Gottesdienst aus Anlaß der verminderten und polonisirten deutschen Innwohner Krakaus in die St. Barbara kirche übertragen wurde. Auch in anderen Kirchen Krakaus wurde im XV Jahrhunderte deutsch gepredigt, wie wir dieß aus einem Dekrete des krakauer Bischofs Johannes Gruszczyński sehen, welcher dem Johan Prager Probsten zu St. Anna ~~f~~ im J. 1450 befahl, bei dieser Kirche fernerhin (so wie es früher gebräuchlich war) zwei Vikäre zu halten von denen einer in der polnischen der andere aber in der deutschen Sprache zu predigen im Stande wäre. Die Könige Pohlens verliehen diesen deutschen Colonisten völlige Freiheit im Gebrauche ihrer Sprache, daher kamt es auch daß die Stadtgesetze, Willkühren (plebescita), Zunftsatzungen, Statuten verschiedener Brüderschaften

und Innungen, Gerichtsbücher, ~~[illegible]~~ Urtheile der Schöppen und Vögte im XIV und XV Jahrhunderte fast durchaus in deutscher Sprache verfaßt wurden,*) welches bis zum Anfange des XVI Jahrhunderts im Gebrauche war, um welche Zeit dann zuerst die lateinische Sprache und nach ihr die polnische zur Amtssprache erhoben wurde. Ja die Toleranz der polnischen Könige ging so weit, daß der weise Herrscher Sigismund I mit einem Decrete im J. 1521 dem krakauer Stadtrathe befahl: keinen Unterschied hinsichtlich der Sprache zwischen Pohlen und Deutschen zu machen und auch niemanden aus Rücksicht der Unkenntniß einer dieser Sprachen aus dem Stadtrathe zu entfernen. Mit einem späteren Beschluße im J. 1532 verordnete er, daß die besoldeten Stadtbeamten zumahl die beiden Stadtschreiber des Raths- und Schöppengerichts (d.i. der politischen und Justiz Abtheilung) sowohl der polnischen als auch der deutschen Sprache mächtig seien.

) Dasselbe gilt auch von der Stadt Lemberg wo seit dem Anfange des XIV Jahrhunderts der größte Theil der Innwohner Deutsche Ansiedler [meistens aus Schlesien, Preußen, Sachsen] waren und derselben Charakter einer beinahe rein deutschen Stadt gaben wie dieß schon selbst aus dem damahls gebrauchten Stadtnamen Lemberg ersichtlich ist, und weßhalb auch der im XVII Jahrhunderte lebende Stadtannalist Bartholomeus Zimorowicz die Geschichte Lembergs im XIV. XV und halben XVI Jahrhunderte: Historie des deutschen Lembergs nennt; übrigens beurkunden dieß die in deutscher Sprache geführten Stadtbücher Lembergs)

*) Bereits im XIII Jahrhunderte nahm die deutsche Colonisation eine weite Ausdehnung, indem Pelka Bischof von Krakau im J. 1237 anordnete in den Dorfschulen als Lehrer nicht deutsche Meister allein sondern solche zu halten welche auch polnisch sprechen und den Kindern den Unterricht in polnischer Sprache zu ertheilen ~~im Stande wären~~ und aus dem latein ins polnische zu übersetzen im Stande wären. Diesen

Beschluß dehnte die im J. 1285 unter dem Vorsitze Jakobs Swinka Erzbischofs von Gnesen abgehaltene Provinzialsynode auf ganz Polen aus; woraus es erhellt daß zu jener Zeit meistens deutsche Lehrer sich mit dem Schulunterrichte in Polen befaßten.

Die meisten deutschen Colonien verdankt jedoch Galizien dem polnischen Könige Casimir dem Großen [welchen Verdienst fast alle Geschichtschreiber namentlich Dlugosz, Bielski, Stryjkowski, Kromer und andere diesem Könige zuschreiben]. Voll thätiger Sorgfalt um die Cultur und das Aufblühen seines Landes, colonisirte er mit den Deutschen das durch die kriegerischen Einfälle der Halbwilden Litthauer, Tartaren und Ungarn wie auch durch Seuchen verödete Land; auf den brachliegenden Öden entstanden blühende Weiler, deren üppige Fluren deutsche arbeitsliebende Hände anpflanzten. In den Städten hob sich durch deutsche Werkmeister die Gewerbe, Industrie, Handel und Künste und noch heut zu Tage bewundern wir in Polen aus jener Zeit gothische Bauten und treffliche Denkmähler der Mahlerei und Sculptur welche deutsche Hände schafften. Kasimir der Große sorgte auch um die Verschönerung und Befestigung seines Landes indem er viele Schlösser erbaute (wie z. B. in Lemberg, Przemysl, Sanok, Trembowla, Halicz, Tustan, Lubaczow, niepolomice, Lanckorona u. s. w.) und viele Städte (als Lemberg, Krosno, Sandez, Czchow, Skawina) mit Mauern umgab, oder wie die polnischen Annalisten sagen: er fand Polen hölzern und ließ es gemauert zurück. Der reichliche Arbeitslohn bei diesen Bauten lockte mitunter auch viele Deutsche nach Polen; weßhalb wir auch die in Pohlen damahls befindlichen Ansiedler keineswegs als Überreste mit Gewalt hergetriebener Kriegssklaven (wie es bei andern Nationen der Fall war) betrachten können; denn Kasimir der Große führte keine Fehde mit den Deutschen und konnte auch daher keine Kriegsgefangene haben. Erst später gab es nur einzelne Fälle daß manche polnische Herren die im Kriege erbeuteten Gefangenen auf ihren Besitzungen ansäßig machten. So hatte

Sbigneus Olesnicki 50 in der Schlacht am Tannenberge (Grünewald) mit den deutschen Ordensrittern im J. 1410 erbeutete Krieger auf seinen ~~in~~ der ungrischen Gränze liegenden Gütern angesiedelt, und gab dieser neuen Colonie den Namen Grünewald woraus der heutige Name Rymanow entstand~~en~~ ~~[illegible]~~ Jedoch ~~[illegible]~~ entbehrt diese vom Abbe Siarczyński mitgetheilte Sage jedes historischen Grundes, weil wir die Gegend bei Rymanow noch vor der Tannenbergerschlacht bereits im XIV Jahrhunderte mit deutschen Ansiedlern bewohnt sehen wie dieses die zunächst folgenden Auszüge aus den ~~deutsch~~ ~~[illegible]~~ in deutscher Sprache geführten Schöppenbüchern des naheliegenden Dorfes Kombornia (früher Kalt-borne) beweisen. Auch die zweite vom Siarczyński mitgetheilte Sage daß Konstantin Kornjakt mit eben denselben Tannenberger-Gefangenen sein Dorf Kornjaktów (im przemysler Kreise) ansiedelte scheint irrig zu sein, da Constantin Cornjact (Corneades) erst im XVI Jahrhunderte zu ~~[illegible]~~ Zeiten Stephan Bathoris aus Candien als Kaufmann und Mauthpächter nach Polen kam und erst später das Indigenat erlangte *)

*) Siehe meinen Aufsatz: Kornjaktowie gedruckt

Manchmahls war auch die in folge mehrjähriger Unfruchtbarkeit entstandene Hungersnoth in den deutschen Provinzen Ursache daß eine Menge deutscher Bewohner ~~ihr Vo~~ Nahrungshalber ihr Vaterland verließen und sich in einem fruchtbaren Theile des Polenreichs niederließen wo sie mit uralter slawischer Gastfreundschaft willig aufgenommen wurden. ~~[illegible]~~ denkbar sind in der Geschichte solche Hungersjahre 1395, 1415, 1484, 1507. Bedeutende Züge deutscher Colonisten ließen sich damahls auf polnischer Erde nieder, reiche Gutsherren als die Kmita's, Ligęza's, Firlej's, Szafraniec's, Pilecki's, Stadnicki's u.s.w. überließen diesen Ansiedlern große Länderstriche, versehen sie anfänglich mit Nahrung, Geräthschaften

und Baumaterial und erwirkten selben deutsche Rechte und Freiheiten bei den Königen. – ~~Übrigens ist~~ Stets war dieß ein und bleibt bis jetzt ~~ein~~ alter ~~[illegible]~~ Brauch ~~[illegible]~~, daß Leute immer ~~stets~~ dorthin ziehen, wo sie ihre Nahrung leichter finden. Dieß lockte tausende Bewohner des weit entfernten und ~~vom Meere getheilten~~ vom Continente durchs Meer getheilten Schottlands zur Ansiedlung in Pohlen; dieß bewog viele Bewohner des ~~[illegible]~~ übervölkerten Schwabenlandes ihre Heimath zu verlassen und eine neue aufzusuchen, dieß ist auch die wahre Ursache daß noch heut zu Tage ganze Schaaren deutscher Colonisten nach den öden Steppen Rußlands und den brachliegenden Prairien Nordamerikas wandern.

IV

Rękopismo pod L. LI.

1

31

W katalogu rękopismów pozostałym po ś.p. Ossolińskim, rękopism ten krótko tylko wspomniany: Prawo Magdeburskie. Zawiera on kart półarkuszowych 155, z których dwie ostatnie mocno uszkodzone. Papier biały, gruby, średniego formatu; półarkusze 11 cali długości, 8 szerokości — Filigran papieru jeden tenże sam w całem rękopiśmie; kształt jego podobny do herbu Pomian: głowa wola, w środku niéj tkwią dwie linie kończące się u góry w kształt korony. — Rękopismo to w dwóch kolumnach zda się pisane całą jedną ręką, charakterem gockim, atramentem nieco teraz zżółkłym. Litery początkowe, to jest ~~[illegible]~~ poczynające okres z wierszem wszędzie opuszczane i później dopiero farbą czerwoną wpisywane; kształt ich bardzo starożytny, jak to z załączonych podobizn widać. Karty nie liczbowane, zdaje się że 7 kart wydartych jest z tego rękopismu, czy jednak wszystkie były zapisane z niczego wnioskować nie można.

Oprawa starożytna, podobna zupełnie do zwykłej oprawy pierwszych druków; sexterny zszyte na pargaminie oprawne w deszczułki bukowe, oklejone skórą, na której wyciśniętemi potrójnemi liniami narysowany krzyż skośny od jednego rogu okładki do drugiego, równoległobok jeden równolegle do boków okładek, a drugi w tymże tak że rogi jego środkiem boków pierwszego sięgają. Lecz najciekawszą częścią oprawy są ozdoby mosiężne po środku okładek, po rogach i klamry do zamykania. W środku na

kwadratowej

kwadratowej blasce wznosi się guzik około któ-
rego wśród floresów znajduje się charakterem go-
chim umieszczona na krzyż cztery razy litera K
na każdej klamerce zaś w podobnychże charakterze
czytać można wyraźnie CCCCL. Z tego wnieść
by można, że liczba ta razem 1450, oznacza rok
rękopismu. — W całém tém rękopismie znaleść
nie można nazwiska, któreby autora lub pisa-
rza domyślać się dawało. Na pierwszej tylko ka-
cie, pismem nie równie późniejszém, bo jeże-
nie z końca 16go, to niechybnie już z początku 17 wieku
napisano: Joannis Andrzejowicz Consulis Casi-
mir et ff. — — reszta wydarta.
Tytułu nie ma żadnego — a manuskrypt ten
składający się z pewnych rozdziałów w polskim
i łacińskim języku, poczyna się na pierwszej kar-
cie temi słowy:
Sequuntur jura — que solus Deus dedit populo
Israhelico per Moysen. Loquutus est dominus ad
Moysen dicens, hec sunt judicia que proponis
pplo meo &c (Obacz podobiznę N 1)
Przy końcu trzeciej stronnicy: De maleficiis sequitur
Na stronnicy 4tej. Sequuntur jura judeorum
instituta per Serenissimum Principem ac dominum
Kazimirum Dei gratia Regem Poloniae privilegiis
sub impensis sigillis roborata. Przywilej ten
dany przez Kazimierza Wiel. w Krakowie in Conductu
Pasche sub anno maternitatis Milesimo tri-
cesimo

tricesimo VIJ — (oczywiście błąd przepisującego)
jak na wstępie mówi: Judeis nostris in Lam-
burga et tota terra Russiae constitutis eorum
statuta et privilegia que a nobis obtinuerunt
de verbo ad verbum sicut in sequenti conti-
nentur serie duximus declaranda.
Statuta te zajmują kolumn 12 wraz z potwier-
dzeniem przez Władysława Warneńczyka 1442 in
crastino Sti Michaelis Archangeli na prośbę jak
się wyraża: Judeorum nostrorum Hamburien
fidelium camere nostre servorum. Zdaje się
że i tu przepisywacz źle czytał i że ma bydź
Lamburien to jest Lamburgiensium — gdyż i
przywilej dany, ile da się z niewyraźnego — a
raczej niepewnego pisma wyczytać — Actum
Lamburc &c — Przywileje te porównane z
przywilejami Żydów danemi przez Bolesława
Wielkopolskiego r. 1264, a potwierdzonemi przez
Kazimierza Wiel. r. 1333, a przez Alexandra Króla
w Statut zajętemi, różnią się wprawdzie zna-
cznie co do porządku i wysłowienia, mniej co do
istoty — — po nich na stronnicy jedynastej:
Sequitur Juramentum Judeorum quod scriptum
in lege Imperatoris in hec verba. — Na stronnicy
12tej Sequuntur jura que solus Deus dedit populo
Israhelico per Moysen ut infra; jest to tłumacze-
nie polskie IX rozdziału aż do Kazimierzowskiego
Statutu, tłumaczenie to zajmuje stronnic 6 — czyli
kolumn 12. — Pierwszej stronnicy tego tłumaczen

Na stronnicy 19tej Sequuntur statuta ex utraq parte Bug tenenda — których wstęp Nos Judices oby et singulis ꝑ serenissimum D. Kazimirum Reg. Pol. Mag. Duc. Lit. Russiae, Prussiae dominum et haeredem dominum nostrum gratiosissimum dati, deputati et electi ad conventus seu ad colloquia jam per nos in Schokale (Sokal) per primi celebratos similiter in Czestylow et Iwaczów factas et ordinatas tali modo conclusimus, decrevimus &c — Jest to w dwóch artykułach postanowienie względem złodziejów i zbiegów z jednego brzegu Bugu na drugi uchodzących. Te tak zwane Statuta zajmują stronnic 3. —

Dalej na stronnicy 21 — Sequitur Registrum Ortilegiorum seu materiarum rerum in isto libro per ordinem scriptum et quodlibet Ortilegium habet post se suum responsum super materiam suam.

Podobizna tej stronnicy pod L. 3. —

Pytania te czyli regestr ten po polsku cały wyjąwszy każdego pytania tytuł łaciński — i zajmują kart 12 czyli stronnic 24.

Na stronnicy 45 — po przedmowie S. Bernarda Sequitur Wyelkjerz Civitatis hujus (z treści jednak że niewidać czyste dla którego miasta ten Wilkierz ułożony —) zajmuje stronic 6 i pół czyli kolumn 13 — Przy końcu tego Wilkierza Sequuntur questiones per diabolum ~~pro~~ proposite contra Christum, dicens diabolus quod Christus hominem vellet liberare a potestate sua ꝑ mortem suam qualiter rationibus voluit ostendere quod hoc Deus facere

Na stronnicy 51 w drugiej kolumnie zaczyna się
właściwie Ortelogium — czyli odpowiedzi Sądu
Magdeburgskiego na rozmaite pytania prawne
Ortelogia te odpowiadają zupełnie Regestro-
wi na stronnicy 21 znajdującemu się — Są one
całkiem w języku polskim i zajmują kart
80 a więc większą połowę rękopisma —
Początek taki z zachowaniem pisowni

Pryyaczelszky pokłon naprzod myly przy
yaczyele. pytalyscze nasz o prawo ta-
kymy slowij. Gdy mąszczyszna poy
mije zoną a szwey zenije wyanvge
na szwem gydaczem (idącém) gymye-
nyo Stho grzywyen albo mnyey ~~albo~~
lubo wwyączey przes sządu a then
tho mąsz umrze y szostawy po szobye
dlugij y dzyathky co lath nyemayą
y bratha albo szyostry mąsza albo
~~gy~~ gynego przyrodzonego przyjaczela
albo opyekaldnyka a thego umartego
zoną poymye gynego mąsza then
mąsz do szwey prawij od legoopye-
kalnyka gey wyano cosz gey wya-
nowal

umarly mąsz y szostal gey wyano
wynowathy Opiekalnyk mowy Wyem
o they zenye wyenye y them tho dludze
y tho wysznawam przed prawem
yako szye rzecz w szobye ma Ale
ya nyewyem maly thą mocz sprawa do
dacz gey tho wyano sz gymyenya
thych tho dzyeczy gdysz gey nyewya
nowano przed prawem y thesz thych
dzyeczy then ortyl mayą ysz blyszczy
szą kthemu przecz przysząga gyedną
ręką ysze gych oczecz nycz nye
wyanowal gych maczyerzy y tesz
dzyeczy lath nyemayą gych o dzya
le wysznawacz albo nyewysznawacz
Acz yusz then opyekalnik ma mocz
y muszy oth~~ych~~ thych dzyeczy tho
wyano dacz
Na tho mo sprawa mowyemy
przyszyasznycy z maydburku Gdy
opyekalnyk sprawa obeymye
sthą dzyeczy co lath nyemayą
tedy

ma mocz dlugy foldrowacz y dacz
y szaplaczycz dlugy wszythkym oby-
czayem yako by mogly uczynycz
thy tho dzyeczy gdyby latha nyaly
pnetho opyekalnyk moze dlugy
placzycz o kthorych wye sz gymye-
nya thych tho dzyeczy – A o ktho-
rych nyewye moze szye dacz
upomynacz albo onye przyschancz
sprawa wjelkizu o the dludze
opyekalnyk A bądzely upomy-
nan ~~my~~ muszy then dlug placzycz
y then nyewyesczye wyano
szgydączego gymyenya gesthly
czo thako wyele ysz gye thesz
thako wyanowat sprawa –
Daley geszczeszcze nasz pytaly x
x

następują Ortelegia łacińskie
Potych Ortelegiach Polskich Sequuntur
Ortelegia Juris Magdburgiensis quae in re
facta sunt et sententiata primo et
principaliter. Zajmują kart 50 —

Wielkie liczba tentencyi i Odpowiedzi jest sądów miejskich lwowskich poczynająca się od słów Nos Consules civitatis Leopoliensis dicimus vobis super eo sententiam &c.

Znajdują się jednakże między niemi – podobnie wyroki – Sądu Civitatis Sandomiriensis – i Civitatis Lublyn – niektóre z nich – Juris supremi Maydburgiae Castri Cracoviensis – a niektóre jak się zdaje z samego Magdeburga poczynające się od słów: Nos scabini de Maydburg — ostatnie karty tych łacińskich Artylegiów wydarte —

(Z przywilejów biskupstwa lubuskiego

p. 61: Wlodislaus dux Poloniae Książe Kaliski cum uxore Hedvige et filiis Primizlo et Bolezlao. (Przywilej 1232)

p. 15 Przywilej: Ego Wladislaus ~~dux~~ odonis filius dux de Kalis 1209 zapisuje klasztorowi lubuskiemu wspomniana tu żona jego: Lucia uxor Vladislai (więc nie Jolanta?) oraz Zbyslawa i Lypoltus Zbyslavae filius (jakaś Księżna szląska lub może matka Odonicza)

p. 35. Granice Polski: Podług dyplomatu 1336 kraina lubuska graniczyła: od Warty (czyli tak zwanej Noteci) rzeki poczynała się szła koło Rughii (wieś Rauden w Marchii) jeziora Wandern to granica od Poznańskiego – ~~ku południowi~~ ~~od Wartopa~~ dalej koło rzeki Sprei

Fryderyk III Sesselman 1455 + 1483 – Liborius von Schlieben 1484 + 1486 w Berlinie – Ludwig von Burgsdorf + 1490 – Dietrich von Bülow + 1523 Georg von Blumenthal + 1550 – Jan VIII Horneburg + 1554 – Joachim Fryderyk margrabia brandenburski złożył 1598 bezkapelusz

Ob: Wohlbrück Siegm. Wilh: Geschichte des ehemal. Fürstenthums Lebus und des Landes Sternberg. 3 Thln. Berlin (Nauck) 1829–1830. 8vo. 6 Thlr.

36

Grimizlava ducissa Poloniae confert fratribus ecclesiae beatae Mariae de Suleow castores in Pylitia per eorum territorium a fluvio Cherna usque ad rivum Bloga per utramque ripam perpetualiter possidere. In die beati Nicolai in Cracovia Anno 1227 Epacta a Indicte 15 ~~[illegible]~~ Testes: Yvo cracov. episcop. Casimirus filius ducis Conradi, Nicholaus cancellarius, Gregorius decanus S. Floriani, Theodoricus abbas de Andreow, Gregorius abbas de Vitovia, Mathaeus subcancellarius, Pacozlaus palatin. cracov. et sandomeren. Marcus castellanus vislic. ~~[illegible]~~ Virtifirus cracoviensis pincerna, Grezlaus dapifer sandomeren. Myculo castellanus de Rospira, Getko subcamerarius, Petrus filius Pauli de Campin. Themis polska 1829. T. VI. Z. 3. st. 417.

Michael cujaviensis episcopus cum capitulo ecclesiae S. Mariae Wlod. veteris villam Barchowicz commutat cum abbate Willermo de ~~[illegible]~~ Sulujo pro ~~[illegible]~~ predio Lybotin ratishabentibus duce Conrado cum filiis suis Boleslao, Kasimyro, Semovito, Zemomisto. Acta 1231 in solempnitate paschali agente festum duce Conrado cum duce Logizlao in villa Sguyrz Themis polsk. 1829 T. VI. Zesz. 3. st. 419

Conradus Cracoviae et Lanciciae dux confirmat limitationem villae Lybocin fratrum cisteriensis ordinis de Suleov factam inter villam Barcovice conventi de Vittov per Dovoriscium camerarium nostrum. Act. 1242 Mense Majo. Themis pol. 1829. T. VI. Z. 3. st. 421.

Nicolaus judex et Michael subjudex ravensis in Rava feria 5a post diem S. Petri et Pauli 1370 adjudicant piscinam inter Goram Preczslao proposito de Yeszew quam Andreas cum fratribus haeredes de ~~[illegible]~~ Wola pretendebant. - Praesent. Gawardo vexillifero ravensi, Clemente subvenatore, Pakoslao haerede de Kopriwna, Roszdalo haerede de Kurdwanowo, Jacobo plebano Ravensi. Themis pol. 1829. T. VI. Z. 3. st. 422

Petrus de Solcow judex et Janissius de Oleschnica subju:
dex terrae Sandomir. confirmant divisionem inter Petrum
haeredem de Barkowice (cui cessit: Barkowice, Wyszgow,
Slavkov) et Christinum de Barkowice (cui cessit haereditas
in terra Syradiensi) Radomiae feria 6a in colloquio generali
post festum Epiphaniae 1418 praesent: Johanne de
Szczekoczyn lublinensi, Clemente radomiensi, Soberlao
Wojniacensi castellanis, Szasino de Kyge, Andrea
de Zelechow, Stanislao de Zborowa.

Themis pol. 1829 T. VI Z. 3. st. 424.

Dziesięcina snopowa była podług prawa polskiego, a osepowa podług niemieckiego - („Solutio decimae quae more Polonorum in campo solvitur" Przywilej Henryka I biskupa lubuskiego z r. 1235. Wohlbrück I p. 68.

W mieście płacono podatek od dworzyszcz (census arearum - Ruthenuzius)

Zakładowe.

Lucya cesarstwa
kiego. Kraków
Karola Jastrzebskie"
in-16.

Henricus dux Cracoviae et Silesiae na prośbę comitis Theodori palatini cracoviensis pozwala Theutonicos lacandi in sylva circa fluvios Ostrovno, Dunajec et Dunajec niger, Rogoznik, Lipietnicha, Slona, Zataynicha, Nedelska, Stradomia cum his conditionibus quibus utuntur Teutonici Silesienses in sylvis locati excepto jure ducali hoc est decisione capitis et membrorum mutilatione sądzić ich ma prawem niemieckim pan albo jego scultetus. Datum in Danczow

Potwierdził to Bolesław w Krakowie 1251 na prośbę czyrzyckiego opata Piotra.

Supplementum analectorum terrae Scepusiensis auctore Joanne Bardosy illustratum Leutschoviae 1802. 4°.

Mossteyn 1390.

Hochstadt (Hensthok) Jasliska 1366

Grybow Grünberg

Prawo Niemieckie. 39

Bolesław pudyk Klemensowi z Ruszczy
confert Castores intermetas patrimoniorum
ipsius in utraque rippa Vislae possidendos.
1253. Paprocki Herby p. 77

Konrad Xże Mazowiecki wsie (militis Vartislai) Slepowroni Strachowa
Drozdzino, Wola in districtu ciechanoviensi
de jure polon. in jus teutonicum transfert
1224. Varsoviae. Paprocki Herby st. 313.

Krakow 1257

(Przywilej ten drukowany najprzód w miscel-
lanea Cracov. II p. 63-66; poprawniej
zaś w Index lectionum crac. univ. 1817/1818.)

Boleslaus dux Cracovie et Sandomirie ...
in colloquio juxta villam Loposina 1257 no-
nas Junii .... intendentes locare civitatem in
Cracovia et homines in ibi de diversis climatibus
congregare .... eo jure eam locamus quo et
Wratislaviensis civitas est locata, ut non
quod ibi fit, sed quod ad magdeburgensis civita-
tis jus et formam fieri debeat advertatur, ut
si quando de hoc dubitatum fuerit ad jus scrip-
tum a dubitantibus recurratur..... advocatis
nostris Gedeoni dicto Stylvoyt, Jacobo quondam
judici de Niza, Dethmaro dicto Wolk ... promit-
timus observandum, quod omnes cives ... infra
sex annorum spacium nullum censum ... nobis
dare ... debeant de personis vel locis suis ....
nisi de cameris ubi panni venduntur, et de came-
ris Institorum que Crami vulgariter appelan-
tur: de quibus postquam ea nostris sumptibus
... edificaverimus .. quinque partes census ad nos
devenient .... advocati vero predicti sextam par-
tem hereditarie percipient in eisdem hoc tamen
non ex jure sed ex nostra gracia speciali.
Po upływie 6 lat z każdego placu (area) płacić
mają Księciu pół łuta (lotti) srebra wagi niemiec-
kiej. Advocati finita libertate in dicta civitate
rectam curiam de omnibus perpetualiter et libere
obtinebunt, rzeźnikom, piekarzom i Żydom (cali-
parii) wójt może wyznaczać kramy (stationes) od
których żadnego czynszu płacić nie będą na zawsze
- Wójci mają wiecznie posiadać szlachtuz (curia ubi
pecora mactabuntur) za miastem od którego nic
płacić nie będą. - Wójci na zawsze od cła w całym

Księstwie jadąc z towarami uwolnieni będą od
cła książęcego, reszta zaś mieszczan na lat 10
tylko — Obiecuje Wójtowi i mieszczanom iż im
żadnego innego ~~do~~ wójta (advocatum) ani specy=
alnego ani generalnego nie narzuci, tylko jeżli
potrzeba będzie dla załatwienia jakiej sprawy
albo sam Książe albo kogo z swego ramienia
pośle na jeden raz tylko — Do rolnictwa (pro ara=
tura) i na paszę (pro pascuis) nadaje im wieś
Rybitwy i obszar (territorium) leżący między mias=
tem a rzeką Prudnik oraz między wsiami Rybitwy
i Crowodra do biskupa Krakowskiego należącą —
Nadaje im młyny na tej rzece będące; dwa młyny
książęce, młyn klasztoru Miechowskiego i młyn klasz=
toru Andrzejowskiego oraz pozwala inne młyny
stawiać byle Księciu od każdego koła (rota) wszel=
kich młynów płacili czynszu rocznie 1 ferton srebra
— Nadaje wolne rybołowstwo ~~w~~ na Wiśle począwszy
od wsi Zwierzyniec aż do klasztoru Mogiły — Pozwa=
la na Wiśle wystawić 3 młyny ~~[illegible]~~ wójtom
tylko 1 młyn ma być dla Księcia i w nim mają mleć
mąkę na potrzebę dworu Księcia — Gdyby więcej młynów
tamże stawiać chcieli, od każdego koła (rota) Księciu
półgrzywny srebra rocznego czynszu płacić będą —
Nadaje miastu las nad Wisłą zwany Chwacy mech
— Conferimus dictis advocatis 30 mansos franco=
nicos liberos ab omni solucione, servicio, et jure
ducali — Gdy mieszczanin Krakowski jakiego Pola=
ka (Polonum) z dyjecezyi Krakowskiej pozywać
będzie, ma tenże Polak przed Sędzią polskim
(coram Poloni judice) odpowiadać, a mieszczanin
pozwany przez Polaka ma przeciwnie odpowiadać
przed Wójtem (Advocato) — Niewolno przyjmować na
mieszczanina chłopa (adscriptitium vel etiam Polo=
num liberum qui in rure hactenus habitavit) z dóbr
książęcych, kościelnych lub innych, aby te dobra
przeto nie opustoszały — Do wojowania kogo za gra=
nicą Księstwa (ad impugnandum aliquem vel ad
resistendum alicui) niewolno z miasta posyłać —
mincarze ~~[illegible]~~ (monetarii) mają biskupom Krakowskim
płacić dziesięcinę (decimam de moneta) =

Boleslaus cracoviensis et sandomiriensis dux
„pro remedio felicis animae patris nostri clarae memo
riae illustris cracoviensis et sandomiriensis ducis
Lesconis et incolumitate nostra et nostrae genitri=
cis Grimislavae et Cunegundis nostrae generosae
consortis"... constructo per nos de consensu illus=
trium principum fratrum nostrorum Kazimiri Lanciciensis
et Cujaviensis et Semoviti Mazoviensis ducum et ve=
nerabilis patris Prandotae Dei gratia episcopi craco=
viensis, nec non et de totius ducatus nostri consen=
su baronum, fundato et constructo monasterio ordi=
nis sanctae Clarae in oppido nostro Zawichost
pro sustentatione sororum ejusdem ordinis ipsum
monasterium praediis, proventibus.... duxi=
mus dotandum.... Datum in Corczyn Anno
Domini 1257 Sexto Nonas Martii; Praesentibus
testibus his illustribus Kazimiro Lanciciensi et
Cujaviensi, Semovito Mazoviensi ducibus, Ja=
nussio gnesnensi praeposito et cancellario
Kazimiri, Fulcone cracoviensi et sandomiriensi
cancellario, Nicolao cracoviensi, Signevo sando=
miriensi, Abrahamo mazoviensi palatinis, Bo=
guphalo sandomiriensi, Bronisio de Betch
castellanis, Varsone dapifero, Suliflao agazone
sandomiriensi et aliis quam pluribus clericis et
laicis"

Oryginał w archiwum klasztoru Franciszkanek w Krako=
wie, druk. w wyjątku w J. N. Chądzyński: Historyczno
statystyczne opisy miast ~~sand~~ starożytnych w ziemi sandomier=
skiej. Tom I. st. 146

Alexander IV pp. dilectae in Christo filiae Salomeae ordinis sancti Damiani .... „Sane te nobis accepimus intimante, quod cum olim quoddam monasterium ordinis sancti Damiani in loco de Zawichost et hospitale de bonis propriis pietatis intuitu duxeris construenda, tamen considerans quod sorores in monasterio ipso degentes, non poterant ibidem propter Tartarorum incursus absque gravi personarum periculo remanere, quoddam aliud monasterium in loco qui Lapis Sanctae Mariae vulgariter nuncupatur, cracoviensis dioecesis cum hospitali pro evitando hujusmodi periculo construxisti; verum cum sorores praedictae ad idem monasterium dimisso priori loco se duxerint transferendas, nos tuis piis supplicationibus favorabiliter annuentes ut praefatae sorores eisdem privilegiis et indulgentiis nec non libertatibus et immunitatibus eis ab apostolica sede concessis gaudere valeant, quibus gaudebant dum in priori monasterio morarentur .... indulgemus ... Datum Sublaci VIII Idus Augusti pontificatus nostri anno sexto.

(Oryginał w archiwum klasztoru franciszkanek w Krakowie — druk w wyjątku w J. N. Chadzyński Historyczno-statystyczne opisy miast starożytnych w ziemi sandomierskiej, tom I str. 149.

1288 nie płacą dziesięciny wytycznej tylko od pługu biskupom t.j. od małego pługu zwanego radlo 4½ skojc srebr. a od wielkiego pługu zwanego plugowe 10 skojc. srebr. (Racz. Cod. p. 79.)

1289 Przemysł II wsie Węgielniczy i Łagiewniczy pod Gnieznem uwalnia od danin prawa polskiego narząs, powoz przewoz, stroza, podworowe, bove, vacca, ab opole, (podatek gminny) porco, curru foeni, a capete siliginis aedificatione castrorum citatione castri. (Racz Cod. p. 80)

1277 Bolesław (pobożny) xże polski – odrywa wieś Kreroro z opola (viunia) czyli gminy Rede ~~Kostrzyńskiej~~ i przenosi i przenosi do opola Kostrzyńskiego z prawem niemieckim zaś wieś Gorka odrywa od opola Kostrzyńskiego i nadaje jej prawo polskie (Archiw. teolog I p. 361)

1259 villa forensis (w poznańskim) wieś osadzona na prawie niemieckim która miała targi (Archiw teol I p. 476)

1260 (w poznańskim) villam zambrsko quondam jure haereditario ad progenitores nostros pertinentem, iterato judicio praesidente duce polonicali jure post trinam citationem per sententiam comitum requisivimus et in posessionem introducti fuimus (Archiw teol. I p. 478)

Voigt Bd. V. p. 252

45

Vlad. dux opol. vielun. et dom. Russiae verspricht den Kaufleut aus Preußen u. Thorn Schutz u. Sicherheit im Handel u. Verkehr in seinen Städten u. Gebiethen.
1372.

Ludv. hebt für die Kaufl. v. Thorn die bisherige Handelsperre durch sein Reich auf 1372

L. befiehlt seinen Hauptleuten Burgwaytern u. Zollbeamten die Thorner Kaufleute auf der offenen Straße nach Rußland frei u. sicher ziehen zu lassen 1373

Ludovicus rex Ungar. universis castellanis theloneatoribus notificat quod Winricus de Kniprode magister Cruciferorum per legatos suos pro transitu viarum securo obtinendo suplicavit. concedit ergo civibus thorunensibus ab civitate Thorun usque Sandomir a Sandomir versus Russiam et Ungariam per Bardyow viis publicis eundi facultatem. In Sandomir Sabbato in crastino Comissionis beati Apostoli gloriosi 1376. Voigt Codex diplom. III p. 165 No. 122.

~~Lau~~ ...

~~Pierzch~~ alski Alexander Sand 6.

Rasp Carl. Krosno 1.

~~Rieger~~ Sigismund Brody 6.

Rogoziński Johan Mogiła 1.

~~Richter~~ Joseph Podgorze 6

47 ~~Roth~~ Ladislaus Sieklowka 6.

58 ~~Welzstein~~ Salamon. Cracov. 3.

59 ~~Wodnicki~~ Joseph. Morawica 4

60 ~~Wojcikiewicz~~ Felix Krakau 1.

61 ~~Wagner~~ Arnold Lembery

62 Zaleski Eustach Tęczynek 1.

63 Zajchowski Joseph Odrzykon 2.

48 ~~Suborowski~~ Ladislaus Krak. 6.

49. Starwer Herman Tarnow 1.

50 ~~Stummer~~ Joseph Krakau 5.

1394 die Rathmannen der Stadt Krakau beurkunden einen mit dem Richter und den Geschwornen der Stadt Kaschau abgeschlossenen Handelsvertrag
Fejer Cod dipl Hung X. 2. 259 deutsch

1539 Sigismundus I verbietet die Consulen von Krakau von der allgemeinen oder besonderen Landesversammlungen auszuschliessen
Prawa miast polskich (Ad. Mędrzecki) fol. 46.

1362 K. Casimirs v. Polen Urkunde über seine Vereinbarung mit dem H. Rudolf IV von Oesterreich bezüglich des Handels der Wiener nach Polen u insbesondere nach Krakau u der Krakauer nach Oesterreich und insbesondere nach Wien u bezüglich der gegenseitigen Forderungen der Handelsleute
p. 92. Rauch Scriptores rerum austriacarum III
Fr. Kurz Oesterreich unter Rudolpf IV Linz 1821.

1208 H. Leopold Privil für Wien
" Burgenses nostri qui apud nos Flandrenses nuncupantur"
Oesterreichische Stadtrechte und Privilegien mit Literaturangaben und Anmerkungen von Dr. Ferdin. Bischoff. Wien 1857.
Wilh Braumüller. 8°. 1 fl 30 kr.

Petrus de Vestmukthow judex et
Nicolaus de Umarc subjudex terrae
sandom. general. recognoscit regem
Casimirum in Nova civit Korczyn

inter Joannem de Thenczyn castelan. crac
et filiastrem ipsius Joan. de Thencz alias
de Rupsztyn
citasse pro 80000 marcarum vadii per
Reginam polon. vallati inter
Andream de Tanczyn germanum ipsius
castellani et Consules cracov.
prout litera Nicolaus Kieniazek de Akto
succamerar. et capit crac. ~~vadium~~ recognoscit
reginam Elis. vadium vallatum 80000 marcar
inter Consules et Cives crac et Andream de Tenczyn
ut in pace vivant usque ad aventum regis
Cracoviae feria 5a in Crastino Divisionis
Apost. 1461.
Joannem de Tan. cast. crac. consules
pro eodem vadio coram rege
condemnasse.

In conventione generali in Korczyn feria 2a proxima post festum S. Luciae 1461.

Casimirus M. a domina Wrotzca relicta stampote haereditatem sui dotalitii Sadcza vulgar. nuncupatam prope Zarnowiec situatam recipit in commutat. et ei dat in recompensam haereditatem regiam Borzycowa prope Sobociwsko situatam. Zarnowiec in vigil. penlecosten 1360 pres. Stanislao Balosztyn Zavissa sandecensi castellanis Abraham subpincerna sandom. Andrea subcamerario, Andrea subjudice crac. Bozenta procuratore generali.

orig in archiv

f. 337.b - 1 karta

niepotrzebne

Prawo polskie

Prawo polskie

U starych Sławian gdy jeszcze był rząd gminowładny a gmina wolna w ścisłem znaczeniu nie było miast i niemogło być. Miasta starosławiańskie (właściwie civitas) był to gród lub horodyszcze jedno w żupie lub okręgu (nad którem miał zarząd starosta żupny) które w czasie wojny służyło za przytułek a w czasie pokoju za siedzibę sądu żupnego (Gau, Gaugraf) stąd wyrodziły się polskie grody i starości grodowi. Palacki mówi Gesch. Böhm I: W każdej żupie (stąd żupa polskie) stał gród tak zwane miejsce ogrodzone, ile żup było tyle i grodów. W grodzie który był drewniany (bo murów jak nazwa świadczy nierównie później zaczęto używać przyswoiwszy ich od Rzymian i Greków) w nim świątynia, gątynia, chram, cerkiew w której stały modły (posągi rzeźbione) i sławany (liciny) posągi lane; przy nich chowano skarby dlatego najwięcej starożytności metalowych w horodyszczach. Mieszkańce horodyszcz nie byli posiadaczami ziemskiemi lecz służebnicy kapłanów, starostów, książąt i otrzymy=

wali od Książąt przywileje, z tego wyrodziło się mieszczaństwo i miasta uprzywilejowane. Także mieszkali tam rzemieślnicy (Ob. Palacky I Szafarzyk Starożytności str. 982)

Prawo polskie Xże Wielkopolski syn Władysława

Bolesław dux Polon. (1254 uwalnia wsie szpitala gnieźnieńskiego S. Ducha a Podworowe, a Stroza a Powoz, a Naraz, a solutione (pogłownez?) capitis in hominibus villarum dictarum, a Prevod excepta sola ferina (?) recenti quam ad proximam villam per conductum reducere tenebuntur (żyto lub mąka?) a citatione castri et judicis (Nakielsk p. 173)

Bolesław pudyk Dux Cracov. 1256 wieś Krampsko klasztoru Miechowitów uwalnia: nullum Powoz neque Currus per quos praecipue gravabantur neque Conductus nisi militaris ab ipsis requiretur, Custodes Curiae nostrae nunquam dare tenebuntur excepto si nos in villa eorum stare contigerit. Stationes etiam braxatorum et pistorum non debent recipere sed tantum in transitu nostro panem parare nostri panifices poterunt in villa praenominata. (Nakiel p. 176.)

Bolesław pudyk dux Cracov. 1256 dobra klasztoru Miechowskiego uwalnia... praedictorum colonorum aratores ac mercenarii et advenae qui vulgariter Szalaszij vocantur a servitute exactionis custodiae quae Stroza nuncupatur et a pensione mensurae quae Srezna appelatur et a perangariis quae Podwoda nominatur... ut Castellanus et Palatinus Cracovien. qui praescriptas exactiones peti solent et perangariam peti solent... eas non exigant. (Nakielski p. 177)

Prawo polskie Bolesław pudyk uwalniając wsie klasztoru miechowskiego ... quod Monetarius seu Thelonearius Cracoviensis in foro villae nullam jurisdictionem sedendi vadiandi & citandi, denarios suos ponendi vel teloneum a negotiantibus in eodem foro exigendi praesumat. 1259. (Nakiel. Miechov. 180)

Bolesław pudyk 1260 ~~we wsi~~ Miechowitom w ich wsi ~~nadaje~~ Chełm nadaje teloneum aby wybierali od wozu cum 2 equis 1/4 scoti argenti (t. j. 20 groszy pol. 10 fr. Cm.) a od wozu cum uno equo mediam partem (quartae partis de scoto – czyli 10 gr. pol. albo 5 fr. Cm.) (Nakielski Miechov. p. 182)

Bolesław pudyk 1264 nadając przywilej prawa niemieckiego miastu Skarszeszów (należącemu do Miechowitów) ... Castellanus de Radom nullam jurisdictionem habeat in loco dicto judicandi (pro qualicunque causa homicidii sive furti) vel recipiendi Strozam vel Theloneum salis praeter teloneum panni ... in foro ipsorum nullus extraneus vendat pannos ulnarum, vel sal, vel halecia aut emat caeram vel asperiolos seu alias cuticulas ... villicus loci per duos advocatos judicari debet ... si falso reperiatur in ambitu loci maneat custodiae loci munimine deputatus Absoloimus etiam locum de marca et dimidia ac de omni jure nostrae monetae pertinente et de vacca quam in adventu nostro ratione prandii nostri recipiebamus ... podvodones vel equi in Lituam ducendi contradicantur in

./.

eodem loco... Relaxamus etiam capita animalium
quæ pro canibus nostris, vive jecora quæ pro falconi-
bus acquiebantur a carnificibus loci ... non erunt
ad expeditionem neque ad pogon nisi cum fit
expeditio generalis (Nakielski Miechov. p. 196)

Przemysł dux Polon. w Gnieźnie 1280. Klasztorne
dobra bożogrobców w Miechowie liberat ab exactioni
bus et solutionibus quæ ad dominium ducis pertinent
videlicet a Naraz a Podwod a Prewod, a Stroza,
a Podwozolde, a citatione castri, a bove, a vacca,
& a vicinia, ab aedificatione carceris
(może castri ?) (Nakiel. Miechov. p. 204)

Prawo polskie

Premislus dux Poloniæ 1290 pozwala Gerardo civi Cracovienſi lokować civitatem Miechow jure teutonico ſecundum jus Novi fori ma mieć ten advocatus 10 manſos liberos sextam curiam in civitate liberam et 6tum hortum, testium denarium de judiciis scamna pannum sutorum stuba balneares molendinum, mactatorium (Kuttehoff) de omnibus macellis carnium rocznie do klasztoru miechowskiego 20 lapides sepi płacić mają — mercatorium ubi panni venduntur, apotheca institorum. Si metallum novum emeserit ma advokat prawo posiadać nostro tamen salvo jure et omnimoda portione. mieszkańcom nadaje de agris cultis 6 annos de incultis 10 annos libertatis a solutionibus poloniis juris: staij, Podwoda, Podwodne, Podworowe, a vacca, bove, ove, a cuffo mellis, a castri citatione a castellanis palatinis et eorum judicibus — jure teutonico respondebunt — Po skończeniu lat wolności ea tantum servitia robis faciant quæ alii jure teutonico in terra Cracovien. locati faciunt. Pozwala advokatowi nabo manſos locandi teutonicos, pozwala miasto fossatis, muris, planeis communire.

(Piekielski Miechov. p. 214)

57

Prawo polskie

Ludwik Król polski i węgierski uwalniając Klasztor w Miechowie 1381 od danin mowi ... Cmetones seu Robagiones ab angariis, exactionibus, collectis a Szep liberamus, tantum quilibet Cmeto de manso quolibet seu laneo singulis annis in festo S. Martini 4 grossos monetæ polonic. cum una mensura siliginis et duabus avenæ pro regia curia solvere tenebitur, atque Cmetones pro curia regali ipsis propinquiori 2 dies in anno (unum tempore messis ad metendum et in horrea reponendum, alterum ad falcandum et in allodio falcata ordinandum) sunt adstricti. Si generalis expeditio extra limites regi esset, homines seu Robagines caritativum subsidium solvant in pecunia item solvant caritativum subsidium quando filium aut filiam maritare aut coronari contigerit. Nullus notariorum seu ministerialium prætextu recolligendæ pecuniæ nequidquam exigat nisi unum grossum de qualibet villa (na utrzymanie poborcy ?)

(Nakielski Miechovia p. 317)

Prawo polskie

Za Kazimierza Wielkiego rozróżniano jeszcze wsie szlacheckie (villa predia militaria) z tych obowiązani byli wychodzić zbrojno na wyprawy i wsie duchowne uwolnione od tego ciężaru.

54

Paprocki cytuje przywilej dla klasztoru sieciechowskiego z r. 999 gdzie ich uwalnia od juryzdykcyj kasztelanów i palatynów a vacca i pozwala im polować w lasach kasztelanii sieciechowskiej: Apros, Onagros, Cervos et alias bestias... et nec non castores (lecz ten przywilej z XIII wieku)

Paprocki Herby pag. 12.

55

Zbroje
przywil 1352 „unus homo in plattis, in slappa et cum hasta militare debet."

Semovitus dux Masoviae villas Brwelino monasterii plocensis liberat „a stacione exactorum exigentium monetam per terram, a solutionibus... nisi monetam quae dicitur obraz et collectam generalem toti terrae positam, nobis reservamus incolae tenebuntur ad custodiam ferrae agitantis quae dicitur prze=laya dum mandati fuerint a venato=ribus nostris ire tenebuntur. Gostinini 1353 d. 24 Febr. (Rzyszczewski Codex I p. 208 No 118)

Zamek zamieszkały był przez Castrenses
(Burgmänner) którzy bronili zamku 56
załoga za to posiadali erbliche Lehen
we wsiach (n.p we wsi Krzywaycze) - Burg
lehen) i Kasztelan był to grod krajowy

Sejmy w dawnej Polsce.

Sejmów w Polsce było 2 rodzaje: 1) Ordynaryjny czyli zwyczajny odbywał się co 2 lecie po S. Michale w poniedziałek. zwał się także walny i trwał 6 tygodni. 2) Extraordynaryjny składany według potrzeby, trwał zwykle 2 tygodnie. Sejmy odbywały się pierwotnie w miejscu przez Króla oznaczonem n.p. w Radomiu, Stężycy, Wiślicy, Sieradzu, Łęczycy, Korczynie Lublinie, Krakowie; – r. 1413 Władysław Jagiełło wybrał na miejsce sejmów Parczow i Lublin, a Zygmunt I r. 1540 Piotrków; Zygmunt August zaś r. 1569 Warszawę. Uchwałą r. 1673 naznaczono Warszawę na 2 a Grodno na trzeci sejm. Liczbę posłów sejmowych dopiero 1496 ustanowiono. Do Sejmu należą: Król, Senat (złożony z 2 arcybiskupów, 15 biskupów, 33 wojewodów, 1 Starosty, 36 Kasztelanów krzesłowych, 49 Kasztelanów mniejszych i 10 ministrów stanu) i Stan rycerski złożony z 184 posłów z 3 prowincyi oprocz posłów pruskich których liczba nieopisana prawem (Wielka Polska wysyła 58 posłów, Mała Polska 72 posłów /: między temi 2 z Oświęcimia :/ Litwa 54 posłów)

Po nabożeństwie, Król z Senatem i Posłami rozpoczyna Sejm. Marszałek przeszłego sejmu rozpoczyna prosząc aby Król pozwolił posłom obrać Marszałka. Posłowie idą do Izby poselskiej gdzie obierają Marszałka z pomiędzy siebie: jednego sejmu z Wielko-Polski, drugiego sejmu z Małopolski, a trzeciego sejmu z Litwy*) i tak dalej kolejno. Marszałek składa przysięgę, odbiera laskę (on rozdaje głosy i odbiera, wnosi materyje do obrad, i czyta przed Królem żądania posłów); po obiorze marszałka odbywają się w izbie poselskiej rugi (czyli sprawdzanie z prawego

*) ten turnus zaprowadzono dopiero w r. 1605.

obioru posłów). Po obraniu Marszałka idą posłowie do Senatu na pocałowanie ręki Królewskiej. Po tem Sekretarz lub Referendarz czyta przy tronie pakta, Konwenta, uchwały senatu i akta ostatniego sejmu; na to odpowiada Kanclerz w. Kor. o czem mają radzić stany zebrane; marszałek z postami zaleca osoby na wakujące starostwa i urzędy Koronne; senatorowie mają nowy (głosy) za pozwoleniem marszałka w. Kor.; król naznacza z Senatu deputatów do ułożenia Konstytucyi i słuchania rachunku podskarbich; posłowie zdają relacyją z swych poselstw. Posłowie powracają po tem do izby poselskiej, gdzie radzą. Na pięć dni przed zakończeniem Sejmu Posłowie idą do Senatu gdzie odczytują ułożone przez się Konstytucyje przez Marszałka w. Kor. a gdy się Senat na takowe zgodzi, podpisują posłowie uchwały, całują rękę Królewską i udają się do Kościoła na uroczyste Te Deum. Podczas obrad posłów, król z Senatorami i innemi przybranymi postami zasiada na Sądy sejmowe.

Sejmy w Krakowie były 1451 (o Prusach), 1457 (Kupno Oświęcima i Zatora), 1494 (o Zatorze) w styczniu, 1499 (ugoda króla z braćmi), 1501 (Koronacyjny Aleksandra I), 1507 (Koronacyjny Zygmunta I), 1518, 1527, 1530 (Koronacyjny Zygmunta Augusta), 1532, 1539, 1540, 1543, 1553, 1572, 1574 (Koronacyjny Henryka), 1576 (Koronacyjny Stefana), 1588 (Koronacyjny Zygmunta III), 1595, 1633 (Koronacyjny Władysława IV), 1648 (Koronacyjny Jana Kazimierza), 1676 (Koronacyjny Jana III), 1697 (Koronacyjny Augusta II), 1734 (Koronacyjny Augusta III)

Obacz: Europa sejmująca albo Państwa europejskie w których walne sejmy bywają; Młodzi polskiej za Kolędę na r. p. 1753 ofiarowane. W Warszawie w drukarni Soc. Jes. 12mo Kart 48 obejmuje Kalendarz i prócz tem obszerną wiadomość o Sejmach. – Autorem jak się zdaje Franciszek Zaprocki jezuita – wspomina on (fol. C. 6.) iż wydał 3 Karty: Wielką Polską, Małą Polską, W. X. Litewskie, drukowane r. 1748 w Warszawie – W tym Kalendaryku jest dokładny spis Sejmów i Marszałków sejmowych od r. 1570–1752. – Podobną pracę o sejmach wydał ksiądz Dresiowski

Rus

rubez granica.

58

Teodor Lwowicz (Tedor) Kniaz Nowosielskij i Odojewskij poddaje się wielkiemu kniaziu Kazimiru Kotolewiczu który go przyjął według przymierza jakie z nim miał (z Teodorem) Xiąże Witold obiecuje być posłusznym oddawać podatki (poletneje) bronić Kazmierza i jego następców za to Kazmierz ma zaś własność Teodora i jego dzieci nienaruszać. R 1447 d. 20 Fewrala indykta 5. W Trocech

W processie między Królem Kazmierzem a Katarzyną wdową Michałka Xięcia co do zamku Płocka Relicta Ducissa coram Judicio nostro personaliter constituta et praesentaliter tacta alias przytkniona demumque juxta dispositionem et practicam Jurium Regni Pol antedicti per nobilem Johannem Wazyk de Wolya Succamerarium Siradiensem ex decreto nostri judicii specialiter deputatum cum nobilibus eidem coadjunctis primo secundo et tertio successive et ex superhabundanti quarto ultra juris formam vel consuetudinem vocata et damata a facie judicii contumaciter abiit jurique minime satisfecit In Conventione Piotrcoviensi sabalo proximo ante fest bb. Simonis et Judae 1468.

przywieszczon concitatus ad judicium 1468. - Dobeslaus de Byschow Castell. Belzensis

poena concordiae alias iednane sobie zostawia Xiąże Conrad

pyandzdzesiath poena triplex quinquagenalis (metho płacił tylko 40 grossos)

pyadznadzeszcze poena triplex sic dicta

pytane requisitum in judicio vulgarium żeby nie odbierali sędz[illegible]ie od szlachty i Kmetonów

w przywileju miasta Czerska r. 1471. przez Xcia Konrada.

datio mercatorum vulgariter z budnego ~~podoe~~ lenspone feralium w Przywileju danym Sochaczewu przez Kazmierza 1476 d. 8 Febr. Tamże onerosam consuetudinem alias nuptialium depactionem svadziebne vulgariter nuncupatam tollimus

absolvimus a poena concordiae alias iednane absolvimus w przywileju Króla Kazmierza danym Mieszkańcom Mazowij r. 1478. (było litewskie)

59

1444. Budæ feria 6a proxima post festum divisio
nis Apostolor. Władysław pozwala aby
inne miasta na Rusi na Rusi Ortele ze
Lwowa brały; złoczyńców z całego województwa
rusk. mogą w Lwowie sądzić.

na Rusi jedni z braćow wojennych przyjęli poddaństwo musem; drudzy szukając lepszego bytu sami osiadali na rolach pierwsi niewolnemi drudzy wolnemi byli (Kmiecie wolne i niewolne) Rolnicy w dobrach duchownych mieli zaślepiej Subditi, servi addicti vel adscripticii glebae, robagiones lub jobagiones smerdones, smethones (rob, otrok parobek. lidus)

W prawie Teutońskim (Kazmierz III w przywileju Tyńcowi r. 1456 mowi w jus Teutonicum quod et magdeburgense dicitur) woyt wieyski lub miejski od Krola zaprzysiężony ma dzierżawy stron w polskim zaś prawie urząd miasta lub Pan przez siebie lub przez 3 wybranych szlachty w sprawie zabóystwa lub ranienia wyrok dawał to mówi Lubiński Die protestat str. 208.

Przywilej Królewski Tyńcowi dany a r. 1105 przez Idziego Legata Gaterdrony (w Szczygielski Sinecia) pokazuje wyraźnie stan chłopów: daniny dawali oni daninę pieniężną, pewną miarę zboża osep odbywali stróże, i pomocne (przy robotach pańskich Poddani tyńieccy grodzili wtedy 8 łokci płotu z domu stawiali 5 kop zboża ujęc: przez mostek 5 wozów siana sprowadzić 4 dni coroczne orać i bronować dań miodu garzek: 4 skórek wieprzowych. Od czasu wprowadzenia osad niemieckich roznica była Kmieci teutońskich od poddanych ciężary publiczne poddanych: podymne, pomocne, lep w ziemi ruskiej po 2 miary żyta: tyleż owsa zwany był Maldrata (Przywilej Kazm. W. Tyńcowi r. 1362 ab omnibus maldratis alias vulgariter lep.) wład. Jagiełło przywilejem danym w Jedlni zniósł lep z Rusi Jakoż tamen avena contributionibus, podwoda (equitatura) za Zygm III wpłatą pieniężną zamieniona Stan (statio) żywienie przejeżdżającego Króla: dwor wpłata za Zygm. Augusta tylko żołnierska stania zostało bardzo uciążliwa Tanowe po zgrafie odtam woyt młynarz Karczmarz i kto się nietrudnił rolnictwem mięsiąc. Łoborca dawał Kwit alias zapisne za odebrane summe.

Pogon vogina ściganie rabusiów nie wejsc Kasztelana lub starosty grodu od r. 1760 wstawata (expeditio) Krowa Starczyński mniema że w przejeździe Króla przez wieś gromady każda Krowę na Kuchnie dawać powinna Naprawa zamków zniesiona przez Króla Ludwika Zoradlne z łanu po 6 groszy srebrnych praskich: po korcu żyta: owsa Ludwik zniżył do 2 groszy z łan. powoz i przewod (podwody bardzo uciążliwe podług Kadlubka lib. IV cap. IX) naraz (żywienie myśliwych: psów pańskich) Sokolne (dań wątroby bydlęcej) Bolesław Hic Krak: Jendom. w przywileju

włości Bożogrobców zwanej Skaryszów w powiecie Radomskim zniszczonej od Tatarów wylicza ciężary od których uwalnia Absolvit de Vacca quam in adventu suo ratione prandii capiebat, relaxat capita animalium quae pro canibus suis et jecora quae pro falconibus dari debent.

Maciejowski myli się bo z pisanych praw dedukuje na ogólne prawa. Lecz mylka sławianie nie mieli praw ale zwyczaje rządowe tylko i te z miejscowych przywilejów najlepiej poznać

Przed zaprowadz prawa teutońskiego podług prawa polskiego sądził chłopa pan a mieszczan castellanus który potem został advocatem. później consulem na wpływu prawa rzymskiego

Prawo Ruskie.

Rusini w braku praw pisanych swoje zwyczajowe ustawy mieć musieli
Zbiory prawa polskiego wyszłe r. 1474 nieobejmowały Rusinów. Przywilej
dla xięstwa Kijowskiego dany r. 1506 zabezpieczał swobody ziemiańskie
ale nie stanowił przepisów policyjnych czyli sądowniczych. Statut
litewski r. 1564 ze zbioru ustaw zwyczajowych pojedynczych utwor-
zony niemożna za zabytek czysty prawa rusk. brać bo Litwa była w
styczności z innemi narodami. Rządy Rusinow rownie jak innych
Sławian pierwotnie były gminne i przez starszyzne od ludu wybie-
rana sprawowane ktorą zwano bojarami od boju czyli od bolszy bolar.
(bojary byli wojownicy w krajach nadmorskich a kniaz sędzia xiądz)
W przywileju przyłączenia Rusi r. 1462 do prawa polsk. zachowany
był tylko obowiązek dawania osepu zbożowego od którego Ruś
wolna nie była. Salvis tamen avenae contributionibus de quibus
nobis ad tempora vitae nostrae sola Russia respondebit Przyłuski
cap. II art. 1. lenze mówi że od czasu ~~pra~~ zaboru polskiego zagi-
nęło prawo ruskie po części. Russia prae caeteris ita civitatem
polonam accepit eique coaluit et est unita ut magis nomine quam
re ipsa a Polonis in communicatione civitatis et usu juris
distinguatur. (De Prov. Pol. Cap II) lubo mowi tamże: lingvam
scripturam ac religionem ad archetypum Graecorum retinent.
za Aeneasza Sylv. był rząd gminowładzczy pisze on o Kamieniu 4 gran-
nym że kto na niego wyskoczył ten był sędzią. (De Polon. p. 4)
Były w istocie jakieś zwyczaje ruskie podług których mieszkańce się
sądzili. Przywilej króla Kazimierza r. 1356 miastu Lwowu dany
na prawo teutońskie znosi prawa Ruskie: Removentes ibidem
omnia jura et consvetudines Ruthenicales.

W Polsce niebyło lennego rządu i z resztą niewiedzieć
bo o dziejach pogańskich żadnej niemamy wiadomości poźniej
nic podobnego niemożna dostrzedz Mieli dziedziczne Margrabiowie
Rycerze Komesy, Barony włości lenności poźno dopiero nastała
z Niemiec

Comitatus neogradiensis: Nagy-Broszy habet nomen ab Ruthenorum colonia quam huc Colomanus deduxerat ex Gallicia et Lodomeria colonis lege lata ut cetera liberi essent portas duntaxat et januas regum custodirent Nagy (groß) Broszi urbs sic vocatur. ne cum Kis-Broszi (minus Broszi) insulano vico permisceatur. Bel notitia IV p. 144.

18 62

Poruba vicus in comitatu nitriensi

magister Nicolaus et Joannes filius Gelathi quondam Bari felicis rector dationis comitis de Bajmocz et de Prividza Advocato Conchlino ex potestate metiendi domini Caroli regis Hungarie nadaje quandam silvam circa fluvium Szielnicze ad congregandos populos incola per XVI annos perfruantur libertate qua ceteri teutonici gaudent jakoto: Panu co rok na S. Michała 3 tam alteram dimidium Clorenum 6 sapones annona (2 tritici 2 siliginis 2 avena) 2 tam co roku tribus vicibus munera prestentur scilicet in Carasreve, Pentecostes et Nativitate Dni Pan nicma ich sądzic ley Advocatus cum civibus Advocatus będzie miał unam liberam curiam unum molendinum unum fatorem unum carnificem, unum fatorem, unum fabrum unum tabernatorem Item de qualibet manso septimam manionem cum debito et utilitatibus suis. Homicida tab concurrentes habeant libertatem perseverandi ad annum unum et 6 septimanas. Jeżli kto we wsi mieszkający zabije kogo ide facultatibus suis 3a pars comiti 3a p. advocato 3a pars nadworu cum liberis suis Vladzici moje wieprz jeżli kto zbrodnie popełnio. moje do trze ciego dnia bawić we wsi dla obrony. Pro ecclesia et pro sacerdote unam liberam curiam et de quolibet laneo 2 sapones annona. Item habeat tribus vicibus judicium generale Lareta vulgo vocatum scilicet in octavis Laschas, S. Michaelis et Epiphaniarum. Habeat silvam liberam v której jaden cudzy bez pozwolenia wojta niesmie polować. Datum et actum in Baimocz domenica in festo Sanctorum Trinitatis A. 1473. Bel. Not. IV p. 439.

Tuszina vicus in comitatu nitriensi

Jacobus Abrahe Castellanus Bajmoczensis potwierdza Hermanno dicto Heckel judici de villa Fabri emptionem villicatus judiciique Villae Fabri ad locandam in quadam silva densa juxta fluvium Tuszina villa jure teuthonico Wolnosci na lat 17 cui, judex miat judicium cum 2 lanciis et libera curia una taberna 3 molendina 1 pistrinum cum [illegible] liberorum illud judicium servandum etiam damus eidem [illegible] prout placuit [illegible]

Damus judici sextum laneum et sextum Jobagyonem cum omni censu qui sibi deserviat et suae posteritati Sędzia cum suis juratis sądził wszystkie sprawy praeter furtum cum stupro. Homicidium, podłożenie ognia sam castellanus sądził una cum advocato et suis juratis ita ut duae partes tangant nos judicem vero tertia In anno 3 judicia legali habebimus juxta consvetudinem aliarum villarum in quibus nos vel nostri delegati descendent judicaturi vestris in expensis tam judicis quam ceterorum ibidem commorantium. Anno 1393 d. XII mensis maji p. 441. Bel Notitia p. IV

Koss vicus in comit. Nitriensi

Ladislaus dux Opuliae palatinus et judex Cumanorum niejakiemu Nikl synowi Dietrycha scultetiam villae Andreasdorf uwalnia na 6 lat po których iidem populi et Jobagyones teneantur nobis solvere 20 marcas confert scultetiae seu judicatus villae praedictae Nicolao et posteris (quae haberet) unam liberam curam 2 casas 1 tabernam 1 piscinam 1 carnificem 1 fabrum. Wójt ma sądzić mniejsze sprawy z których brał 3 partem exceptis homicidio incendio et furto sądy generalne 3 razy do roku za których pan był. Datum in crastino festi exaltationis S. Crucis A. 1367.

Notitia Hungariae novae historica-geographica elaboravit Matthias Bel. Viennae 1742 fol. T. IV.

1376 63

Judicium hospitale feria post festum Corporis Christi

Nº 530 Her Stenczel Szandowsky der Judenrichter hat bekant das her hot Jordan den Juden durch den woszny vorbotten czu rechte Keggen Clementen von pozon vñ h nicht hot wolt gesteen vñ ist geflogē so hot her dem skolnik geboten das her en vor en brengen sulde

Nº 531. Frawe Euphemia podkomorzyñe aws dē Podolie hot h. Cunczen steÿkeler gemechtiget alle ere schuldē czu fordñ sam sy selb' dy sy von her fredrichñ erem bruder (zeyt?) zēnt angestorbin.

532. Her Cuncze Steinkeler hot dy obgenante macht von der frawen ffemien affgenomē

Generosa Euphemia Succamerarii podoliæ Janussii Kierdey relicta.

378 Hricko der rewsse ist frey geteilt von dē pfaffen von hrebowicz als h' beschuldiget ist das dy cleyder dy der faffe vorlorn hot yn seyn haws getragen senynt vñ der faffe sal sich vorwissen mit den d' sy yn sēy haws getragñ hot.

Akta od r. 1382 idą po Tacinie freudenthal, Wergenburg, rothermel, fogelingesang, Melczer, Yzenhutel. Steynkeler, Kreuczeburg, Koler, Brunpfarer, Kesselhut, Glazer,

Jacobus Episcopus Kyoviensis recognoit quod Tajczadin welwowie chorobą oppressus ~~civil lemburgensis~~ in testamento assignavit 1) ecclesiæ Corp. Chr. 1 sexag. 2) Eccl. beat. Mar. Virg 1. sexag. 3) Eccl. S Joannis ~~[illegible]~~ 1 sexag. 4) ad hospitale 2 sex. 5) eccles. S. Francisci 5 sexag. 6) in civitate Kaffa ad quembet eccles katholic per 1 sexag. Item in Caffa est una ecclesia katholica ret° ecclesiasti Francisci ubi se christiani flagellare solent cui eccles. 2 sex. assign. Tajczadin habuit secum in lemburg xxxvij lp. piperis medium lp. de moscat. et de margarit. habuit tres ftones 3 libras de seico bono et 5 libr. de ser. vili 2 Konie wspomniany Chodza mansur dnus in Lemburg

1376 feria 4ª ante diem S. Joannis Baptistæ

p. 129 Nº 571

1387.

Not. fr̃a qrta proxima post festum asup̃tionis beate marie Virginis

Wir rothm̃e der stat czu lemburg bekennen daz vor vns komen ist dy erbare Vrawe Margaretha dy gregor' stechers wyp ist gewest (und) erem sone (?) pet' stechern und hot bekant und wolbedochten mute und m̃ gesundem libe daz se ha eyne vorrichtunge gemacht uu dem vorgenante pet' stecher alzo dy egenante margaretha pet' stechern daz erbe hot geben daz czwossin korcz pawln und dem echause lyc (linyt?) do dy vorgenante vrawe margaretha ynne wont an dem gelde daz ym an ist gestorben von syn̄e brud' ggor stechern vnd daz selbe erbe daz ze ym gebg̃ hot daz zal' hynde vnd vorne alzo lank und alzo breit behaltin alz daz erbe do dy Vrawe selbir ynne ist vnd dy Wile daz dy vorgesc̃ben Vrawe margaretha und pet' stecher by enander inguten zyn dy Wile zuln dy erbe blywensten vngeteylt in der schykunge alz ze vor gestandin han = ab daz qweme daz got nicht gebe ab eyn seltir aus qweme Daz dy erbe vorbenten - zo sullen ze dy erbe teylen vnd abmessen daz eyns alzo lank vnd alzo breit behelt hindn vnd vorne alz daz and' vnd ydman zal daz zyne bawen daz beste daz h' mak auch ab queme daz ze sich m̃ enand schyden zo sullen ze abir dy erbe teylen vnd abmessen daz eynis alz lank vnd alzo breyt behelt hindin vnd vorne alz daz and' Vnd ab der egenante vrawen margarethen by erem leb in den lybe ir erbe uc eyns veil worde dez zal pet' stecher ucer erbe vn syn gelt czu cauphen wen ymand andirs

Kazmirz miast Sessle hefke z freyfingen 1420

Acta Judicii Banniti in Krosienko: idgod r. 1405
odJoannesJultetyaz do r. 1426 niemecke

1431.

Item der Scholcz von Koczczow der ist Kome
mit anton vor das gehegthe ding/und begert/
eijns geczewgt Zume eijne cege wij das dij
cege ist ijm gericht und das bekenth ijm eijn
gesworn scheppe und dornoch eijn gemeijn man
der ist Henil genant das ijm dij cege gericht ist
und dornoch ist geruffen petir slosnijczczir
von koczczow und michel milde vom Croszczen
czu eijne gedechtnis das dij sachen ganez und
gar gericht sijnt, Unde krawschin der hot sych
dirgeben ijn allen zachen das her wil richten
alles das dij ijm angehörth und das krawschke
antot dij cege wedir gebin zal und dar gewgen
(czewgen z.) ijm dij richt lewthe
Item das czewgen dij richt lewthe alle addir
zy ken der cegen nicht gezeen

—

Item Paschw furman der ist komme vor gehegte
ding und hot den scholczen gebetin ume eijn ge-
czewgnis ap her hette gezeen an kanis Joen irken
bluth addir bloen slagt adir bluth runstig und
der scholcz czewgeth eym das das her des keyns
an em gezeen hot und darubir hoth paschw furman
Jeyne scheper schillink gelegit

—

una netreta filiginis alia czt wey ernya 1420

—

Fobysfolgn — solidus scabinalis

—

aze do 1534

Georgius prewsser de Kalborna
vergistat in Kozy

Vice advocatus et septem scabini foram
judicio banito in Krosienko

65

caszner, crawse, Coler,
Mathias Croker ele Clinkowa.
Cloze Pawelar de Snohodol et
Cloze Wngermon de Crosczenko
Hanel, Cloze Ulmon
nenhardus et Nicolaus Rabula
Cloze Leschke, Andreas Keler, Cloze
Pandar
Johen. Kozyel de Dwkowa
Augustinus Lendlar, Schubert,
Nicolaus Thymoteer
Nicolaus Urbanowitz utatis á Clemente
de Krecheczyan de Wroczanka
Pelczar, Treger, Langwar, Neydeker,
dorothea weysgarberyne michael
Weysgarber,
Schöffrot
Stenczel Schendlar filia michaelis
Krawf Jartonis de Leopoli (wsc to
niemcy z jednego byli miejsca
Stephanus de Leopoli
Laurentius Krawcz; Keblar
Nath. Zambek
Swech de Wilka Iscrzyna cum sua
Sorore agnetha de Zaschyn
Georgius Prewsser de Kalborna
Schofrot, Bargmon Klugmon,
Kampel; Lenczner, Koschner
Czyrolt Keler, Stenczel Schendlar
Fochs, Jokel Keynisch, Weyrokel,
Peschke Czyrolt, Stephanus Reychil
Burhardus Wachsmit Neygebawer
Jenisch Glaser, Flohewser, Schubert
Jaschko de Trzebnow, Jan Litharifta
Michel Iwirna de Ruthenicali Targowska

in 4°

Mszał. sub anno dm 1466 iste liber est comparatus per petrum vexilliferum Sanocensem de Szboyszka ob memoriam passionis Chri et ad honorem bte Virginis Marie et Om. Sctor et quicunque in hoc libro missam habuerit seu officiaverit pro unam collectam legat propter deum

Z Niemców tych ze wsi niemieckiej między Krosnem a Rymanowem pochodził Stanislaus Lossel który przezwawszy się Schoman osiadł w Raciborzu na Szląsku a ożeniwszy się z Urszulą Tiachowską ~~w~~ spłodził sławnego Aryjana Jerzego Schomanna w Polsce r. 1530 + 1591 w Chmielniku.

Wieś Kąbornia jeszcze w XVII wieku zwie się Kalmbornia leży w Sanockim obwodzie jeszcze są tam chłopi co się zowią Prugar, Kielar, Sabik i t. d.

podobnież we wsi Suchodoł i Białobrzegi (w Jasielskim) są Kolonie tych Niemców.

Nº 722 pag. 181. Ihnatko Ruthenus (1442)

Danylo ein rewsse von Smolensko hot beclaget Ihnatkon eyn rewssen von der wilno sprechende her ym kauffschacz Igeben czu Danczko vor funffczig schog Bemesche groschen czu getrewer sprechende auch her ym czu gezagt czu eynem czu zeher matfeyen eyn rewssen von Smolensko nu spricht Danylo das ym Ihnatko keyn kauffschacz noch auch seyn gelt vor das kauffschacz nichten hette weder gegeben noch geantwort dorubir hot Ihnatko neyn gesprochin vnd hot sich mit synem eyde gefertiget vnd emprochin vnd her ist frey vnd ledig gerichticlich geteylt von dem egenanten Danylon.

1445 1444 1443. Presidente Laurentio Rewsse advocato 16 1446 1446

1448 Scabini Hanus cromer. langpetir. nekil czeppn zon. Augustinus bruch. hanus langnaw. Hanus lew senknottil. Swarczhanus. Michilczanock. gregor breytschuch. Lorenz bolcze. Georgius Goebil

1447 Nº 2304 pag. 402

Micolay schuster hot zein haws off d' Crokischen Gassen czu neste hanus von Grödig gelegen mit allen rechten und mossen barteln gerichtelich vörreicht vnd off gegaben vnd ist gar beczalt

1446. Nº 1984 pag 374 zichhaws – beckengassen

Jacub zamorek d' ormenige hot seynē gemawertē crom czwischin petir cromers vnd dr mölnerin gelegin Jacubc des ormenischin foith eydem vorreycht vnd offgegebn in alle den rechten vnd mosen als var gehalden ist vnd hot keine scholt dorofe gelossen. vnd globit vör alle ansproch noch d' stat recht.

1446 Nº 1780. pag. 355 Ormianie z Kaffy – Affadur

Her Podolecz ein ritt hot bekant das h scholdig ist iij marg pol. vnd j yalowicze der frawen Gregorin ormenigin firczentage noch ostern

vor dem galczischn tore ken dy reussischen Kirchen u. die Stadtmöle Edelbey Ormian z Kaffy

arme u reiche crome – heilige leichnams gasse omenische gasse – ormenische Kirchhof – Ryng – hern erczbischofs haws

Wójtostwa

Skulteti frey[?] Skultetus Soltysi wojtowie advocati Krolowie polscy nadawali puste obszary dla zalożenia sioł prywatnym osobom które były wolne od danin lecz zato później musieli chodzić na wojny równe Skultecyje robili w swych dobrach duchowni i świeccy Soltysi a byli zprzodku wolni lecz potem musieli płacić daniny lub robotę robić. Kazimierz Wielki nakazał aby włościey Skulteti tak Królewscy jako pańscy i duchowni służyli do wojny Za Zygmunta I. i Zygmunta Augusta uwolniono Skultetow duchownych od posługi wojennej później w dobrach Królewskich służbę wojenną Skultetom zamieniono na pewną daninę. Większa część Skultecyj ~~zamie~~ przyłączono do starostw lub innych tenut inne były miastowe. Na dobrach szlacheckich lub duchownych wykupiono Skultecyje. W urzędzie niemieckim ~~przy~~ w Krakowie przy Kazimierzu Wielkim zato zanym mieli wolny głos wiejscy Skulteti. – Był to rodzaj szlachty jakoż istotnie na szlachtę przełożono ich (: którzy zresztą szlachta cała nasza nie bierze początku jedynie z Skultecyj dawnych bo głowa wsi jest potrzebna)

Skrzetuski prawo t. II

Jus teutonicum było to Saxońskie prawo na Szląsku zwało się jus novi forense a w Polszcze jus Srzedzkie bo małe miejscy Neumarkt i Srzoda pierwsze te prawa dostały (par. VI 204) W Pomeranij (Codex Pomeranie Dregeri) podobny jest stosunek prawa pomorskiego do prawa lubeckiego lub rostockiego. W Prusiech przez prawa Maydeburskiego Krzyżacy nadawali także poddanym jus Culmense (co było vide Bandtke 2.)

Wiecznie wojny piastów po podziale kraju przez Bolesława Krzywoustego 36 napadów tatarskich wojny z Moskalami Szwedami, Turkami, morowe zarazy bardzo kraj wyplenity tak że potrzebny były osady osady te zwano pierwotnie wola, wolka (bo mieszkańcy przez pewny czas wolni byli. Bandtke jerzy Sam (siehe kritische Analecten zur Erläuterung der Geschichte des Druck von Europa Breslau 1802. 8° p. 92) mówi że w takiej wsi (woli) stawiano słup na którym tyle kółków zabijano ile lat wolni byli mieszkańcy

co roku wybijano kołek a gdy ostatni kołek wybito mieszkańce mu-
sieli danin płacić lub roboty robić.

Casimirus rex Polon. Baroni Dinisio dicto de Czerzyn haeredi in Romissouice pincernae Siradiensi daje jus teutonicum absolvit ejus incolas a judicio Palatinorum Judicum Castellanorum a naras a vacca a boue, a porco a sep et a bonum coleda quae super nos fuint &c — Pozwala dziedzicom poenam capitis recipere. Gdy z innej wsi Kmetona Romissowskiego zabije poenam capitalem będzie pobierał haeres de Romissouice — Incolae non alias respondebunt nisi coram haerede vel sculteto hujus villae et haeres nostro annulo citatus coram nobis respondebit nam et jus quod Srzedense vocatur Teutonicum ~~eid~~ ibi dem ei damus. — Datum et actum Posnaniae feria 5a in qua Judica cantatur a. 1342.

Paprocki herby p. 202

Chleb razowy

12

p. 207

Pierwszy i najdawniejszy początek Sołtetów był pod Bolesławem pudykiem około r. 1250 jak to widać z dokumentów. Najprawdopodobniej zaś Henryk brodaty Lże Wrocławskie gdy podczas małoletniości Bolesława wstydliwego był opiekunem jego w Polsce i gdy nakoniec dtwa Poznańskie i Kaliskie nabył pierwszy jako znajomy prawa niemieckiego prawo niemieckie et Sołtetos ai advocatos zaprowadził. Prawo niemieckie nadał Krakowu Bolesław pudyk a Lokiet czarny r. 1285 pomnożył to prawo i nad miasta oddał Niemcom ponieważ i przeciw Konradowi dla Mazowieckiemu zamek i wiarę otrzymali było potem forma ie i prawe polskiego na niemieckie przekładali.

p. 208. Prawo polskie na tem zależało że Pan z poddanym w sprawie przed sędziego Królewskiego przychodził podług prawa magdeburskiego zaś każden advokat czy to miastowy czy wsiowy sprawy sądził. Lecz ponieważ to niedobrze było więc do poddanego postawił 3 z szlachty z których jeden był sędzia drugi podsędkiem a trzeci in causa caedisset vulnerum rachowywano prawo polskie (t. j ażeby pan za krzywdę pisarzem) za Kazimierza Sołtesi byli praefidium rusticorum contra nobiles Nazwa sołtetus pochodzi albo z Tatarskiego auscultator albo z włoskiego Soldatesci Po zniszczeniu kraju przez Tatarów r. 1242 sprowadzono do Polski niemców kto ustąpił. Sołtetus taki niemiecki był paterfamilias totius colonia i miał do pomocy z siebie

p. 209 Boy Ilż do czasów Kazimierza Wielkiego i Krzyżaków sama tylko szlachta była wojskiem Kazimierz Wielki potrzebując na Ruś wielkiego wojska pierwszy brat żołnierza z roli duchownych szlacheckich i chłopskich za Ludwika płacono tylko po 2 grosze z łanu dymowego a zato wojskowość walczyła sama

p. 210 utrzymuje Lubieński że aż do wł. adysława Warneńczyka szlachta sama tylko w wojsku była i że od czasów wład. Warneńczyka sołtetów nawet z dóbr duchownych zaczęto używać, ponieważ ogromny przestrach wszystkich po bitwie Warneńskiej ogarnął.

Statut Kazmierza Wielkiego mówi: ~~aby~~: cum officium sculteterum semper existat servile et ad officium dominorum suorum stare et facere jure teneantur
Władysław Jagiełło przyrównywa ich do Kmetonów tenże wydał prawo aby sculteteus sive advocatus rebellis, inutilis ad jus terrestre vocatus summam quam in sculteteia inscriptam haberet tolleret domino bonis caederet
Officia sculteterum erant vel sementem agri dum seminarentur custodire czyli czynsz od poddanych odbierać, czyli lasy strzedz, czyli służyć za posła w drogę czyli z panem do wojny iść co tylko w bogatszych było sculteciach.
Regiae advocatiae in praemia bene meritorum cesserunt. Łubieński sprzeciwia się temu aby z dóbr duchownych sculteci na wojnę niechodzili widać że o to była mocya w senacie. Łubieński utrzymuje aby każdy szlachcic stosownie do majątku z pewną liczbą zbrojnych w pole wychodził. uskarża się na to że Majętni zakupiwszy wiele dóbr od bidniejszych rami tylko na wyprawę idą mówi więc że duchowni niepowinni posyłać sculte-tów na wojnę

R. 1621 szlachta i senatorowie Poznańscy i Kaliscy przeciw duchowieństwu wydali protestationem na rozkaz Wawrzeńca Gembickiego Łubieński odpowiedział po polsku im pismem które potym na łacińskie przełożono i to w jego pismach: Responsum ad protestationem Nobilitatis Palatinatuum Posnaniensis et Calisiensis a. 1621 w której o sculteciach mówi: p. 207–213.

Stanislai Lubienski episcopi plocensis Opera posthuma.
Antverpiae 1643. fol.

przywilej na wojtowstwo od swieckiego

Nos Navojius palatinus Sendomiriensis – discreto viro Sandoni nostro fideli Camerario – za zasługi – silvam nostram in Praeginia jure haereditario – concessimus exstirpandam ac ibidem villam jure teutonico quo civitas utitur quae novum forum nuncupatur collocandam – „Si quis hominum propter aliquod commissum in villam praedictam aufugerit sine cujusvis impedimento duabus septimanis tranquillitate pacis Dni Ducis Cracovie et nostra perfruetur. Actum publice Craco: Anno 1319 in die ascensionis dni

Paprocki Herby p. 16.

Boleslaus dei Gratia dux Cracoviae dobra wszystkie dziedziczne Comitis Clementis de Ruscza et palatini Cracoviae za to że go z niewoli Konrada uwolnił i za to że Konrada pod suchodołem rozproszył – uwalnia ab omnibus exactionibus solutionibus et angariis „Habeat insuper idem comes Clemens et omnes posteri ejusdem potestatem judicandi ad omnes sententias juxta formam curiae nostrae videlicet ad aquam ad ferum candens ad duellum baculorum et gladiorum ad suspendium et mutilationem membrorum homines suos. Valeat praeterea edificare in suis haereditatibus munitiones castra civitates pro libitu suae voluntatis. Liceatque saepe dicto Clementi cum omni sua posteritate servire libere principibus quibuscunque vicinis et remotis nulli obstante auctoritate absque omni impedimento suarum possesionum." Actum Cracoviae 1252

Paprocki p. 70.

Casimirus rex Poloniae – Comiti Wierzbiata de Branicze – villas ipsius Branicze, Strijow, Wolicza, Zenmiubrzek, et Sczorow prope Mogielam sitas de jure polonico in jus teutonicum novificari quod Srzedskie vulgariter nominatur transferimus temporibus perpetuis duratorum. Actum in Niepolomice in octava S. Martini Episcopi Anno 1360.

Jan Ize Mazowiecki – nobilium Helbriconis, Velislai, Thomislai, Suantoslei, Mathiae, Hanislai, Joannis, Philippi, Joannis, Wojsonis, Negos-lai, Laurentii Bartholomaei haeredum de Xlodno – villas ipsorum Xlodna vulgariter nuncupatas in districtu Varsoviensi sitas de jure polonico in jus teutonicum quod culmense dicitur praesentibus transferimus. – Volumus etiam quod prefati – ab omnibus nostris solutionibus, exactionibus a Sep, Obras, Narzas, Lorco, Vacca, Ariete, Lozemine, Niestane, Lodimne, Lobor, Groez, Godne, Pfarskie, Sokolone, Bobrone, a Przeuod a caeterisque angariis – sint liberi exempto laboribus castrorum nostrorum, tum si nuptias celebraverimus aut aliquis ex nostra familia – Absolvimus villanos ab omnibus nostris palatini, castellanorum, judicumque nostrorum ac subjudicum judicijs ut citati non comparent nisi coram praefatis nobilibus aut eorum successoribus vel eorum scultetis ad hoc deputatis jure suo proprio Culmensi ad objecta responsuri. Damus nobilibus quando incola hujus villae se mutuo occiderint caput et poenam capitalem iidem nobiles pro se levabunt. Cum vero prius incola extraneum aut extraneus proximum perimerit tunc medietatem poenae capitalis obtinebuntur. Tribuimus nobilibus omnes causas magnas et parvas infra limites villarum judicare, carcere et patibula erigere omnesque excessus capitales et criminales ac delicta punire licet vindictam sanguinis mutilationem membrorum aut ultimum supplicium exigant aequalitatem poenae pro aequalitate criminis imponendo. — Liberamus haeredes a possessione ~~castr~~ communi castrorum nostrorum quod vulgariter Posada dicitur itaque peramplius in ipsa sedere ipsanque pecuniam solvere perpetuo non debebunt. – Varsoviae feria 2da ipso festo Annunciationis Beatae Virg. Mar.

1387 Laprocki p. 322

Wojt dziedziczny (Erblehnrichter) podług saskie-
go Weichbild art. 47 był lennem posiadaczem
prawa sądowego od XIII wieku podobnie jak w
całych Niemczech; dochód jego stanowił: trzecia
część kar pieniężnych, tax sądowych, pewnych
dochodów, czynszów i użytków
Ławników po miastach bywało zwykle 7
(podług glossy do 16 art. saskiego Weichbild) obieral-
nych. Sądy odbywały się zwykle co 14 dni pod gołym
niebem na rynku lub placu który zwano ławą
należały do nich sprawy kryminalne, cywilne i do-
browolnych zeznań. Postępowanie było ustne, wpisywano
tylko treść w akta radzieckie lub wojtowskie (księgi)
które były pod kluczem w skrzyni sali radnej; pisarz
przysięgły wpisywał wobec 2 ławników do protokułu
Wolno było mieć obrońcę, adwokata (ferendarius)
(Sachwalter) — Już w XIV wieku ustanawiano
sądy wyższe (supremum judicium). W XIII wieku
już zaczęto rozróżniać po miastach ławników (scabini
Schöppen) i rajców (Rathmann-Consules) oraz w XIV
w. burmistrza (Bürgermeister

Zaleski Wacław.

(Wacław z Oleska.)

Ex. 1. Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego. Z muzyką instrumentowaney przez Karola Lipińskiego. Lwów (w Pillerra) 1833. 2 Tomy. in-8°.

Zdp. 24.

Advocatia

Kazmierz Wielki potwierdza Niemcowi Bartholdowi za wierne usługi w wojnie Advocatią nadaną wraz z młynem in parva Vinniki jeszcze za Xiążąt ruskich; oryginał w Kapitule lwowskiej

Kazmierz 1455 w Brzesciu Jacobo de Płomiany potwierdza Advocatiam Dobrinensem do której należała wieś Wierzbnica 15 łanów mająca 5 łanów w w Dobrzyniu, młyn 3um denarium poenae cujuslibet rei judicatae alias ufalene; puta vulneris percussi cruentali et lividi duobus denariis pro civitate nostra reservatis exceptis poenis homicidii, puta furti et notabiliter illatae violentiae de quibus Capitaneus noster pro nobis duos denarios recipiet, tertia vero pars Advocato cum civibus cadet ita ut Advocatus 2 denarios et tertiam civitas recipiet; census anni de Balneo civili; de macellis tertium denarium item tertium denarium dalia seu solutionis vulgo Lantkvarth ex solis ductoribus et sutoribus provenientis; potest habere 3 Culdaria seu sartagines cum libera cerevisiae braxatione, item quintum denarium census superfestum Assumptionis mariae singulis annis dari consueti Swantkoniarski vulgariter nuncupati; item duos piscatores in Vista. Volumus ut villae nostrae Zbischevo Strachovo et Stuchovo jurisdictioni Advocati perpetuo incorporentur nikt z świeckich i duchownych urzędów prócz niego niemiał sprawa sądzić nawet sprawy kryminalne; miał prawo jednego obierać na Consula a 5 osób na ławników miasta Dobrzynia sprawy miał sądzić podług prawa Chełmskiego za to ma na każdą generalną wyprawę unum sagittarium cum ballista

casside tectum. Przywilej ten dał najprzód Władysław Jagiełło.
Advokat tylko podlegał Starościc lub judicis generali
i to wtedy jeżli był listem z Królewską pieczęcią cytowany.
Jedne części podatków brał Król drugą Advokat trzecią miasto
w XVI wieku już niebyło Advocatów tylko consules lub Proconsu-
li oprócz po wsiach; częstokroć krolowie nadawali miastu prawo
wybierania 3 kandydatów na Advocata z których on jednego obierał.
przy sądzie trzymał Advokat na znak swej powagi srebrną
laskę. Advokat zasiadał na sądach banitum judicium przed
któremi dzwoniono i w których się najważniejsze sprawy miejskie
toczyły.

Spicimir (Gratianus) herbu Leliwa przodek Tarnowskich
wojew. i kasztel. krakowski Comes wieś dziedziczną Tharnow
~~wielki~~ mały Król Władysław Łokietek w Wiślicy 1328 w dzień S. Grze-
gorza małego. Tenże król w Krakowie 1330 d. 20 Marca
pozwala zakładać jemu miasto Tarnow z prawa polskiego.
w Teutońskie przenosi usuwa z wszelkiej mocy sądowej Wojewodów
wójt i obywatele mają sądzić sprawy i Gardłowe
p. 8 X. Winc. Balicki: Miasto Tarnow pod względem
historycznym statystycznym topograficznym i naukowym
w Tarnowie 1831.

cf Pogwizdów — ~~[illegible]~~ Radłów Kościół Odporyszów Słupy i
Kopce

Spicymir + 1335

73

(poprawny)

Cazimirus rex Poloniae animadvertentes contra
decorem et honorem Regni nostri praeter scientiam
nostram versasse corruptelas quod cum Advocati, scolte=
ti, scabini, jurati judiciorum bannitorum juris
theutonici dant litigantibus sententias interlocutorias ad partes remotas
Rynenses in Maydeburg civitatem, cui nullo jure
subsunt et ultra fines regni nostri appelationes
interponuntur, principis jure et jurisdictione omissis
et a contendentibus pro emendis sententiis in Mayde=
burg per novem fertones latorum grossorum pragen=
sium et nonnulas summas pecuniarum pro expensis
exigant per quae honori jurisdictioni nostris detra=
hatur et quod dicti Advocati litigantes ad civitatum nonnularum
Regni nostri Consules, Advocatos, Scabinos, Juratos
quibus nulla a nobis super jure supremo et dan=
dis sententiis, authoritas est concessa, ~~[illegible]~~
compulerunt pro sententiis sumptibus fatigando mi=
nus juste, cum praelatis, castellanis, consulibus ad=
vocatis Conventionem celebravimus de quorum con=
silio appellationes a litigantibus emendas in May=
denburg vel in aliqua civitate Regni absque nos=
tra speciali autoritate, sub poena amissionis om=
nium bonorum inhibemus ... „libros juris Mayde=
burgensis ordinavimus et in thesauro nostro Castri
Cracoviensis deposuimus. In eodemque castro nostro
Cracoviensi constituimus jus supremum theuto=
nicale provinciale vice et loco juris Maydebur=
gensis de libris eisdem promulgari debere sen=
tentias per Advocatum nostrum et septem scoltetos
seu advocatos ~~[illegible]~~ dicti juris provincialis
peritos juris predicti quos ~~[illegible]~~ procurator noster generalis [castri [
Cracoviensis una cum Advocato nostro de locis infra
scriptis inter Advocatos et scoltetos seu alios Scabinos
juris peritos potiores duxerit eligendos et ad ~~[illegible]~~ tempora
[illegible] eorum videlicet de Bochnia, de Wielyczka, ~~[illegible]~~ de Dob=

rewizja Kodexów saskich

[nostrae majestatis
[qui pro tempore fuerit dicti
[terrae nostrae
[judicio nostro supremo provinciali castri
cracoviensis bannierdo more consueto, tempo
ribus competentibus

rhice de Dzyrnica, de Wislinice, de Ilkus, de Wolfram civi-
tatibus, advocatis de Dzyrnik, de Sulos, de Trzema-
nowice, Pregenta, Landman, Balyn, Lubrowice
Scultetis, de Bodzanow, Golomia, Lap-
czyce, Kalzina, Rybna, Lyszi Sinicensis,
de Brzesko, Jongow Przeczensis abbatis, de Du-
borza, Lobednik, de Bibyce de Spierzinensis praepo-
siti monasteriorum advocatis et scultetis in
jure Maydeburgensi pentis quod sint septem in
numero praesidentes perpetui; ad quod judicium
nostrum supremum provinciale theutonicale castri
cracovienssis licitum erit abomnibus Judicibus
Advocatis, Scultetis, Scabinis, Juratis tam civi-
tatum quam villarum quibuscunque appelare
et sententias postulare de libris nostris praedic-
tis juris Meydeburgensis quibus sententiis
decernimus tanquam legem observandum: nisi
aliqui contendentium duxerint sententias meliores
proponendum, eisdem ab ipsis ad tribunal nostrae
Majestatis licebit appelare et a nobis super eo-
rum provocatione obtinere certos commissarios
quos volumus fore Consules civitatum unde
ipsi appellantes nominaverint alteripsi non sus-
pectos de qualibet civitate per duos consules vi-
delicet de Cracovia, Sądecz, Bochnia, Wieliczka,
Kazimiria et Ilkusz qui deudent appelationem
et finem imponent. Advocato nostro et aliis sep-
tem advocatis, scultetis, juratis constituimus pro
qualibet sententia per septem scotos (vi-
delicet medietatem pro fisco nostro alam praesiden-
tibus septem scabinis, praeter notarii salarium
memorialia et privilegiorum litteras eorum
dandas. De poenis autem dicti judicii pro nobis
Advocatus noster quatuor poenas et quintam pro
scabinis praedictis exigere debebit. Ut autem judicio
supremo eo diligentius insistant ipsos Advocatum et
scabinos liberamus abomnibus exactionibus, tributis con-
tributionibus, collectis, laboribus, servitiis, expeditionibus
nec non a judiciis et jurisdictionibus Castellanorum, palatino-
rum ceterorumque officialium terrestrium nec non Advocato-
rum Consulum scabinorum sed duntaxat coram nobis aut
speciali commissario nostro jure Maydeburgensi quilibet eorum res
pondeat. — Cracoviae 1356 in crastino S. Francisci.

II trybunał

kara wtedy = gdy apelował a przegrał

Przywilej ten cały drukowany w Joan. Cervi Tucholiensis
Praxeos actionum. Cracov. 1540. str. 74–78 w Łaskiego
statucie w Volum. leg. w Bandtke Jus polonicum
158–162.

Ponieważ według saskiego prawa nie znano testamen:
tów (bo prawo tam oznaczyło już stosunek dziedzictwa)
Zygmunt I na sejmie w Piotrkowie 1510 pozwolił co do
dóbr ruchomych robić testamenta; dobra stojące zaś
nie podlegały testamentom tylko prawnemu rozrządzeniu
co do dziedzictwa.

Poena in cute et carne (Haut und Ohr) est cum aliquis
ad statuam virgis caeditur (mit Besen gestänzt bei der – zur Stanze gestrichen
Stanze) et auricula sibi absciditur; si non habuerit auricu=
lam per faciem cremari debet. (cechowany)

Na Bukowinie w Multanach byli poddani robiący
pańszczyznę i wolni owczarze; wolni kmiecie
zwali się Rezeschi Ob. Allgemeine Weltgeschichte
nach dem Plan W. Guthrie und Gray. Brün 1788
8. Tom 57. str. 146.

Koloniści niemieccy w Wołoszczyznie hospodar Radu
negru (t. j. Rudolf czarny) daje przywileje kolonis:
tom niemieckim mianowicie koło Kimpolung. (Ksią:
że ten + 1265) W Multanach w XIV wieku osiadły
kolonie niemieckie i dostały przywileje str. 86.
Topographisch-historische Beschreibung der Für:
stenthümer Moldau und Wallachei. Wien 1827. 8.

w Bibliot. warsz. 1849. T. I. marzec str. 623
jest prośba wójta i ławników warszawskich
pisana w środę po Trzech Królach r. 1459
po niemiecku do rajców toruńskich upraszając
w artykł w jednej sprawie; bo strona niechcąc
przystać na wyrok wójta i ławników war-
szawskich apellowała do sądów ziemskich
te zaś nakazały udać się po artykł do
Chełmna lub prawa chełmińskiego.

Pobór łejnowy r. 1520 w Bydgoszczy ustanowiony pomiędzy urzędnikami zamkowemi wymienia: Burgrabii castrorum tanquam ignobiles, Notarii castrorum, Scholonkowye et servi castrorum (byli to rodzaj policjantów) między posiadaczami rozróżnia: Nobiles habentes villas vel cmetones vel non habentes, Advocati et sculteti, vice advocati et rurales viadarii, Kmetones, Hortulani, Rathaie, Inquilini villarum, Mercenarii, Servitores Kmetonum, Valachi agros colentes et ultra centum oves habentes, Valachi agros non habentes sed oves habentes, Kniazowie ruthenici, Scholowniy et pistatores — W miastach zaś byli: Consules, Advocati, Scabini, Notarii, Czechmagistri, mechanici (vel artifices omnium artificiorum) Socii artificum vel mechanicorum, Discipuli artificum vel mechanicorum (w ogóle w miastach wyższych rzemieślników zwano artifices, a w niższych mechanici) mercatores, Lanicidae, Institores, Jus civile habentes, Suburbani, inquilini et servi. (Bb: Prytuski Statut pag. 956.)

76

Stany

Podług uniwersału poborowego z r. 1567. byli
Wsi Krolewskie, szlacheckie i duchowne (w których siedzieli kmiecie co ~~[illegible]~~ orali Panom albo robotę odkupowali) wsi łowicze które na łowiech siedzą; wsie wałaskie które ewce pasą r. 1595. Szlachta, Sołtysi i Wojtowie wolni (jedni co niepłacą czynszów i co mają kmiecie) Szlachta uboga (niemająca kmieci ani czynszów) siedząca na roli (praedium militare dawne?) kmiecie rolni, Zagrodnicy siedzą na rolach i robią panom swym, Komornicy (którzy bydło mają i którzy niemają) Luzni ludzie alias hultaje (służba która się nie najmuje dorocznie tylko chwilowo) Przekupnie i przekupki, Rzemieślnicy, Rybitwy, Karczmarze, Młynarze Piły, Rudnicy którzy żelazo robią Rzemieślnicy,

Sołtysow i wojtow wolnych zwano na Litwie Putni Bojarzy r. 1569. Kniaziowie, Tywunowie

R. 1593 szlachta uboga ~~zwana: Rataje (którzy z Kopczyzny orzą)~~ „szlachcic który poddanych niema a swoim pługiem orze albo ratajskim." — Rataje (chłopi) którzy z kopczyzny orzą najmowali się do orania
F r. 1607 do tej klasy się liczą: dudarze, skomorossy, fliśnicy.

Kynast Stetzer Czwerner, Kunze Stanneler, Ticzko, Sternberg

1474. Weishannes magister Scabinalis, Cristel Neugebauer, Merthen Wasserbroth Lorenz Kosner, Mathis Snethen = Caspar bernesch Advocatus, Einfussel

1481. Martinus Muszilo Advocatus. Weyshannes magister scabinalis
1483 Nicolaus Stetzer advocatus. d.
1484 d. d. d.
1486 Martinus Muszilo Advocatus Georgius Zindrich magr. Scabinalis.

1507 już po łacinie

Zimorowicz Tom. 67 p. 341. 347. 742. 800 968.
66 p. 802. 807. 809 913. 919. 921. 936. 944. 947., 948
957. 959. 960. 962. 974. 979, 982.
983, 984.

Tomus 65 deficit
(r. 1662) d. 64 p. 1. 64. 7, 14. 35 46. 54.

Opis Oblężenia (1648–1649) Tom 53
p. 312 i 1569

1473

Anno ~~[illegible]~~ dñi mille^mo cccc^mo lxx tercio hi dñi electi sũt scabini
Weishann⁹ mgr scabinalis – Cristel – Georgius Zindrich – Benesch Helbezem –
Martin⁹ Wasserbroth – Hannes Hofman – Mathias Snethen – Niclas Forth
– Benesch pinc̃na – Lorenz Cosner – Caspar Bernesch advocatus
Judicium expositum fuy^ta ante Gregorii

nº 432. Hannes blasze ist des eides freygeteilt also als en petrus d' schuler beschuldiget hot dat h' em seÿ mantel uñ armbrost dy h' em vorsaczt hot varterbit hette. also als petrg em seÿ gelt das h' off dem fande hot bey dem eide nicht offlegete uñ hanuske sal mit dem fande geberen ~~[illegible]~~ noch rechte. = Hannes blasze hot belegit das en petrus der schuler des mantels uñ des armbrost frey gesagit.

1854 Hanuske Blazy hot belegt das h' eñ czeykbrif hot gebrocht vom Schamber, s' do alzo lawt: Wir lanthwoit uñ zebin scheppin d' stat Nowe Schamber Czeigen aws gehetetim dinge das vor uns kome mit dy erbern frawẽ Kathrã fedlerin Osanna reut Gergin di habñ bekãt

2664. Niclos Rawe hott bekant das Nykel mor hot em gnuk gethon uñ czyli (vm̃) das erbe czu Cloppersdorff gelegin beyn den Weÿgartin uñ leth is im fray uñ ledig mit zampt zeÿ nochfogern uñ nochkomelingen ewiklichin mit allen rechtin lang breyt uñ weyt zam h' in zelber gehaldin hott

Nos Laurentius de Streschyn scoltetus
et advocatus Juris theutunici Magde
burgensis supremi in Castro Bez una
cum septem Scabinis ejusdem Juris et Judicii
videlicet Johanne de Benarowa Jacobo de
Woythowa Bartholomeo de Jodlowa
theutunicali Clemente de Swoschowa
Petro de Suchirzepyennik Nicolao de
Sokol Zawisio de Lipynky scoltetis
per serenissimum ~~reg~~ principem et dominum
dominum Kazimirum Dei gratia regem
Poloniae etc. dominum nostrum gratiosissi
mum ad hoc specialiter deputati significa
mus quod Jacobus de D'ambno Regni Polo
niae Cancellarius Cracov. Bezen. Sandecen.
Capitaneus cor[illegible] Judicio bannito recognovit
se scoltetiam in Benarowa vendidisse
hospitali domus S. Spiritus Civitatis Bez
pro 330 marcis – Datum feria 3a (wtorek?)
post conductum pasce 1473.
Sigillum regalis judicii scabinalis officii
Rogaski sąd jawny

Ostatni ortel pag. 267
CX Quidam amissam causam voluit de novo

Nicolaus Kmeto de Woynowicze in judicio contra Swiąthoslaum de Slabossowycze pro bonis paternis conquisivit – Swiątoslaus deduxit quod ipse Nicolaus coram judicio dixit, quod praefata bona ipsius frater vendidit, „super hoc mihi „sententia data est de jure Supremo castri „Sandomiriensis" et siluit ultra unum annum et diem – Respondit Nicolaus quod non siluit annum et diem „vocando se se ad jus supremum „castri Sandomiriensis" sed Swiąthoslaus vocationem illam cum pecunia arrestavit, „et ego „propter hoc vos ad dominum meum haereditarium in continenti citavi" qui mihi jus vobiscum ministravit – Swiątoslaus respondit quod Kmetonem ad quodlibet judicium citavit, sed noluit comparere

Advocatus et Jurati Supremi Juris castri Cracov. „ex quo inter praefatas partes cum consensu partium pecunia fuerat missa pro jure ad jus supremum „castri Sandomiriensis et dum sententia a jure eodem „supremo Sandomir. ad judicium vestrum bannitum fuerat allata" ipse Nicolaus eandem audire noluit – ideo Swiątoslaus prior est.

Ordynacya stołecznemu Miastu Krakowu
przez Komisyą J. K. M. postanowiona d. 23
Martii 1747. p. 231–311

Karol z Wielopolskich Wyszkowski Ko-
misarz K. K. S. K. G. W. L.

Sigillum Aduocati /: Nicolai :/ consulum et Comunitatis in Sandecz Subapp Concordie facte per spicimerum Palat Crac q. Cracovienses p. Sandecz et Sandecenses p. Cracouiam ire possint p. Vistulam vero et Dunaiecz nullas merces demittere utrique debeant Actum in Cracouia A. D. 13 x x ꝟ° tcio klū Junii wosk zwyczajny z Archiw Sen. Krak. jedwab amarantowy

Sigillum maius Consulum ciuitatis Tharnow. Subapp literis quibus Cives Tharnovienses obligant se solutu ros quindecim marcas ad altare B. B. Petri et Pauli Apostolor. in ecclesia beate virginis Marie in circulo cracoviensi Census Annui et pptui Anno Dni 1460 Johannus Amor dnus de Tharnow wosk czarny z Archiw Sen. Krakow.

82

Rafał Missowski zaczęto druk 1600
+ Paprocki w swej ojczyznie 1617

cf Wykaz pieniędzy znale[illegible]ych

Then obraz kształt y postacz człowieka zacnego
Herburta Jana Kastel' Sanocz' Starosti Przemis'
Wirazony oznacza twarz takze zvroda takze
Liecz rozvm . . . . . scznoty . . . . .
Ktore w nim tak iasniały że miedzy walieczne
Moga bijcz poczijtanij senathoryzaczne
Acz twarz liecz wieczey cznota iego y zdobila
Po smierczi niesmiertelnym prawie uczynila
Chocz byl rodv zacznego zacznieiszi cznotami
Miał w rodzie Kastellanij drugie zinfulami.
W nim prawie v infula szenatorskim Królem
. . . . . tni tak rada pokoiem

(Wodnemi farbami - ultramaryn dno - włosy blond i broda.)

W poszelstwiech w czudzich stronach pospolitei rzeczi
Służył thes do franczyiei iezdzacz dlia iei pieczij
Y do Sweczije thesz piorem iei sluzil
Pisacz viele praczy vzyl
Sława y dlia cznoth iego cziny niesmiertelnym
W niebie dożywoczie thim zyie skazytelnym
Potomkom obraz twarzi tu skstaltem zostavil
W pismiech y w swych poslugach cnoth vzorem byl
Przypatrz ze się potomku v nich vonimiarkuia
Zycziem dobrim do cznoti do slachcz . . .
Patrz na twarz patrz vcznoti ij wiego zaslu . .
Nasladuiacz cznot wiziiesz wiek dlugi

Kolonišči

Geschichte der siebenbürger Sachsen von G. D. Teutsch. Kronstadt (verl. Johann Gött.) 1852. 16º Zft I. II

Pierwszych Niemców do ~~[illegible]~~ Siedmiogrodu spro-
wadził Król węgierski Geysa II; było to za czasów
cesarzy Konrada III i Fryderyka I z domu Hohen-
staufen. Wtedy Niemcy byli w Niemczech bardzo
licznie rozrodzeni, prowadzili rolnictwo, górnictwo, rze-
miosła i handel mieli dużo miast. Państwo ich było
silne a Król niemiecki i cesarz rzymski z dwoich
mieczy które P. Bóg po zaszczepieniu wiary na
ziemi pozostawił (jak mówi prawo saskie) jeden
dzierżył. — Do kolonizacyi przyczyniły się wtedy
krucyjaty i w skutek niej obudzona chęć wędrówki
jakieś parcie wewnętrzne do lepszych wymarzonych
krain w których oczarowani blaskiem powieści piel-
grzymów z ziemi świętej wracających, chcieli znaleść
nowe Eldorado — Wtedy to Niemcy założyli nad
maroszem rzeką Chrapundorf w Siedmiogrodzie;
wtedy osiedli na Spiżu (i wtedy są pierwsi koloniści
niemieccy w Polsce pokazali) Z kąd ci Niemcy osadnicy
pochodzić mogli o tem milczą dzieje. Papieski legat
Grzegorz ~~[illegible]~~ nazywa Niemców
w Siedmiogrodzie Flandrami r. 1191. Część ich więc
przyszła z Flandryi czyli z długiego pasu (żuław)
nadmorskiego w dzisiejszej Belgii aż do ujścia
Renu (w Polsce nazywano tych Hollendrami i osied-
li także na Żuławach — a w Szląsku Wallonami Flammi)
Druga część Niemców przybyła z nad Średniego Renu
z okolicy rzek ~~[illegible]~~ Lippe Lahn między Mosela
i Maas albowiem język Niemców siedmiogrodzkich
podobny jest do owego. Trzecia część Niemców przy-
była ze Spiża — Flandryja jako kraj nisko położony

podlegała zalewom morza. R. 1135 znaczna
część Flandryi, Hollandyi i Zeelandyi zatonęła
w morzu, tysiące utonęło. To było przyczyną że
się z ojczyzny wynoszono, do tego słabiły kraj
wewnętrzne wojny. Około r. 1140 hrabi Adolf z
Holsztynu osadził puste płaszczyzny Wagryi mnóstwem
kolonistów z Holandyi, Flandryi, Westfalii i Fry-
zyi i Henryk Lew Książę Saski r. 1160 takiemiż
kolonistami osadził zdobyty kraj Wendów – Koloniza-
cyja stała się modą odtąd – Niemcy ci byli wolni.
Drugą przyczyną kolonizacyi było wprowadzenie
zakonów które do uprawy swych pustych nadanych ról
potrzebowali ludzi z Niemiec. Król Węgierski
Andrzej II r. 1211 Rycerzów niemieckich zako-
nowi gdy Herman von Salza był ich mistrzem nadał
tak zwany Burzenland w Siedmiogrodzie nad
rzeką Alutą dla obrony kraju od Kumanów
lecz gdy ci wyłamać się chcieli z pod władzy Króla r.
1225 wygonił ich a Herman von Salza z rycerzami
na wezwanie Konrada Księcia Mazowieckiego osiadł
r. 1226 nad Wisłą dla walczenia przeciw Prusom.
Andrzej II nadał Saxonom Siedmiogrodzkim r. 1224
zapewniający im wielkie wolności; w tym przywileju
zwie ich coloni teutonici. Saxonami zwali się wszyscy
Niemcy od czasu cesarz wielki z domu saskiego dał
uczuć swój miecz pod Merseburgiem i Augsburgiem
R. 1243 i 1248 jeszcze są nadania dla osadników
niemieckich w Siedmiogrodzie.
Organizacyja tych to kolonistów była podobnie jak w
Polsce saska, przynieśli oni z sobą zwyczaje prawne
niemieckie które się przechowały (stąd powstało w Galicyi
jus Valachicum) – W Hermanstadzie jest kodex
II p. 217 pergaminowy obejmujący prawo Norymbergskie,
magdeburskie i Iglauskie który na rozkaz
burmistrza 1481 Tomasza Altenberger przepisano
przysięgali przyjmujący prawo miejskie na ten ko-
dex na którego ostatniej stronie wymalowany
P. Jezus na Krzyżu (podobnie jak w Bemie)
Cechy na wzór niemiecki urządzone.

Pierwsi osadnicy niemieccy na Szląsku byli
Flamandczycy (Flamländer) i Frankonij
(Franken) co potwierdzają częste nazwy włok
frankońskich lub flamskich w przywilejach.
Mowa zaś Niemców na Szląsku pokazuje
iż osadnicy niemieccy owi pochodzą z średnich
niemiec (Mitteldeutschland) z Turyngii i
Frankonii. Zakonnicy klasztoru Leubuskiego
pierwsi rozkrzewiciele osad niemieckich na
Szląsku pochodzili z Pforta w Turyngii, a szląscy
Piastowie stali w ścisłym związku i pokrewień:
stwie z średnioniemieckiemi książętami w Tu:
ryngii, Missnii i Anhaltu. Dialekt dzisiejszych
Niemców szląskich jest średnio-niemiecki; w
przywilejach z 14 wieku panuje dyjalekt średnio-
niemiecki

Geschichte des deutschen Kirchenliedes bis auf Luthers Zeit. von Hoffmann von Fallersleben Zweite Ausgabe vermehrt und erweitert. Hanover Carl Rümpler 1854. 8. (Af)

(1e wydanie: Hoffmann A. Hnr. v. Fallersleben Geschichte des deutschen Kirchenlieder bis auf Luthers Zeit. Ein literar historischer Versuch. Mit 1 Musikbeilage. Breslau Graß, B. und Comp. 1832. 8. 16 gb)

Pieśń Christ ist erstanden już w środku XII wieku była powszechnie znaną w południowych Niemczech. str. 39 co potwierdza Refrain powszechnie w owym czasie używany Kirie eleison. Pieśń z XIII wieku Osterlied No 9 str. 64 jest z tej pieśni przerobiona. Podobną była pieśń na zielone świątki (Pfingstlied) Nun bitten wir den heiligen Geist der Augustiner Mönch des Klosters Nauwerk bei Halle Johannes Busch erzählt in seinen Denkwürdigkeiten daß um 1450 am Hofe Markgrafen Friedrich von Brandenburg zu Giebichenstein noch folgendes Osterlied gesungen wurde: Christus ist uferstanden – Von des Todes Banden; – Des sollen wir alle fro sein – Gott will unser Trost sein – Kirieleison (De reformatione monastica Lib III cap. 41 apud Leibnitiz Script Rer. Brunsvic Tom II pag 941

In der blutigen Schlacht bei Tannenberg d. 14 Juli 1410 sang das deutsche Ordensheer: Christ ist entstanden (Jahrbücher Johannes Lindenblatts von Voigt und Schubert pag 217.

Das Lied war in ganz Deutschland bekannt pag. 181

katholisches
Vehe Gesangbüch 1537 № 20 (rejstrasy Katolicki kancyonał)

Christ ist erstanden – Von der Marter allen
Des sollen wir alle froe sein – Christ soll unser Trost sein
Kyrioleis

Wär er nit erstanden – Die Welt wär vergangen
Seit dass er erstanden ist – Des loben wir den Herrn Jesu Christ

Wittenberger Gesangbüch 1533 (Text verbessert von Luther)

Christ ist erstanden – Von der Marter allen
Des sollen wir alle froe sein – Christ will unser Trost sein –
Kyrioleis
Wär er nicht erstanden – Die Welt wär vergangen
Seit dass er erstanden ist – Des lob wir den Vater Jesu Christ
Kyrioleis

Leisentritt Gesangbüch 1567 I Thl. Blat 119b
Ein gar alts Lobgesang auf Ostern

a Christ ist erstanden u. s. w. wie № 2
b Wär er nicht erstanden u. s. w. wie № 2

Des gingen drei Frauen
Zu morgend in den Tau
Die fragten den Herren Jesu Christ
Wer von dem Tod erstanden ist – Kyrieleison

Rituale Vratislaviense Nissae 1682. str. 356 na kazuje aby na wielkanoc podczas procesyj śpiewali: Victimae paschali laudes etc. po każdej zwrotce ma śpiewać lud Christ ist erstanden vel polonice: Chrystus zmartwychwstał jest i t. d.

Hoffmann str. 194 nowi że pieśń Christ ist erstanden dotąd śpiewają katolicy w niemczech śpiewano ją już w Norymberdze r. 1424 śpiewali ją w Fryslandyi 1506

In dem Deutschen Gemeindebuch bei Verona (1519) singt das Volk bei der Ankunft des Bischofs von Padua den uralten Ostergesang
Christ ist erstanden (in zgadza się z str. 2)
Ob: Bischof Caspar von Neuenburg stiftete durch Tyrol Regensburg 1806. 8. str. 161
Ein wirkliches Volksbuch das zeugt die Verschiedenheit der Texte mit Einmischung alter und neuer Brocken.
Andreas Schmeller bayerisches Wörterbuch 3 Thle pag 598 cytuje że pieśń z rękopisów bawarskich XV wieku i nowi ją co roku śpiewana bywa e „so wird jenes alte deutsche Osterlied, freilich nur mehr halb verstanden noch jetzt von der größtentheils italiänischen Gemeinde im Ganzen der Sette-Comuni alljährlich angestimmt."

Das deutsche Kirchenlied von Philiz Wackernagel
Stuttgart 1841

Hoffmann: Geschichte des deutschen Kirchenliedes. Breslau
1832

Im XIII und XIII Jahrhundert war der Kirchengesang
blos lateinisch

Krist ist erstanden Lied in Wackernagels Lesebuch
I. 217.

Kirieleison był refren w XIII wieku przy wszystkich
duchownych pieśniach po każdej strofie bo lud najpierw nie śpiewał po
niemiecku tylko Kirieleison intonował.
w XIV wieku powszechnie śpiewano pieśń dawniej znaną
Christus ist erstanden (Hofman st. 71) pieśń ta jedna
z najdawniejszych niemieckich śpiewana była i na
Szląsku

(żył 1275)

Henryk IV (Książe wrocławski (der Milde) był poetą niemieckim w zbiorze Manessego pieśni niemieckich (Bodmer: Sammlung von Minnesingern. Zürich 1758. 4°. Tom I str. 3) są 2 pieśni układu Henryka IV (te Czajkowski przełożył po polsku w rocznikach) które się do najpiękniejszych liczą.

O tém to Henryku IV śpiewa Tanhuser (Bodmer Sammlung T. II str. 64):

Us Polonlande ein fiurste wert
des wil ich nicht vergessen
Vro ere sin zallen ziten gert,
Dü hat in wol besessen,
Herzogen Heinrich eren rich
Von Pressela genant,
den wil ich loben sicherlich;
Min zunge in wol erkennt,
Het er tusent fürsten gout
Seit man in tutschen richen
das vergebe sin milter mout,
Und tet es willeclichen.

był synem Henryka III i Judyty mazowieckiej

dem der Kreuzritter

Kreuzritterorden beim Okolski dem der

Boleslaw kędzierzawy ~~Kreuzritterorden~~

eingeführt. (Lecz.) Allein ~~aber~~ diesmahl (nie

dowiadczaty) die gabe. u. auf strozi-

gen jener (owych) Ermahnungen

(jakie) welche man den Jahren 1241

von Tartarn, Tataren, Mongolen

ihre u. Ungarn so hinlänglich er-

litten (poniosły). Die brauchten

~~zatamowate~~ die zurückgehaltenen

Gaben aber der Thronwechsel, der

zurückgehaltenen (zatamowaty)

Handel der Kaufleute durch

furchtbaren strwogę naprawić, ~~den~~

~~[illegible]~~ bezahlten. Außerdem wurden

Ackerbürger, u. diesem Nutzen

brachten die [illegible]

deutschen einwanderten

Szczygielski dowodzi ~~dieser~~ des Klosters ~~[illegible]~~ (Tynieckiem)

~~[illegible]~~ daß schon der Boleslaw wsty-

dliwego seit seinem [illegible]

Kaiser Heinrich den Deutschen

(brodaty) fürst von Breslau die
Regierung der polnischen Herrschaft
führte (sprawował) dieser und
das Jahr 1240 die teutonischen
Rechte in Polen einführte, hat
die Soltiken u. Wüty besetzt (posta-
nowił) damit sie nach diesen Vorschriften
der deutschen Rechte die Einwohner
der polnischen Städte u. Dörfer sądową spra-
wiedliwość czynili. Was später der
Boleslaus selbst (utwierdził),
sein Nachfolger Leszek der Schwarze
hat vielen Städten erlaubt nach
den teutonischen Rechten zu richten,
u. alle Ämter in Krakau mit den
deutschen besetzt; besonders von
diesem (względu), weil sie gegen
Konrad fürst von ~~Breslau~~ Mazowien, der ihm
seinen (państwa) Besitzungen wegnehmen wollte
nieporuszone treue beibehielten.
Dasselbe sagt Kromer, giebt zu
daß seit seiner Zeit alle Ämter
in der Verwaltungsstadt (stolicy)

daß Nähmliche kann man auch von Lemberg
sagen, welche am Anfange des 13 Jahrhunder-
tes sich zu einer Hauptstadt der mitäglichen
russischen Provinzen bildete ~~der~~ am ersten
den Deutschen im Handel u. Ämter zum Besitz
gab, u. mit dem Nahmen Lemburg als eine
Deutsche Stadt erschien. (Wszak) alle (sprawy)
und ämtliche Arbeiten (czynności) dieser Stadt,
nicht in anderer Sprache wie Seb. Petrici sagt, ein-
geschrieben waren als nur in der Deutschen,
die, daß Kazimir der Große alle zusammen
verbrennen hat lassen, Haquet Luisen ~~[illegible]~~
(twierdzi) aber beweiset nichts. Es haben sich
eingedrängt zur Bürgerschaft u. Ämter
auch die Armenier noch vor Kazimir d. Gr.
und die inländische russische Provinz (ruskrajowej ubiegli).
In dieser Vermischung (pomieszaniu) der Völker
nach dem Urtheile des Bart. Zimorowicz, (w pożyciu
spolegen) in Handlungs Verhältnissen, in Familien

im dieser Jahrzehend wieder auch zum Lehrern der Kinder in Polen schon gebraucht waren.

Obwohl das allgemeine mniemanie, u. zdanie des Naruszewicz die Einführung der teutonischen Rechte nach Polen dem Kazimir de Grossen zuschreibt, geschah dieß jedoch schon viel früher, wie nach den podług listów nadawczych durch poprzednie Königin sich die Städte eingerichtet und richteten. Jedoch wenn man besonders von Podgorze u. Voth russen sagt, haben wir vielmehr dem Kazimir den Gr. przyznać, daß dieser Theil des Landes durch ihn mit den tauben deutschen (głuchymi niemcami) bevollkert ist. Er hat diesen mit budowlami verziert, handlem ubogacił, solche befestigt twierdzami obwarował. Er hat die Westen Schlosser zamki in Lemberg, Przemysl, Sanok, Trembowla, Halicz, Tustan, u. Lubaczów aufgebaut, er hat in Podgorze Krakowskim, Bendzyn, Olkusz, Skawina, Krosno mit Mauerungen zogen — er hat dies durch Litthauer, Tataren

und Ungarn verwüstete Land und von
Bevölkerung ogołocone, mit Kriegsgefan-
genen und den eingeführten deutschen
besetzt. Die polnischen Geschichtschreiber
Długosz, Stryikowski, Kromer u. Bielski
(zgodnie to twierdzą) u. es gibt keine Ursa-
che, weshalb man ihnen diese Wahrheit
zaprzeczyć verbitten wollte. Jedoch durch
den Kazimir besetzten deutschen kann man
nicht selbst für Krieg gefangenen nehmen;
dieser König führte mit diesem Volke kei-
nen Krieg, wie konnte er niewolników
zdobywać?

Hier waren sicher, schon vor
Kazimir Gr. die Ansiedlungen der deutschen
u. später vermehrt zostały. Von alten dawnych
Zeiten hat die (opieka rządu) für Fremdlinge
das fruchtbare Land, slavische Gastbewirtung
u. die Aussichten pożytków zwabiły nach
Polen von den benachbarten Ländern
przybyszów.

sprowadzono ich, gebrauchte u. przyjmowano
gościnnie, wenn feindliche Einfälle najezdnicy
wylew von Osten u. Jeffers wiederholten te-
troftwa der Tartaren, zwłaszcza d. Turken
u. Wolachen die unglücklichen Russen, wegen
der dem Feinde gelegenen Anlage, durch
schreckliche Verwüstungen z ludu ogołacały
u. rzezią i pożogami ausrotteten wytępiały.
Wieviel haben die Kriege u. Pest, die uns
wenigstens achthaben, meistens tenże wschód ertheil-
te, wypleniły die Einwohner? Nöthig war
więc die Bevölkerung mit so vielen klęskami
okęsoną herstellen nadstawić, u. podsycać przy-
chodniami niemcami. Ihnen ~~[illegible]~~ wollen wir
przyznać, daß in 13 Jahrhunderte zwłaszcza
14 Jahrh. hatten großen Einfluß zur oświe-
cenia w naukach u. Handwerken unseren
narodu Volkes. Sie ~~[illegible]~~ haben die Ersten
unsere Magistrate eingerichtet urzą-
dzali, i cechy i giełdy kupieckie, die ersten Werk-
städte errichtet, u. die von ihnen angenommen
na Handwerke bis heute dauernde oder
przekształcone im Handel u. rękodzieł

-annen zum Hauptmann u. Feldherrn bestimmt. Alexandr

hat in der Schlacht bei Grunwald mit den Krzyżaki

1410 über 50 deutsche zabobrt [zagarnął] [osiadł], bezahlte und

daran seine publische Gut am Podgórze, und gab

dem neuen [deutschen] Ansiedelung den Namen Grunwald,

welches heute przetworzone auf Rymanów. Kor-

niakt Konstanty hat aber mit solchen Geschenk-

nen verglichen u. den seinen Ansiedlern nazwa

[mianowane] gegeben das Dorf Korniaktów, ludziez auch andere

seine [włości] Güter Kosina, Żurawiec u. andere bekommt. Auch

solche [haben] Księża, Pilecki, Kmitowie, Sładecky, Tarło-

wie, Szafrańcowie und andere [unterstützen] zapomagali zur

Bevölkerung mit ihren deutschen ihre włości

~~[illegible]~~ [illegible] geschenkt an [illegible] wybieli z [illegible]

Kamienia b. tego das Schloß zu Podhorze die

Kamieniecky Pilawici, welche [ausgebeuten] ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

von der Deutschen Schönberg [d. Polen] ~~[illegible]~~ verwandelt hat

auf Kamieniec, u. später Odrzykoń, heute

Jastrzębowiec in der [illegible] Krosno gelegen

u. ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ obwohl nicht die [illegible] [illegible] , u. die Schl.

[illegible]

[illegible]

3) Lagen

Von alten ~~[illegible]~~ deutschen Ansiedlern in
~~[illegible]~~ im Vorgebirge der Karpathen und in Rothreußen ~~[illegible]~~ gebürtigsten
unterscheiden sich durch deutsche Sprache, welche sie lange ~~dieser~~
schlugen ~~[illegible]~~ erhalten ~~[illegible]~~, u. gaben
den neuen Dörfern u. Marktflecken
deutsche Namen, welche ~~[illegible]~~ entweder ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ oder durch ~~[illegible]~~ den ihre
an ~~[illegible]~~ heimigen Wohnort ~~[illegible]~~ ausdrückten, z.B.:
Krosno, Gorlice, Sanok, Jelsno, Felsztyn
u. andere. Oder sie bildeten neue Ortsnamen ~~[illegible]~~, die
mit der Zeit so kolonisiert wurden ~~[illegible]~~ sind,
daß man in solchen ~~[illegible]~~ Benennungen
noch erkennen kann deutsche ~~[illegible]~~
Typen ~~[illegible]~~,
z.B. d. Schaffstein Czorsztyn,
Engelstadt Frysztak, Altenstein
Olsztyn, Tannenberg ~~[illegible]~~ Tymbark,
Bischoff Rzeszow, Markshoff
Markowa, Rabenstein Rabsztyn.

Heiligen Au Albigowa, Hanshoff,
Hanslówka, Dönhoff Dynów,
Landskrone Lanckorona,
Rosenberg Rozembark, Kreutzhoff
Kraczkowa u. a. Jeden bis eine
übriggebliebenen Abkömmlingen den tauben
deutschen, die größtentheils gänzlich
polonisirt sind, beurkunden noch familien
bis nur das Andenken ihrer ursprünglichen deutschen
Abkunft als: Pelz, Schindler,
Miller, Klos, Kreschel, Szonar, Plesnar
Bartmann Uberman Regmann u. s. w.
Manche gehoben durch größeren Ver-
mögen von Bauernstande, um ihre
Nahmen zu veredeln, gaben die End-
selbe oki zu.

Nicht nur daß sie die deutsche Sprache im gewöhnlichen Leben unter
sich gebrauchten, aber auch recht Angelegenheiten

prawoe czynności

wiejskiego urzędu wyroki

u ~~ämtliche~~ gerichtliche Amts-Dekrete und Urtheils-
Sprüche der Dorfrichter waren
~~in deutscher Sprache geschrieben waren~~ nieder
So zum Beispiel führen wir hier an eine aus
~~Ab~~ ~~Zu~~ Beispiel ~~von~~ solchen Büchern ~~aus~~
entwinnenen Verkaufs-Urkunde eines Ackers
~~geschrieben czynności ämtliche von Geld~~
~~verkaufen~~

p. 142

„Jakob Weltz und Kasper Frenzel Stehende for unserem ge-
„hegten ding Jakob Weltz persönlicht, und hat bekannt, daß er
„sein eigenen Flecken Verkauft hat dem Caspar Frenzel umb zwan-
„zig Mark gerathe Geld, welches er bey dem Leinkauf Volkommlich ent-
„fangen hat, und last er den Flecken quit und frey zu ewigen tagen mit sei-
„nen Nachkomlingen. Nach stehet der Weltz und leget seinen frey groschen,
„welches Kasper Frenzel mit seinem Geld belegt hat. 1627"

Hier ~~bestätigt sich~~ ~~[illegible]~~ sieht man den alten Rechts-
brauch, daß der Bestätigung
als ~~zum~~ Zeichen der vorgehenden ~~ämtlichen~~ czynności
auf dem von einer Seite belegten Groschen
die Zweite ihren Groschen legte, was es hieß:
mit eigenem Groschen belegen umocnić.

In manchen Ansiedlungen dieser
deutschen ist die deutsche Sprache gänzlich
ausgeblieben, so weit, daß nur das Gedächt-
niß in manchen Ausdrücken zu verkennen

przetwoszonych [illegible] noch zurückbleib-
z.B. im Jasloerkreis in der Gegend v.
Krosno, die Hausgeräthe nennen sie: Gerada
aus dem deutschen Geräthe, die Braut des Landes (Bratofe)
nennen sie untereinander: Osterko und deutschen
Schwesterchen u.s.w. Als in älteren
Dörfern bis heutigen Tag heutzutage
sprechen die Deutschen untereinander
ein schlecht verdorbenes deutsch, daß sie
schon selbst verstehen können, u. das nicht allen
Orts, weil der größte Theil gänzlich polnisch
sprechen, z.B. im Dorfe Markowa im
Rzeszower Kreise 6 in den [illegible] ~~[illegible]~~ Güter
des Henryk Lubomirski, befinden sich etliche
Familien Wilk~~[illegible]~~ drzeciak, wobei ~~die~~ diese
verdorbene Sprache reden, indessen
fangen sie [illegible] zu zwingen, die [illegible]
[illegible] auf das Buch deutschen Schrift [illegible]
abgeschrieben einzuführen: przytaczam.

(Gesang):

Nach der Übersetzung derselben deutschen znacza heißen die Ausdrücke Ti da von dem, varyss entrissen, ensar anders, Wadel Lob, cieganach zugegangen, Lywa der Geist Walter der Vater, giniasz giegen, Smogesz Morgen, Acclayn Herzelein, Bohm Schmerzen u.a.m.: dieselbe niemczyzna auch in ihren Leden potocznej: zb. Koza deutscha Spracka? znasz Verstehst die deutsche Sprache? Sehno, der Fara agat. Sieh, der Pfarrer geht. Andere mischen polnische Ausdrücke mit den deutschen: Szpano ferda szwind, będziesz fur do lasa. Schpane das Pferd geschwind, wirst in der Wald fahren. Podaj mi messera, podai gieb mir ein Messer u.s.w.

Samuel Bredezki in seinen Beschreibung durch Ungarn u. Gallizien beobachtete bemerkte, daß überall die slavische Sprache über die deutsche die Oberhand nimmt góre bierze, u. zugleich in Gallizien, wie auch in andern Ländern

dieselben benachbarten, Ukraina, przyt. ex. zie-
ht beizubehalten, damit eine deutsche Begründung in
den Slaven ihre Sprache im Gebrauch einschrän-
ken przeciwnie ziemi [illegible] hierbei solche ~~die~~ in welchen
die Deutschen von den Slaven die Sprache annehmen
pojęli. Am Spiz ~~ist~~ sich auch der 24 Grenzgerichtshauser ist
nun bei den .13 die deutsche Sprache ocalał beizubehal-
ten. In so vielen slavischen Völkern unter
der Regierung des Hauses Oesterreich obwohl
die deutsche Sprache schon so vielen Jahrhunderten
bei ihnen immer eine ämtliche Sprache, doch die
Muttersprache erhält sich immer bei dem krajowa [illegible]
nem wszystkim potocznym, chociaż na-
znacza bestimmt diesem [illegible] Ungarn; doch Bela
deutschen
~~[illegible] damit für die Slaven bei der [illegible]~~
chen in slavischen Sprachstaaten und mit denen
Regierung haben ihre Sprache behaupten müssen;
Den dem pospolitemu Volke ist es schwierig;
die deutsche Sprache zu lernen. Vortheil
in seinem Muttersprache: Magna Charta schützt
noch [illegible] gemacht
seine ~~[illegible]~~, obwohl lubo powód

zum lesen dieser oft [illegible] erschwerte
durch den Margen, sich (wenig) unter solchen Personen
befördert die anderen Sprachen, nicht anders Spra-
chen wird ~~[illegible]~~ Vorzüglich, wenn nicht immer
[illegible] verstanden wird. Nutzbarkeit [illegible]
an ist der Deutsche gewöhnt in ähnlichen
Lagen; raczej lesen [illegible] sein ihren
Sprache zu [illegible], als daß er solche Wörtern
gebrauchen sollte, die er nimmer [illegible] verste-
hen soll.

Man nennt die Gebräuche der deutschen
~~Volk~~ Namens plemienia beobachtet, muß
man ~~so~~ [illegible] gestehen, daß ~~[illegible]~~ das Volk
Wirtschaftlichen, ~~[illegible]~~ rzemieślniczy u.
~~[illegible]~~ [illegible] sie sich mit andern [illegible]
Handwerkern beschäftigen, besonders mit
Naburen; sie sind pochopni zum Handel,
und in diesem Gewerb sobald ihr Handwerk [illegible]
przebiegły; [illegible] sind sie [illegible]
dern, und die ~~Dörfer~~ [illegible]
[illegible], [illegible] als (gewöhnlich) pospolicie [illegible]
[illegible].

Kolonie niemieckie.

Helmold mowi o margrabi brandeburskim Adel=
bercie: „gdy sławianie wyginęli posłał margrabia
do Utrechtu i do miast nadreńskich, do Hollend=
row, Seelandów i Flandrow i sprowadził ztamtąd
wiele ludu (do Polabii) na kolonie (Helmold I c.
88) Już za czasow Helmolda Kraj polabski
od rzeki Egdory (Ejder) aż do Zwierzyna (Swerin)
był Sasami osadzony (II cap. 14)

101

Über die Auswanderungen der Schwaben vorzüglich der Wirtemberger nach Preußisch Pohlen, Podolien und die Krim Nebst Nachrichten von diesen Ländern 1804. 8vo.

W Wirtembergu pozwolone jest wywędrowane durch den Tübinger Vertrag von 1514.

Nu

Kolonie niemieckie w Polsce

między innemi przyczynami opuszczania ojczyzny przez Niemców i osiadania w Polsce najważniejszą było nieukontentowanie z ~~[illegible]~~ powodu praw urządzeń i administracyj w kraju, albowiem szlachta i urządzenia lenne rugowały coraz bardziej starogiermańską swobodę
Ob: J. Grimm Rechtsalterthümer pag 247, 330.

urządzenie i instytucyje niemieckie rozwijały się w duchu starogermańskiej swobody w Polsce i doszły do tego stopnia doskonałości na jakiem nawet w krajach ojczystych niemieckich nigdy nie stały.

Główną podstawą prawną ~~[illegible]~~ oraz konstytucyjną i administracyją była organizacyja w gminy wolne (autonomija miast i wsi) Gmina taka była siedzibą związku ludzi wolnych ~~[illegible]~~ w których rękach spoczywały miejscowe sądownictwo, prawodawstwo, administracyja, w które się nikt nie mieszał. To zapewniało dobry byt i rozkwit mieszkańców. Pod takiemi rządy mogły tylko wznieść się do doskonałości rzemiosła, przemysł i porządki miejskie jakie wówczas do zadziwienia widzimy (n.p. wodociągi, domy podrzutków, szpitale obłąkanych już w XIII wieku były w miastach polskich

Skutki instytucyj cechowej - dziś może zbytecznej - pod względem kultury oświaty i moralności najpiękniejsze wydały owoce urządzenia ich dotyczące wsparcia wędrujących, chorych zmarłych współbraci i ich wdów zaiste i dziś na pochwałę zasługują.

Głównemi rysami w prawach i wolnościach które
książęta nadawali kolonistom (hospites) były: za=
bezpieczenie wolnego używania zwyczajów naro=
dowych: języka, uwolnienie osoby od podlegania
sądom obwodowym krajowym, wolność pozosta=
wiona obierania sobie własnego sołtysa (scultetus, advocatus,
judex na Węgrzech – comes); bezpośrednia wolności
apellowania w procesach lub uciążliwościach do
samego księcia lub jego wyznaczonego zastępcy; wol=
ności handlowe i targowe.
W XIV wieku postowie miast wolnych królewskich
otrzymali miejsce i wolny głos na zjazdach (co później
tylko do kilku miast głównych ograniczono)

Leszek biały w przywileju dla katedry krak danym
roku 1189 - 1206) na dziesiciny z kopalń wspomina
o górnikach: sive sint Romani sive Theutonici
sive quicunque alii hospites (Żywot Prandoty
str. 201) więc pierwsi górnicy byli niemcy
(jak Schwartz) lub Włochy (jak n. p. Likoreus)

Kossaci (Cossati vel hortulani) tyle co zagrodni-
cy którzy nie posiadali pól tylko małe ogrody byli
1279 na Szląsku, Pomorzu i Marchii Brandebur-
skiej.

104

Pątnik narodowy wydany przez Ludwika Piątkiewicza. 105
Lwów 1827. Tomik I. (30. IV. 196)

Historia języka niemieckiego w Polsce przez Karola Mecherzyńskiego
st. 50 – 56. i st. 80 – 86.

Dwutygodnik literacki pod redakcyą Waleryana Kurowskiego.
Kraków 1844. Tom II

Początek przysłowia siedzi jak na niemieckim kazaniu
T. I p. 27.

Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte
in Schlesien und der Ober-Lausitz von Gustav Adolf Tzschoppe
und Gustav Adolf Stenzel. Hamburg (verl. Perthes) 1832. 4°
~~XXIII~~ XXIII. l. 96.

Wiszniewski Histor literatury V 151 – 174 o ortylach i prawach saskich
" " " VI 237 – 371 (Pieśń wielkopiątkowa

Index lectionum (o prawie saskiem)

Osady w Jasielskim byli po największej części tkacze dotąd zwią się Bachman, Bergel, Feikel, Gemsa, Glasar, Heusner

bruslik = gorset
manta = płaszcz
szesterka = siostra męża
Geistag = zielone świątki

} po polsku

Krosno - Groß-au.

Kazimierz wielki 1/3 wsi lokował

Josefi Georg Thomas Fremdbuch der Litteratur geschichte von Schlesien. Hirschberg 1824. 8. (Krakn)

Joh. Jacob. v. Weingarten: Fasciculus diversorum jurium. Norimberg. 1690 fol 106

~~Verbreitung~~ Verbreitung des deutschen Rechtes und mit ihm deutscher Sitten, Gewohnheiten, Art, Kunst und Weise. Ursprung Ursachen und Verbreitung des deutschen und des Magdeburgischen Rechts, innere rechtliche Verhältnisse der Bewohner - städtische Verfassung

Stadtbuch - Schöffenbuch, Urteln, Verträgen und Willküren, Innungsrechte, peinliche Gerichte, Hexenprozesse, Erkenntnisse, Schuld- Lob- und Vormundschafts-Rechte, Zinsbriefe, Pfänder, Verträge, Lehnsverleihungen

Borow (Borau Kolo Strehlen) Klisowo (Kobelwitz Kolo Trebnicz) Chretnice (Günthers-berg bei Krossen) Zarbie (Mönchdorf bei Krossen) Lomozin (Lombsen bei Jauer) Machowo (Mohau bei Jauer) Twardocice (Zwerndorf bei Goldberg) Olobok czyli Melbock (Mühlbock Kolo Trebnitz) Koczul (Kutschlau) Darnawa (Dornau) Radoszyn (Neudorf) Wrzeglesnie (Wittwelden) Rogitnice (Schönfeld) Wengrynice (Ulbersdorf) Podlagora (Neumarkt) wszystkie Kolo Trebnitz, Lipica (Hirschwinkel Kolo Neumarkt) Jaworek (Tyrnowitz), Strankawa (Rungendorf) Rozalinice (Olbersdorf) wszystkie Kolo Frankenstein) -

Kidlina (Arnsdl Kolo Wohlau) Budzkow (Brauns Kolo Liegnitz) Wiry (Wirrau Kolo Swidnicz) Szwigdow (Schwedau Kolo Swidnitz) Lissnice (Lenschütz Kolo Militsch) Gosciszyn (Rosenthal Kolo Rosel) Kluche (Klutschau Kolo Groß-Wartenberg) Gantkowo (Neuhof Kolo Liegnitz) Brosec (Brosewitz Kolo Oels) Stregom (Striegau miasto) Predslawice (Preislewitz Kolo Wrocławia) Oeice (Ottitz Kolo Raciborza) Lotka Stow Czechanow (Rothsürbitz Kolo Guran) Domgarawice (Domslau Kolo Wrocławia) Kamionne (Steinau Kolo Wrocławia) Jurnik (Neukirch Kolo Wrocławia) Osoil (Rosenthal Kolo Bunzlau) Kobula (Jungfernhof Kolo Weidenau) Sichowa (Arnoldshof Kolo Jauer) Czychorzyce (Meesendorf Kolo Neumarkt) Kojanczyce (Baumgarten Kolo Strehlen) Wadochowice (Weinsdorf Kolo Jauer) Swant (Bischdorf Kolo Neumarkt) Gantkow (Neuhof Kolo Liegnitz) Bukowice (Braunwelden Kolo Trebnicz)

Borek (Großburg koło Strehlen) Wejów (Viehau koło Neumarkt) Milonowo (Mellenau koło Ohlau) Czepankowice (Schönbankwitz koło Wrocławia) Borzniewo (Bartzdorf koło Münsterberg) Marczniowska (Mertzdorf koło Münsterberg) Sandowel (Sandewalde koło Guran) Glinaj (Kleinau koło Wohlau) Domajcerkiew (Tomaskirchen koło Ohlau) Drogocina (Droitzdorf koło Grottkau) Jestrembe (Nassadel koło Steinau) Semianowo (Simmenau koło Kreutzburg) Turow (Thauer koło Wrocławia) Slizow (Schleisse koło Wartenberga) Lessowa (Lissau koło Lublinitz) Suskowice Tschanschwitz (koło Grottkau) Prawocin (Prokotschine koło Wrocławia)

Kolonie niemieckie Ge Wordenberg (Grudek) Brundorf (Krynica) (Doliniany) Ebenau
Neudorf (Czukiew) Kaiserdorf (Hordynia) Krancberg (Dublany) Ugartsberg, (Koło Lipic)
Josephsberg, Letnia, Königsaue, Brigidau Kawsko [Lwowsk: Bartalow, Einsiedel,
Falkenstein, Rosenberg. Hofnungsau (Nadziejów) Ugartsthal (Kropiwnik) Landestreu
(Nowica) Weinbergen (Winniki) Unterbergen Podberezce Unterwald (Koło Kurowic)
Ansfeld (Sarnki) Mühlbach (Sokołowka w brzezańskim) Dornfeld (Chrusno) Reichenbach (Krassow)
~~Lubca~~ Lindenfeld (Lubiana) Eisenthal (na południe Sołotwiny) ~~Pererow (Koło Kołomyi)~~
Luisenthal (Moldauisch Kimpolung) Josephinendorf (Uhnow,) Wolddorf (Majdan w Żółkiewsk)
Fehlbach (Kobylnica ruska)

Węgierskie Osady Laudonfalva, Hadikfalva, Isten Segits, Fogady Isten.
~~Jaworow, Czernielawa, Zahaczow, Lipowiec Lindenau Drohomysl, Krowica,~~

Mieszkańce Willamowic podobnie jak w Hałcnowie i Lipniku zabytki osadników niemieckich z XIII wieku, dotąd jeszcze, pomimo iż się modlą po polsku, używają w mowie potocznej języka niemieckiego (który niedawno dopiero też pomiędzy mieszkańcami wsi Kozy i Stawowie wygasł) Są oni potomkami owych osadników niemieckich którzy około r. 1240 za Przemysława II Księcia oświęcimskiego po zniszczeniu tatarskiem, z tak zwanej Krawarzkiej krainy (Kuhländchen) w Morawii z okolic Nowego-Jiczyna i Fulneku tutaj osiedli; Za tem podobniejsze dowody, iż pomiędzy Bielskiem i Liesznem znajduje się wieś Willamowice, świadcząca swą nazwą o pochodzeniu się na wschód tychże osadników. Mieszkańce Willamowic którzy się sami: Wymysojer a miasteczko swe Wymysau (t.j. Wilmesau czyli Wilhelmsau) zowią, noszą długie kapoty z niebieskiego sukna z pomowemi aksamitnemi wyłogami i czerwoną podszewką, kamizele długie zielone (podobne do tych które wieśniacy polscy używają) a na głowie kapelusz czarny szlązki (nowojiczyński) opasują się szerokim pasem z materyi zielono-pręgowatej. Zamożniejsi przywdziewają na zimę szubę futrzaną, schau zwaną. Kobiety podczas święta obwiązują głowę piękną chustką lub też przywdziewają na siebie biały płótnik w kształcie szalu albo prześcieradła. Szyję zdobią zwykle trzy sznurki (bicze) korali z srebrnym pozłacanym krzyżykiem (w kształcie orderu). Dziewice zaś układają swe warkocze na głowie w kształcie podkowy, i oplatują takowe srebrnemi łańcuszkami i zdobią na kształt korony szerokiemi wstęgami. Mieszkańce Willamowic trudnią się wyrobem grubszego płótna żaglowego które dawniej w znacznej ilości do Wrocławia sprzedawano, i

furmanką rozwożąc w dalekie strony drelicharzy z Andrychowa i Wieprzu oraz ich wyroby, z czego się znacznych majątków dorobili; lubo dziś przemysł płócienny i furmanka przez zubożenie drelicharzy andrychowskich, którym ~~xxxxxx~~ furmani willamowscy za tłomaczy w niemczech służyli, znacznie podupadł.
Mowa niemiecka mieszkańców willamowskich zbliża się nieco do szląskiej. Jest w niej wiele słów z polskiego przymieszanych n.p. kmotcza (Gevatter, kmotr), trzewiczki (Schuh), druszkien (Zwetschgen) furtkla (Thür), oblamkia (Gallwin ~~xxx~~ zydnektar Gruss um die Kirch, robota), krzta (Gitter), kaplic (Kapelle), bzw (Weib, baba) dziada (Grossvater), baba (Grossmutter), pacyja (Anmutzung) dryliszkia (Drillisznug) i.t.p. Również przyswoili sobie z mowy polskiej głoski: ą, ę, ń, y. Na przykład: hąt (Gebt) rąhm (Starsinn) nąhma (Narsen) rąt (Rath) bątt (Brodt) thąt (Gast) tymyt (Linsel) gytyszta (ynlüsten) kysta (Kissen) bysta (Bidsen) schyszta (Schüssel) hymmyt (Zimmel) kymmyt (Kimmel) fynstla (Stuhl) kyndystla (Kind) rykla (Störkeln) Komoszkla (Gorsmud), Tauft (Kraft) fyrlien (verlieren) opącien (Forzieren) snien (Schnüren) mier (mir) dier (Thür) kiech (Kirsch) wań (wägen) wańt (wägt) ghtahń (ruhren) — często też b w p lub w zamieniają n.p. potter (Butter) tawa (Laben) towa (loben) schqwa (Scharben) gowd (Brüder, Herbe). — Czasem zamieniają e w głoski a, u lub y n.p. gan (geben) sahn (Essen) fanster (Fenster) dar (Thür) har (Her) wychier (wollen) kujer (Frauer) fujer (Frauer) schuin (Schuhen) Tuit (Leute) bycqhtn (Beichten) — niekiedy zamiast u wymawiają y n.p. ymreita (Unmittag) ymgyin (Umgehen) ymnyhn (Unmühen) ynoylt (Unschuld) — a sylabę en jak a n.p. strofa (Strafen) schtofa (Stuben) brota (Braten) lecz to w czasownikach. Wiele jednakże słów jest czysto niemieckich n.p. Leute, Muhm, Fetter (Vetter), Zaun, Biet, Tuch, Sand, Wand, i.t.p.
Słowa niezwykłe: kraczem (Wirthshaus), pytweis (Zeugen ch. Zeihen) drąw (Wort) jeżtyk (Umgekehrt) hungtyschta (Zeugstuben, Apotheken) bynczyta (Brüder), borses (Barbe) frod (Geschwind) stam (Arm)

drymła (Binde um die Frauenhaube) cichła (Polsterüberzug) dryskąmmer (Sakristei, Treßkammer) pusch (Wald) kłąp (Mann) mąhn (Mann) celinn (Lehm) kapelusz (Hut) hut (Mütze) byima (Groschen) róther Gyłda (Dukaten) bychs (Flinte) fankuch (Eierschmalz) for (Priester) licht (Kerze) schoichnykies (Gespenst) boba (Gespenst) bąder (Arzt, Bader) fiewyt (Frühling) dryschia (zanken) kowyt (Stutte) bathputtennysten (Rosenkranz, Bettpaternoster) skokummt (seid willkommen) swaj Gott (weihe es Gott! mówi się przy napijaniu zdrowia na co odpowiada drugi: sáhn Gott t. j. segne es Gott) Okoliczne miejsca również inaczej mianują n. p. Fraustądt (Wadowice) Wylied (Kenty) Bratnysdóf (Osiek) Köwényk (Kobiernice) Zawyś (Jajuszowice) Kunstdóf (Kozy) Batzdóf (Komorowice) Wymysdóf (Starawieś), Denkadóf (Dankowice)

Oto mały przykład ich języka w następującej rozmowie:

A. Wu geyhstu?

B. Jeech gyh ka Denkadóf, jech ho salt Sprzensla bezohlt, u hul mers o.

A. Wo herter noies?

B. Niszta nic; ok dos hörti d' Loyta kusa, do hint ze Liwerd sol sein Rekrutacia gewast.

A. Ey dass di der Schweins Maga; do hamers a bald do. — No wie sol dan Krich seyn?

B. Froilch muessas wol wässa eibi von Krich, bo zwe mähla se rekrutire.

Ułomki piesni gminnych z Willamowic:

Prischuster, Prischuster! wąs wyłłst du do?
Nist wyłł ych, nist wyłł ych, a so komm' ych do.

(Prischuster nazywał się pewny żartowniś, który lubo nieproszony chodził jednak na wszelkie uczty i biesiady.)

Mąca, Mąca, błos a Sack uf;
Ło a brumma,
Ło a summa
A wiet wyider zyryk kómma.

(Mąca czyli Mathias był Kobziarz który na weselach grywał na dudach)

—

Wie may Vątter a Schnayder wo, neht a mer an Diebsack,
Yeh sątz mer a por gaństa drey, dy schryjn mer inda: Gigack.

—

Pieśń śpiewana podczas zapust gdy obchodzą z gwiazdą:

A schyjnes Stam-Lidta: Ein schöns Anna-Lied

—

Ym dy hytta muss wyr Taufa,
Nawa dan alda Gybrauchа,
myt dym Stamta au ousynia
Dą wyr ychta kynda schtynnia
A Hąts ausschwafa.

Seyd gybatha, ny hąt's fryjwyt,
Dąsz wyr ujch stujn unt'rem Gyjwyt;
Dyr wyst, wies yj no Wajnachta
Altes, junes mu rymtaufa
Hyntr'em fyjdyta.
Gesten s' nachts kąhm wyr vom Zaurys,
Hojt dą gyjn wyr noch Kam Zajrys,
Ey ujch muss wyr noch eitrata
Ym dy hytt a Schnyj cyknata
Untar dan Traufa.
Wir seyn gątte june knächtta
An ihr hąt do a schyjn Makia;
Wir könnta dy Ham ny afsa,
Taufa muss wyr noch uf's Raffa
S' Makia mytnahma.

Um die Fünften müssen wir läufen
Auf den alten Hahnenäufen
Mit den Ihren zu zu Zeugen
Daß wir etwas Köstlichs fällen
Um Huld und Tüchten

Und Hahnen, wenn es nicht "bal
Daß wir nur stehen unten um Gipfel
Der Tanne

Ihr wisst; wir sind auf Abschuss.
Alt und jung muss heraustreten
Hinter den Zeugen.
Gestern Nacht kamen wir von Jajuszowice
Heut gehn wir auf nach Lywiec
Es muss müssen wir auf unterdessen
Um die Fünfte um Tannen zu kosten
Unter den Taufen.

Wir sind alle jungen Burschen
Und ihr habt ein schönes Mädchen
Wir könnten es Hand nicht nehmen
Taufen müssen wir auf Raffe Stiffeln
Und Mädel mitnehmen.

(Raffa zowie się zabawa z muzyką po miedleniu lnu (Stiffeln) przyjezdzają na boiskach po uprzątnieniu w gumnach tańce się wyprawiają. Podczas miedlenia obchodzą grajki okolicę całą i muzyką swą zwabiają z sąsiedztwa młodzież ochoczą do tańca.)

Zwyczaje weselne mieszkańców willamowickich.

W wilią wesela objeżdża Pan młody wystrojony z drużbą na zaprosiny. Przed domem gospodarza którego mają zaprosić stają a drużba podaje kieliszek wódki stojącemu w drzwiach gospodarstwu i zaprasza długą polską orawją na wesele w której róże potrawy mające się na weselu znajdować wychwala. — W dzień ślubu przyjeżdża drużba z starostą do domu Pana młodego, gdzie tenże starosta ma zrowu orawją do rodziców; poczem cały orszak z muzyką udaje się do mieszkania Panny młodej. Tu starosta Panny młodej certuje się z Starostą Pana młodego, który znow mówi orawją do rodziców Panny młodej. Przed kościołem jadąc cały orszak weselny z towarzyszeniem muzyki śpiewa starodawną polską pieśń: Pożdz Gospodzie uwielbiona i t.d. — Gdy orszak ślubny z kościoła wróci, udają się do karczmy, skąd po zabawie jadą do domu Panny młodej. Przybywszy przed dom znajdują drzwi zamknięte; tu Starosta Pana młodego prosi o wpuszczenie, mówiąc że zgubił setną owieczkę której szuka a która tu być ma, i żądając noclegu. Gdy go po niejakim oporze jaki stojący wewnątrz Starosta Panny młodej stawia, wpuszczą; przedstawia Starosta Panny młodej drużki; opiera się temu Starosta panny młodej mówiąc na każdą drużkę że to nie ta owieczka której szuka; dopiero gdy prawdziwą Pannę młodą wydadzą, następuje uciecha. Potem przynoszą kądziel; po których zabawach następują biesiada i tańce. Późno wnoc kryje się Panna młoda, szuka ją Starosta i znalezioną prowadzi do łożnicy Pana młodego. Nazajutrz rano odbywają się czepiny na które się znowu goście z muzyką schodzą; przyczem każdy z gości Pannie młodej do podołka jedną dwudziestówkę rzuca.
Tańce ich są rodzajem polonezą i krakowiaka przyczem polskie pieśni tańczący w pierwszej parze śpiewa i muzykantowi za granie pieniądze do skrzypiec wtyka.

R. 1355. Kazimierz widząc Krainę wojnami, napa-
dami i powietrzem zniszczone sprowadził Niemców
w Podgórskie Kraje byli oni koło Przeworska;
Kańczugi, Krosna byli tak zamożni iż r. 1623
Tatarzy złupiwszy te strony mówili że złoto
Kraj znaleźli.

ciec jego [illegible]
Wierzgonowi Kasztellanowi [illegible] 300 [illegible]
wieś Lancsco tenże Wierzgon za
argenti Puri Klasztorowi Miechowskiemu zastawił
r. 1251 w Bochni w dzień S. Agaty potem i darował
[illegible] wieś co w Perusiis Innocentius IV Papież potwier-
[illegible] wieś w Kasztellanii Sandeckiej Dłu-
[illegible] długie tamże

113

nakielski Miechovia p. 259 pisze iż r.
1335 ~~[illegible]~~ Kazmierz Wiel:
ki do osadzenia nowo założonego miasta
Kazmierza przy Krakowie sprowadził
z Hassyj Niemców

Okolice koło 1355 na Rusi przy Przeworsku Kanczudze
Krośnie przez Kazmierza W. Niemcami zaludnione
przez Kazmierza tak zdostatniały iż Tatarzy r.
1623 rabując w tej okolicy mowili iż złotą okolicę
znaleźli. nakielski Miechov. pag 280.

wa Heiligeau, Handzlowka Hanshoff, i t. d.
Ale i obyczaie ludu schludnieyszego w pomie=
szkaniach, pracowitszego w gospodarstwie, sta=
rannieyszego w przemyśle, ród iego wydaią. Wło=
scianie noszą zwykle zupany, czyli płotnianki białe,
obszyte pospolicie u kołnierza i łapek suknem ko-
lorowém; ubior spodni sukienny niebieski, bóty czę=
sto bez podków; kapelusz czarny z głową małą
tasiemką, lub wstążką kolorową przewiązany.
Kobiety używaią płótnianek, dziewki w chustki,
wstążki, lub kwiaty włosy swe stroią; niewiasty
osłaniaią ie czepcem iedwabnym, pospolicie czer-
wonym, i do tego zawiciem; a za obuwie trzewiki
[illegible] używaniu. — Sarnicki oznacza położenie
[illegible] długości 45° – 4'. szer. 50° 8'.

Różne

Słowa prawne.

wylęganiec unehelich geborner
bezprawny rechtlos
Chromota – Lemde
~~Schöppe~~ ~~[illegible]~~
ortyl łajac – Urtheil schelten
przysięznik – Schöppe
luńskie prawo – Lehenrecht
gajny sąd – gehegte Ding – judicium bannitum
idące zmienie – fahrende Habe (ruchome)
Śniedne rzeczy – Cibaria
Kabat, Zakratą, Więzienie, Grzymka, Iz=
debka, Szatława, Sztok, Ciemnica,
Kaźń, Kłoda, Sadzawka, Bylina
są to różne nawy więzienia od najlżejsze=
go do najcięższego
Umarła ręka – Todte Hand
proscripti – geechtin leute

Kradzba

Actio criminalis – sprawa główna
lubszaniebna

Actio civilis sprawa miejska, ucz
cywa

Acta consularia Księgi rad pułku
Stab. [illegible] ławnicze

Actor – powód

Accusare obżałować oznaczyć

Accusator oskarżyciel, żałobnik

Citare pozwać

Adversarius Odporna strona przeciwnik

Administrator przypomocnik

Adoptivus filius sposobny syn

Advocatus rzecznik wójt

Admortua bona przywiązane imienie
Todtenfeld

Ad [illegible]

Siostra [illegible]

A. [illegible]

a Bruckner

gadunek – piętro

armarium – almaria (szafa)

architectus – mistrz ciesielski

aquati – przyrodzeni, krewni

alutarius – białoskornik zamesznik
Brustgärber

amitta seu soror patris ciotka
a jej syn

amitinus ciotszanek

Annus = Roki 6 niedziel Josk

angaria szarwarki, roboty, pocie-
rowate posługi, pańszczyzna

Apocha – Cyrograf (oblig)

Appelatio – Odwołanie do prawa wyższego
(słuszna [illegible])

z [area – jad
liskowa
Armabellica – Herga
wet Wojenna
zbroja]

117

arrestum zapowiedź szperunk
Assessor – przysłuchacz
balistarii strzelcy
balista kusza
bannus regius poena Kazn Królewsk.
bannitus proscriptus wywołany
bannitum judicium gajny sąd
beneficium ecclesiasticum imienie du
bephotropium chowne szpital dziecinny (dom podrzutków)
bifinium pomiędzie (nawsie?)

bona cadma odumalina imienia
opuściate

Prawdziwe tajemnice
Paryża przez
Vidocq'a z fran
cuskiego
Warszawa w drukarni
Jana Jaworskiego
1845.

R. 1388

beczka (tunna) dzieliła się na 8 achteli (octuale) – Konew (quartale) kruzyk (urceus) donica (urna)

Korzec dzielił się na ćwierci (mensura – miarka)

a ćwierć dzieliła się na 3 korczyki (chori).

119

r. 1435 quatuor ~~[illegible]~~
salicidae alias otroki
vel parobki

r. 1638 zowie się to
stanie czterech łojów.

120

Metreta alias cwiertnia miała
4 wiertele (modios) 1648.
jedna maldrata miała 12 metre-
tas (cwiertni) a i metreta miała
3 corethos mensurae pissnensis (1600)

pułcina (pół rubla groszy) bezmian (rodzaj wagi) wiadro
miodu prasnego, dwie szyje lnu (kosa albo pundel)

Umfange
soll.

jenigen g
ist die
nd ist die
gütigst au
ar zu ver

ORT & DA

der Verlagsb

1 Album

Ort u